# ARS MALSACHANI

## TRAITÉ DU VERBE

*publié d'après le ms. lat. 13026 de la Bibliothèque nationale*

**Thèse complémentaire de Doctorat ès lettres**

PRÉSENTÉE

*à la Faculté des Lettres de l'Université de Paris.*

PAR

M. ROGER

Ancien chargé de conférences à l'Université de Lille,
Professeur au Lycée Carnot.

PARIS
ALPHONSE PICARD ET FILS, ÉDITEURS
LIBRAIRES DES ARCHIVES NATIONALES
ET DE LA SOCIÉTÉ DE L'ÉCOLE DES CHARTES
82, RUE BONAPARTE, 82

1905

# ARS MALSACHANI

MACON, PROTAT FRÈRES, IMPRIMEURS

# ARS MALSACHANI

## TRAITÉ DU VERBE

*publié d'après le ms. lat. 13026 de*
*la Bibliothèque nationale*

**Thèse complémentaire de Doctorat ès lettres**

PRÉSENTÉE

*à la Faculté des Lettres de l'Université de Paris.*

PAR

M. ROGER
Ancien chargé de conférences à l'Université de Lille,
Professeur au Lycée Carnot.

PARIS
ALPHONSE PICARD ET FILS, ÉDITEURS
LIBRAIRES DES ARCHIVES NATIONALES
ET DE LA SOCIÉTÉ DE L'ÉCOLE DES CHARTES
82, RUE BONAPARTE, 82

1905

A MONSIEUR ÉMILE CHATELAIN

MEMBRE DE L'INSTITUT
DIRECTEUR ADJOINT A L'ÉCOLE DES HAUTES ÉTUDES
CONSERVATEUR
DE LA BIBLIOTHÈQUE DE L'UNIVERSITÉ

*HOMMAGE DE RECONNAISSANCE ET DE RESPECT*

# INTRODUCTION

Le manuscrit 13026[1] du fonds latin de la Bibliothèque Nationale, jadis n° 1188 de Saint-Germain-des-Prés, et antérieurement de Corbie[2], contient (f. 161-181) un traité du verbe qui a déjà été signalé à plusieurs reprises[3], mais n'a été ni publié ni même sérieusement étudié. Il a semblé qu'il ne serait pas inutile de l'éditer. Si les ouvrages de ce genre n'ont pas de valeur intrinsèque, ils présentent un réel intérêt pour l'histoire de l'enseignement grammatical au moyen âge. Faute d'avoir sous la main les livres de classe des maîtres qui enseignèrent au VIIe, au VIIIe et au IXe siècle, on se fait quelques illusions sur leurs connaissances ; la publication de traités comme celui de notre grammairien, comme ceux de Clément l'Irlandais, de Smaragde, etc..., permettra de réformer ou de préciser ce que nous savons à cet égard, et contribuera ainsi à éclairer une époque peu connue; elle fournira aussi le moyen d'établir des liens de parenté entre des manuscrits actuellement isolés. C'est ainsi qu'en étudiant le ms. 13026, nous avons

1. Table Huemer, *Virgili grammatici opera*, p. IV.
2. Le premier feuillet porte l'indication *ex Corbeiensi monasterio*.
3. Du Cange, *Index auctorum*, éd. Favre, X, p. L. Fabricius, *Bibl. lat. med. et inf. aet.*, III, p. 12, Florence, 1858 : « Malschani nescio cuius artem grammaticam ut suspicor in bibliothecae san-germanianae codice 540 Cangius euoluuit. » — B. Hauréau, *Singularités historiques et littéraires* (Paris, 1861, in-18), p. 18, et *Nouvelle biographie générale*, publiée par le Dr Hoefer, XXXIII (Paris, Didot, 1863, in-8, p. 103-04). — H. Keil, *De grammaticis quibusdam latinis infimae aetatis commentatio* (Erlangen, 1868, in-4), p. 17-18. — Ch. Thurot, *Extraits de divers manuscrits latins pour servir à l'histoire des doctrines grammaticales au moyen âge* (extrait des *Notices et Extraits des mss. de la Bibliothèque Nationale*, XXII, 2, Paris, 1869), p. 4.

eu l'occasion de constater des ressemblances évidentes entre lui et un manuscrit provenant de Bobbio, actuellement le ms. 356 de la Bibliothèque de Nancy [1]. Plusieurs passages d'un traité de grammaire contenu dans ce manuscrit (f. 1-$52^{v}$) qui n'avaient pas encore été identifiés, se retrouvent avec de légères variantes dans le texte que nous publions (*Mals.*, p. 4, 7, et *Nanc.*, cf. 44, 13 ; *Mals.*, p. 24, 4, et *Nanc.*, f. $49^{vo}$, 19; *Mals.*, p. 27, 10, et *Nanc.*, f. 50, 16; *Mals.*, p. 31, 6, et *Nanc.*, f. $50^{v}$, 15; *Mals.*, p. 33, 23, et *Nanc.*, f. 51, 11; *Mals.*, p. 37, 5, et *Nanc.*, f. 51, 15; *Mals.*, p. 39, 17, et *Nanc.*, f. $51^{v}$, 16; *Mals.*, p. 43, 24, et *Nanc.*, f. $51^{v}$, 26 ; *Mals.*, p. 45, 29, et *Nanc* , f. 52, 16 ; *Mals.*, p. 68, 13, et *Nanc.*, f. 49, 11; *Mals.*, p. 69, 4, et *Nanc.*, f. 52, 21). C'est en partie pour faciliter des rapprochements de ce genre que nous avons entrepris cette édition, trop heureux si elle permettait d'identifier avec l'*Ars Malsachani* du *Par.* 13026 quelqu'un des nombreux traités anonymes qui se trouvent dans les bibliothèques d'Europe ; cette découverte serait fort utile pour améliorer notre texte établi, sauf pour les quelques passages cités plus haut, d'après un manuscrit unique, et par suite nécessairement défectueux.

Le *Parisinus* 13026 (f. 161-181) mesure 26 cm. sur 18. Il est écrit sur parchemin à longues lignes (27 à la page) en minuscule. Le feuillet 169 a une déchirure ; mais étant donné le sujet traité, il a été possible de combler presque entièrement cette lacune. Le dernier feuillet est détérioré sur les bords. Le manuscrit date vraisemblablement du IX$^{e}$ siècle, comme l'a supposé Hauréau [2]; à en juger par certains indices, en particulier par l'abréviation ꝶ pour

1. Cf. la description dans Collignon, *Note sur une grammaire latine manuscrite du VIII$^{e}$ siècle appartenant à la Bibliothèque de Nancy* (*Rev. de Phil.*, VII, 1883, p. 11).
2. *Singularités*, p. 20.

*autem* (p. 18, 13 [f. 166, 21], p. 61, 1 [f. 178v, 3], etc.), il est dû à un Irlandais. Il contient des gloses, des corrections écrites, semble-t-il, d'une autre main (p. 41, 19, 25; 42, 4..., etc.). Des erreurs de lecture (confusion de *sunt* et de *sed*, p. 5, 13; 8, 6, etc...) prouvent que le manuscrit ne présente pas l'original, mais une copie.

Quel est l'auteur de ce traité? Un titre ajouté d'une autre main, en haut du premier feuillet, porte un nom qui a été lu *Malsachanus* par Keil [1] et Huemer [2]. Thurot [3] et Hauréau [4] lisaient *Malrachanus*, et Du Cange [5], et, d'après lui, Fabricius [6], *Malzchanus*. *Malsachanus* serait la traduction latine d'un nom irlandais, Mael Sachan. Mais l'*explicit* qu'on a trop souvent négligé, et qui est, lui, de la même main que le manuscrit, fournit une indication précise: « *Finit congregatio Salcani filii de uerbo*, » lit-on au feuillet 180v, 22 (p. 73, 2). *Salcani filii* donnerait un nom irlandais: Mac-Salcan ou Mac-Salchan. Ainsi se trouvent écartées les lectures *Malzachanus* et *Malschanus*. Le véritable nom de notre grammairien a dû être Mac-Salchan; le déplacement de *l* et la présence du *ch* dans le mot irlandais ont amené, chez celui qui a écrit le titre, la confusion de Mac avec Mael [7] et le remplacement du *c* par *ch*, d'où *Malsachanus* [8].

Quel était ce Malsachanus et à quelle époque doit-on le placer? Son nom indique suffisamment un Irlandais. Keil

1. *De grammaticis*, p. 17.
2. *Virgilius*, p. v.
3. *Extraits*, p. 4.
4. *Singularités*, p. 18, et *Nouv. biog. gén.*, p. 103.
5. *Index auctorum* (éd. Favre, X, p. L).
6. *Bibl. lat.*, III, p. 12.
7. M. Dottin, professeur à l'Université de Rennes, que j'ai consulté sur ce point, m'indique un exemple de la confusion de Mac et Mal dans le *Livre d'Armagh*. Au lieu de la forme correcte Mac-cuil, on lit Malcuil dans le ms. de Bruxelles.
8. Nous lui conservons le nom sous lequel il est le plus généralement connu.

voit en lui un contemporain de Cruindmelus [1] et de Clément l'Irlandais, et Hauréau pense qu'il vivait au VIII^e^ siècle [2]. Nous ne savons rien de l'époque où vivait Cruindmelus [3] ; quant à Clément l'Irlandais, il enseignait en France en même temps qu'Alcuin, et peut-être lui survécut-il. Si Malsachanus a été son contemporain, il a donc enseigné à la fin dn VIII^e^ et dans la première moitié du IX^e^ siècle. L'âge de notre manuscrit ne contredit pas cette hypothèse ; mais il ne prouve pas que le traité n'ait pas été composé antérieurement à cette date. Nous avons eu un moment l'espoir de relever quelques indices intéressants, en comparant notre texte avec quelques fragments [4] des *Excerpta* attribués à Clément (*Codex Bambergensis* M. V. 18). Un passage imité du grammairien Virgile par Malsachanus (p. 2, 2) présente une modification de l'original qui se rencontre également dans les *Excerpta* (f. 30 v ap. Huemer, *Virgil. gramm.*, p. 54, note). Mais il faut renoncer à établir que la correction est l'œuvre de Clément plutôt que celle de Malsachanus ou même qu'elle ne provient pas d'un ouvrage commun où l'un et l'autre auraient puisé, d'un texte de Virgile que nous ne possédons pas. Par suite, nous n'en pouvons rien tirer pour la chronologie de notre auteur. Les rapports existant entre Malsachanus et le manuscrit de Nancy ne sont pas plus instructifs. Le caractère impersonnel des sources d'où sont tirés les éléments des compilations grammaticales rend impossible de décider laquelle procède de l'autre. Dans le cas présent, étant donné que les ressemblances entre les deux manuscrits portent presque exclusivement sur des passages inspirés par

1. *De grammaticis*, p. 17.
2. *Singularités*, p. 18, et *Nouvelle Biographie générale*, p. 103.
3. Huemer, *Cruindmeli ars metrica*, praef.
4. Nous n'avons malheureusement connu le *Bambergensis* M. V. 18 que par des extraits l'*Écloge de libris grammaticorum* contenue dans le ms. 13026 (f. 121), et attribuée par Hauréau à Clément (*Singularités*, p. 23), ne nous apprend rien.

Charisius, il n'est pas impossible que Malsachanus, comme l'auteur du traité de Bobbio, se soient l'un et l'autre servi d'un texte de Charisius plus complet ou accompagné de gloses, en tout cas autre que ceux qui sont entre nos mains.

On le voit, le nom irlandais de l'auteur est le seul indice que nous possédions sur lui, et l'âge du manuscrit 13026 est le seul document qui nous permette de déterminer non pas l'époque où il a enseigné, mais celle au delà de laquelle il n'a certainement pas vécu. Est-ce suffisant pour ranger Malsachanus parmi les maîtres qui contribuèrent à instruire les contemporains de Charlemagne ou de Charles le Chauve ? Nous ne le croyons pas, ou tout au moins ne devons-nous voir là qu'une hypothèse, en attendant et en souhaitant des preuves plus certaines.

L'*Ars Malsachani* comprend un traité du verbe. Le grammairien commence par définir cette partie du discours (p. 1), puis il énumère les accidents et étudie chacun d'eux (p. 3-18), en rejetant à la fin la conjugaison qui occupe la majeure partie du livre. Il donne les paradigmes des quatre conjugaisons à l'actif et au passif et fait suivre chaque modèle d'une liste de verbes à conjuguer (p. 18-46). Il passe en revue les anomalies qui apparaissent dans la conjugaison (p. 46-61), puis il traite brièvement différentes questions accessoires : *de differentia IV coniugationum* (p. 61), *de similitudine uerborum et nominum* (p. 65), *de uaria uerborum positione* (p. 66), *de consuetudine antiquitatis* (p. 67), *de uaria significatione uerborum* (p. 68), *de similitudine quatuor coniugationum inuicem* (p. 69), *de ratione ultimae in uerbo* (id.), *de clausula et ortu participii* (p. 70). Contrairement à ce que pense Keil [1], l'ouvrage est complet ; l'auteur a dit ce qu'il voulait dire : l'explicit ne laisse aucun doute à cet égard. Ce qui a pu

1. *De grammaticis*, p. 19.

faire illusion, c'est qu'après l'explicit, que Keil a négligé, se trouvent quelques notes de grammaire ; mais ce ne sont que des additions, qui ne constituent pas le début d'un nouveau chapitre du traité. Il n'y a aucune raison non plus pour supposer, avec Hauréau[1], que le traité du verbe faisait partie d'un traité complet de grammaire. On ne trouve dans le cours de l'ouvrage aucune allusion précise à des chapitres que nous ne possédons pas.

Malsachanus a suivi la méthode des grammairiens du moyen âge ; son livre est une compilation (*congregatio*, p. 73,2). On trouvera au bas de chaque page de notre édition les renvois aux auteurs auxquels, à notre connaissance, il a fait des emprunts. En dehors de Donat qu'il cite souvent (p. 3, 9, 6, 19), et qui lui sert de guide, il a utilisé de préférence Consentius qu'il cite (p. 6, 11 ; 54, 6 etc.), Eutychès, Charisius qu'il cite sous le nom de Flavianus (p. 47, 19 ; 54, 76, etc.), Diomède, Probus qu'il cite (p. 50, 27)[2]. Il a évidemment connu aussi Priscien, les commentateurs de Donat, Pompeius, Servius et Sergius, Caper ; en plusieurs endroits, il s'inspire du grammairien Virgile et d'après certains passages (p. 61, 6 ; 70, 21), il semble avoir connu Isidore de Séville. Enfin il a eu entre les mains des recueils de gloses, ainsi que le prouve l'interprétation *fero significat uecho uel nuntio* (p. 48, 17, cf. Goetz, *Corp. gloss.*, V, p. 534)[3].

Comme il ne reproduit pas toujours exactement ses modèles, qu'il lui arrive de mélanger leurs observations, qui d'ailleurs présentent entre elles de grandes ressemblances, il est souvent impossible de déterminer qui il a spéciale-

1. *Singularités*, p. 20.

2. Il a eu un texte plus complet que le nôtre (p. 50, 27) et connu la partie du traité à laquelle Probus fait allusion (cf. K. IV, 187, 8).

3. Nous avons, en plusieurs endroits, relevé des ressemblances entre Malsachanus et le *Glossarium Amplonianum secuudum* (Goetz, *Corp. gloss.*, IV, p. 257). Cf. *Mals.*, p. 22, 20 et 27 ; 36, 10 ; 37, 1.

ment imité. En dehors des textes que nous avons reconnus ou cru reconnaître, Malsachanus en a certainement utilisé que nous ne possédons pas ou qui ne sont pas publiés, car, parmi les passages que nous n'avons pas réussi à identifier, il en est dont il n'est vraisemblablement pas l'auteur.

Nous n'avons pas l'intention d'étudier en détail la méthode et la science de notre grammairien ; nous en dirons pourtant quelques mots. Hauréau l'a jugé avec une faveur singulière [1] ; il vante « la sûreté, l'étendue » de ses connaissances ; à l'entendre, Malsachanus aurait été « versé dans toutes les subtilités de la grammaire ». « Ce qui, dit-il, est particulièrement irlandais dans sa méthode, c'est qu'il va toujours du grec au latin, et qu'expliquant tour à tour les procédés de ces deux langues, il les enseigne à la fois l'une et l'autre par d'ingénieux et subtils rapprochements. » Il y a bien des réserves à apporter à ce jugement. Malsachanus n'a guère de subtilité que celle qu'il emprunte à ses prédécesseurs ; si on doit lui rendre la justice qu'il n'a pas recherché les questions épineuses qui charmaient déjà les grammairiens de Rome, de Constantinople et de l'Afrique, et firent plus tard les délices des maîtres de la scolastique, il faut reconnaître aussi qu'il ne les a pas complètement évitées, qu'il est beaucoup plus souvent obscur que subtil, ayant l'art de rendre moins précise la pensée de ses modèles, en essayant de l'enfermer dans une nouvelle forme. Bien des obscurités viennent sans doute de l'état du manuscrit, de phrases abrégées, de digressions rompant la suite des idées, de mots supprimés, de lacunes, — nous en avons indiqué et peut-être aurions-nous dû le faire plus souvent — ; mais, sans parler des répétitions, et de la disproportion des développements qui

1. *Singularités*, p. 18.

peuvent avoir été nécessités par les besoins de l'enseignement, trop souvent, il règne dans l'ouvrage une gêne qui témoigne de tout autre chose que de la sûreté des connaissances.

Quant à l'étude comparée du grec et du latin, nous l'avons vainement cherchée ; à part quelques hellénismes passés en latin et quelques rapprochements très rares et très généraux [1] entre les deux langues, se trouvant déjà dans le texte du grammairien imité, nous n'avons rien trouvé qui justifiât l'enthousiasme d'Hauréau. Il s'est laissé, croyons-nous, entraîner par la réputation d'hellénistes accomplis, dont jouissent les Irlandais du VIII$^{e}$ et du IX$^{e}$ siècle, réputation qui, jusqu'à présent, n'est pleinement justifiée que par l'exemple illustre de Jean Scot Erigène. « Puisque Malrachanus est Irlandais, il sait le Grec », dit-il [2], indiquant ainsi qu'il a jugé le grammairien d'après une idée préconçue. Un examen attentif du manuscrit l'aurait amené à plus de prudence.

Reste la connaissance du latin ; là encore, la science de Malsachanus semble limitée et hésitante. Il cite, il est vrai, les auteurs classiques : les noms de Virgile, d'Horace, de Térence, de Plaute, reviennent assez souvent dans son traité ; mais il les cite de seconde main ; presque tous les exemples qu'il leur emprunte se rencontrent déjà dans les grammairiens antérieurs ; encore ne les reproduit-il pas toujours exactement ; il est possible qu'il n'ait jamais lu des textes profanes. Il est plus familier avec l'Écriture d'où il a tiré plusieurs fois ses exemples (p. 2, 23 ; 7, 10 ; 8, 26 ; 11, 29, etc...) [3].

1. P. 10, 14 ; 11, 11, etc.
2. *Nouvelle biographie générale*, p. 104.
3. Il se sert, semble-t-il, de la Vulgate (p. 2, 23 ; 11, 29, etc.) ; si certains exemples diffèrent de ce texte (p. 7, 10, etc.), c'est sans doute qu'il les a cités inexactement comme il fait pour les auteurs profanes. L'emploi de la Vulgate ne nous donne aucun indice pour la date où le traité fut composé, puisque nous ignorons s'il a été composé en Irlande ou sur le continent.

Notons ce mélange des éléments profanes et sacrés. Un grammairien, qui fut peut-être le contemporain de Malsachanus, Smaragde, abbé de Saint-Mihiel de 805 à 824, répudiait nettement ce mélange, dans la préface [1] de son traité, et, aux exemples tirés de Virgile ou de Cicéron, il substituait des passages empruntés à l'Écriture.

Ce n'est pas en tout cas l'usage des classiques que notre auteur a suivi; non seulement il a donné une égale autorité au latin ecclésiastique, ce qui était son droit, puisqu'en somme il représentait une partie vivante de l'idiome qu'il étudiait, mais il n'a pas fait un choix judicieux dans les ouvrages et sans doute dans les recueils de gloses qu'il a eus entre les mains. Il a employé et enseigné des formes et des mots d'une latinité barbare.

Parmi les formes, dont quelques-unes ont pu être corrompues par le copiste, nous citerons *facitur* (p. 11, 13; 38, 16), *eam* comme futur de *eo* (p. 42, 6), *scribero* (p. 7, 11), *quibor* (p. 42, 4 et 7), *liciar* et *abor* (p. 41, 25); les impératifs en *-untote*, *amantote* (p. 21, 2), *docentote* (p. 29, 16), *leguntote* (p. 35, 1), *audiuntote* (p. 42, 22), *feruescuntote* (p. 40, 26), *suntote* (p. 47, 5), *possuntote* (p. 47, 21), *eduntote* (p. 48, 25)... ; *iendi* (p. 52, 9); le présent *fereris* (p. 48, 15); *esse* infinitif parfait de *edere* (p. 48, 29); la conjugaison de *fio* (p. 51, 3). Il conjugue mal un assez grand nombre de verbes. Ainsi *dirimo* (p. 22, 20), *uescor* (p. 28, 7) sont rapportés à la première conjugaison, *lineo* (p. 30, 23), *occuleo* = *occulo* (p. 30, 24), à la seconde; il écrit *tremeo tremo* (p. 31, 3), etc... La confusion de *i* et de *e*, sur laquelle nous reviendrons plus loin, l'amène à écrire *barreo* (p. 30, 14) [2], *blandeo* (*id.*), *desileo* (*id.*, 17), *eliceo* (*id.*, 18), *garreo* (*id.*, 20), *largeo* (*id.*, 23), *lineo* (*id.*), *mugeo* (*id.*)

1. Bibl. nat. lat. 13029, f. 1, 12.
2. On retrouve *barr*[*i*]*o* dans la liste de la troisième conjugaison.

*tinneo* (p. 31, 3), qui se trouvent rangés parmi les verbes de la seconde conjugaison. Il rattache à la troisième *deglutino* (p. 36, 8) *ligurrio* (*id.*, 21), *rug*[*i*]*o* (*id.*, 30)[1]; il conjugue *lenocinor* à l'actif (p. 23, 6), etc... Il serait aisé de multiplier ces exemples ; encore, avons-nous, plus souvent peut-être qu'il n'aurait convenu, proposé des corrections, et supposé des fautes de graphie, dont le copiste seul était responsable. Il reste assez d'erreurs pour que nous n'admirions pas la sûreté des connaissances dont témoigne notre traité.

Dans sa langue même, on relève des irrégularités dans l'usage des modes. Signalons l'emploi de *quamuis* (p. 53, 24), de *licet* (p. 1, 12 ; 9, 14), de *cum* = puisque (p. 7, 13), avec l'indicatif. Signalons aussi l'emploi de *praecedens consona* (p. 44, 19 et 23) pour *praecedente consona* considéré comme une formule invariable (cf. *Nanc.*, f. 52, 10) ; de même *ab aliis... dicentes* (p. 3, 5) ; puis des expressions comme *analogiae recessit* (p. 53, 25), *quod per se indicamus* (p. 6, 20), etc.

Mais c'est le vocabulaire qui suggère le plus d'observations. Malsachanus a intercalé dans son traité des listes de verbes qui, d'ailleurs, en sont la partie la plus intéressante. Elles témoignent d'une latinité des plus disparates. On y rencontre d'abord, mêlés au verbe du latin classique, des mots rares comme *inpropero* (p. 23, 3), *lapsito* (*id.*, 5), *machino* (*id.*, 8), *membro* (*id.*, 10), *praesento* (*id.*, 17), *praerogo* (*id.*, 17), etc, ; des mots appartenant à la langue des Pères comme : *minoro* (p. 23, 7), *mirifico* (*id.*), *refocilo* (*id.*, 22), *zelo* (*id.*, 32), etc... ; à la basse latinité comme : *quaterno* (p. 23, 20, [cf. Du Cange]), *regnifico* (*id.*, 21), [id.], *uagino* (*id.*, 31, [id.], *uagito* (*id.*, [id.]), etc...

1. Nous laissons de côté des mots comme *displicio* qui, en dépit de leur orthographe, sont rangés dans la deuxième conjugaison, (p. 30, 17).

des mots ne figurant que dans des recueils de gloses comme : *deamintro* (p. 22, 20), *fulto* (*id.*, 28), *pubero* (p. 23, 15) etc...

Puis on y relève un grand nombre de verbes inconnus ou du moins ne figurant pas dans les répertoires que nous avons consultés. Les uns sont formés par analogie avec des formes verbales : ainsi *certito* (p. 22, 16), *degesto* (*id.*, 19), *mugito* (p. 23, 7), *rugito* (*id.*, 23), *uechito* (*id.*, 29), etc... ; *blandesco* (p. 30, 14), *obmuteo* (*id.*, 25), *pubeo* (*id.*, 26), *rareo* (*id.*, 28), *uileo* (p. 31, 6), etc... De *inolesco* il tire le verbe *inoleo* (p. 30, 22), de *latepatens*, *latepateo* (p. 30, 23), de *opulens*, *opuleo* (*id.*, 25), de *rudens*, *rudeo* (*id.*, 28), de *contritus*, *contrio* (p. 43, 11), de *deargento*, le simple *argento* (p. 22, 7), de *halo* le composé *cohalo* (*id.*, 17), confondu peut-être avec *coalo*, des verbes composés il tire des verbes simples, des composés de *habeo*, un simple *hibeo* (p. 30, 21), etc. D'autres sont tirés de noms, d'adjectifs, d'adverbes : ainsi *bino* (p. 22, 12), *celibo* (*id.*, 16), etc... Il en est dont nous n'apercevons pas l'origine : ainsi *ego* (p. 30, 20 et 34, 8), forgé peut-être par suite d'une confusion avec la catégorie des verbes en *-geo*, dont il est question dans les grammairiens, etc.

Nous n'oublions pas que Malsachanus n'était pas chargé d'instruire les contemporains de César. S'il ne s'est pas enfermé dans les limites étroites du latin conventionnel de l'époque classique, nous ne saurions l'en blâmer. Mais, que l'on se rappelle la grammaire de Boniface ou d'Alcuin, le traité sur l'orthographe de Bède ; eux non plus ne sont pas des cicéroniens ; ils règlent l'usage d'après le latin des Pères aussi bien que d'après celui des classiques, mais ils ont su mieux se défendre contre les libertés qui apparaissent chez Malsachanus. Comparé à eux, ce dernier paraît avoir médiocrement servi la cause des lettres, et il serait injuste de lui accorder la même place.

Nous en venons à l'orthographe de notre manuscrit. Un

certain nombre de faits méritent d'être signalés. Nous citerons l'emploi de :

*e* pour *i* : *balleneum* (p. 3, 16), *trea* (p. 11, 6), *uego* (p. 31, 5), *uigelandus* (p. 71, 31), etc.

*i* pour *e* : [*h*]*ebito* (p. 22, 25), *stripito* p. 23, 24), *tipeo* (p. 31, 3), *redio* (p. 63, 15), *galiatus* (p. 72, 8), mais *galeo* (p. 22, 28), etc.

Les préfixes *de* et *dis* sont écrits indifféremment *de* ou *di*, *des* ou *dis* : *difinitione* (p. 1, 3), *dimidium* (*id.*, 5), mais *demidium* (*id.*, 4), *deminuo* (p. 36, 4), *distruo* (*id.*, 5), *dificio* (*id.*), *dissinit* (p. 10, 8), *dessero* (p. 36, 7), etc.

*i* pour *y* : *imnus* (p. 6, 8), mais *ymnizo* (p. 23, 32), *gipso* (p. 22, 29), etc.

*i* intercalé après *n* : *finiales* (p. 4, 1), après *u* : *adnuio* (p. 35, 26), etc.

*o* pour *u* : *motauit* (p. 6, 3), *porpura* (p. 4, 21), *adolor* (p. 14, 1), *commonia* (*id.*, 26), *motuor* (p. 27, 25), *tonicatus* (p. 72, 9), mais *tunicatus* (*id.*, 7,) etc.

*u* pour *o* : *consulor* (p. 27, 18), *purgeo* = *porceo* (?) (p. 30, 26), *erudo* (p. 38, 4), etc.

*u* pour *i* : *refoculo* (p. 23, 22), *uentulo* (p. 65, 9), etc.

*e* pour *ae* : *que* (p. 2, 16), *forme* (p. 3, 4), mais *formae* (*id.*, 7), *eger* (p. 4, 22), *estuo* (p. 62, 6), etc.

*e* pour *oe* : *mechor* (p. 27, 25), *feteo* (p. 30, 20), etc.

*ae* pour *e* : *interpraetatus* (p. 2, 21), *aequito* (p. 22, 9), *spraeui* (p. 38, 7), etc.

Passons aux consonnes, nous rencontrons :

*b* pour *u* : *brebia* (p. 70, 1), mais *breuia* (*id.*, 4), etc.

*b* pour *p* : *obtatiuus* (p. 6, 18), etc.

*c* pour *qu* : *scaleo* (p. 31, 2 et 61, 15), *torceo* (p. 31, 3), etc.

*c* pour *ch* : *crismo* (p. 22, 15) et par contre *chachino* (p. 22, 17), etc.

*c* pour *g* : *uestico* (p. 23, 32), etc.

*ch* pour *h* : *uecho* (p. 37, 2), *trachit* (p. 9, 2), etc.

*c* pour *t* : *dissinencia* (p. 61, 14), *paciendi* (p. 12, 21), *racio* (p. 14, 18), etc.

*f* pour *ph* : *antifrasin* (p. 13, 1), *metafora* (p. 13, 18), etc.

*g* pour *c* : *rhetorigor* (p. 28, 4), *purgeo*, *porceo* (p. 30, 26).

*p* pour *b* : *discumpitur* (p. 9, 7), *p* intercalé entre *m* et *n* : *tempno* (p. 36, 35), etc.

*q* pour *c* : *sequs* (p. 62, 8), etc.

*qu* pour *c* : *eloquutio* (p. 2, 3), *laquesso* (p. 5, 24), *liquet* (p. 65, 2), *liquentiam* (p. 67, 1), etc.

*t* pour *c* : *fatiat* (p. 2, 16), *defitientia* (p. 14, 24), *fartio* (p. 43, 14), *santio* (p. 63, 9), etc.

*t* pour *d* : *aput* (p. 66, 4, 10), etc.

*t* pour *th* : *ortographia* (p. 15, 12), etc.

*h* omise : *orreo* (p. 5, 5), *ortatiuus* (p. 11, 23), mais *hortatiuus* (*id.*, 26), *uius* (p. 16, 13), etc.

*h* ajoutée : *hironice* (?) (p. 2, 19), *abhominor* (p. 27, 15), *superhabundat* (p. 28, 19), etc.

La plus grande liberté règne pour les consonnes susceptibles d'être redoublées : le copiste écrit *efutio* (p. 63, 11), *suficio* (p. 15, 7), *agero* (p. 22, 9), *apellatiuo* (p. 4, 21), *musito* (p. 23, 9), *sagito* (p. 23, 24), mais il redouble indûment *l* dans *sibillo* (p. 23, 26), *tollero* (*id.*, 28), *n* dans *rennuo* (p. 36, 31), *p* dans *reppo* (p. 36, 30), *r* dans *currusco* (p. 22, 13), *rarresco* (p. 36, 30), *Terrentius* (p. 67, 2), *s* dans *cassus* (p. 2, 3), *possuit* (p. 3, 9), *dissurit* (p. 10, 8), *misseret* (p. 9, 17), *ressono* (p. 23, 20), *dessero* (p. 36, 7), *ussu* (p. 57, 23), *prepossitis* (p. 63, 8), *bassium* (p. 62, 23), *phissicam* (p. 67, 5), etc. En composition, tantôt il maintient intacte la voyelle du verbe simple : *a* : *conrapio* (p. 36, 3), mais à la même ligne *corripio*, *contaceo* (p. 30, 14), *instatuo* (p. 62, 5) ; *e* : *absteneo* (p. 30, 12), *presedeo* (*id.*, 28), *reteneo* (*id.*, 29), *consteti* (p. 58, 20), *corrego* (p. 36, 2), *erego*, *elego* (*id.*, 11), qu'il distingue de *eligo* (*id.*, 11), etc. ; tantôt il la

modifie : *afficio* (p. 35, 26), *conficio* (*id.*, 32), *concipio* (p. 35, 32), *corripio* (p. 36, 3), *arripio* (p. 35, 27), etc. Notons les composés de *iacio: abiecio*, *adiecio* (p. 35, 24), *coniecio* (p. 36, 4), *deiecio* (*id.*, 8). Il écrit même le simple *iecio* (p. 36, 16).

Tantôt la consonne du préfixe est assimilée : *afficio* (p. 35, 26), *acesso* (*id.*), *arripio* (*id.*, 27), *corripio* (p. 36, 3) ; notons *olimo* pour *oblimo* (p. 23, 14), *aficio* (p. 15, 8), etc., *asculto* (p. 68, 11), etc. Tantôt la consonne n'est pas assimilée : *adnuo* (p. 35, 26), *adfligo* (*id.*, 28), *conruo* (p. 36, 1), *conrapio* (p. 36, 3), *inlaqueo* (p. 23, 1), *inretior* (p. 63, 19), *obpugno* (p. 23, 12), etc. Devant *p*, il écrit généralement *con* et *in* : *conbino* (p. 22, 14), *conponi* (p. 15, 11), *inbuo* (p. 36. 17), *inpedio* (p. 63, 16), etc...

Presque tous les faits que nous venons d'énumérer constituent non des fautes isolées, mais de véritables habitudes orthographiques ; elles ne sont d'ailleurs pas propres au copiste qui a écrit le manuscrit 13026. Il a paru préférable de les respecter dans notre édition, plutôt que de rétablir l'orthographe conventionnelle, et de renvoyer à l'appareil critique les particularités du manuscrit. Nous avons donc presque partout laissé les *e* pour les *i*, les *o* pour les *u* etc., ne faisant guère d'exception que pour les mots qui, avec l'orthographe du copiste, auraient été inintelligibles. Il a semblé, qu'ainsi nous nous conformerions mieux à l'objet de ce travail qui est, nous l'avons dit, de présenter un témoignage de la science grammaticale au VIII-IX[e] siècle. L'orthographe est une partie importante de la grammaire ; il est indispensable de respecter les habitudes du scribe, comme de laisser dans le texte les formes barbares qui s'y lisent. Il est vrai que cette méthode n'est permise que si l'on a un seul manuscrit, et c'est moins la grammaire de Malsachanus que nous publions que le manuscrit 13.026. Mais personne ne nous reprochera, croyons-nous, d'avoir placé l'intérêt documentaire avant la

personnalité de l'auteur : elle eût été seule en jeu, que certainement nous n'aurions jamais entrepris ce travail.

Une des difficultés provenait du grand nombre des abréviations qui se rencontrent dans le manuscrit, et dont quelques-unes ne sont pas usuelles. Nous ne prétendons pas les avoir toutes interprétées convenablement. Nous signalerons notamment les abréviations des termes techniques, sur lesquels il existe des divergences entre les grammairiens. Faut-il lire *neutrum uerbum* ou *neutrale uerbum*, *coniunctiuus* ou *coniunctatiuus*, *uel* ou *ulteriore*, *praeteriti*, *praesentis*, ou *praeterito*, *praesenti*, etc. ? Quand nous avons relevé, dans notre manuscrit, une lecture nette ou une indication précisé sur un détail analogue, nous l'avons prise comme point de repère ; mais, en général, les indications de ce genre sont absentes ; aussi, le plus souvent avons-nous suivi l'usage de l'auteur compilé par Malsachanus dans le passage dont il s'agissait.

Nous tenons à le répéter, nous offrons cette édition comme un premier travail de déblaiement. Bien des passages ne sont pas éclaircis : citons par exemple : p. 2, 18 *Ethironice — interpraetatus sit ;* p. 17, 14 *Prima — loquetur ;* p. 28, 17 *licet — monosyllaba*, etc..., et bien des améliorations pourront y être apportées. Tel qu'il est, nous espérons cependant qu'il rendra quelques services, et qu'il aidera à connaître la science grammaticale dans le haut moyen âge.

Ce travail eût été plus imparfait encore, si nous n'avions eu la bonne fortune qu'un des maîtres de la paléographie, M. Ém. Chatelain, membre de l'Institut, directeur adjoint à l'École des Hautes Études, voulût bien s'y intéresser. Avec sa complaisance habituelle, il nous a prodigué ses conseils et nous a aidé à résoudre plus d'une difficulté ; nous lui adressons ici le témoignage de notre respectueuse gratitude.

# LISTE DES ABRÉVIATIONS

## EMPLOYÉES DANS LES NOTES

*Ars anonyma bernensis. Cod. Bern.* 207, dans Hagen. *Anecdota Helvetica*, p. XIII.
*Asper.* ASPRI *grammatica ars*, dans KEIL, *Gramm. lat.*, V, p. 547.
*Caper.* CAPRI *orthographia*, id., VII, p. 85.
*Char.* CHARISII *artis grammaticae libri* V, id., I, p. 1.
— *exc. Ex* CHARISII *Arte grammatica excerpta*, id., p. 531.
*Cled.* CLEDONII *ars grammatica*, id., V, p. 1.
*Comm. einsidl. Commentum einsidlense in Donati artem minorem*, dans Hagen, p. 202.
— *Commentum einsidlense in Donati artem maiorem*, id., p. 219.
— *Commentum einsidlense inDonati barbarismum*, id., p. 267.
*Cons.* CONSENTII *ars de nomine et uerbo*, dans KEIL, *Gramm. lat.*, V, p. 329.
*Diom.* DIOMEDIS *artis grammaticae libri* III, id., I, p. 297.
*Donat.* DONATI *ars grammatica*, id., IV, p. 353.
*Ecloge. Ecloge de libris Grammaticorum.* Bibl. Nat. lat. 13026, cf. 121.
*Eutych.* EUTYCHIS *ars de uerbo*, dans KEIL, *Gramm. lat.*, V, p. 442.
*Exc. ex cod. Vat.* 1471. *Excerpta ex codice Vaticano* 1471, dans Goetz, *Corp. gloss.*, V, p. 528.
*Fragm. Bob. Fragmentum Bobiense de uerbo*, id., p. 595.
*Fragm. Bob. de uers.*, *Fragmenta Bobiensia de uersibus*, id., VI, p. 620.
*Gloss. Ampl. sec. Glossarium Amplonianum secundum*, dans Goetz, *Corp. Gloss.*, V, p. 257.
*Gloss. cod. Vat. Glossae codiciis Vaticani* 3321, id., IV, p. I.
*Isid. Diff.* ISIDORI *Hispalensis episcop. Differentiarum sive de proprietate sermonum libri duo* rec. Arevalo, dans Migne, *Patr. lat.*, 83, col. 9.
— *Etym. Etymologiarum libri* XX, id., 82 col. 73.

*Nanc.* *De partibus orationis*, Bibl. de Nancy, lat. 356, f. 30.
*Phocas.* PHOCAE *ars de nomine et verbo,* dans KEIL, *Gramm. lat.*, V, p. 439.
*Pomp.* POMPEII *commentum artis Donati*, id., V, p. 81.
*Prisc.* PRISCIANI *institutionum grammaticarum libri* XXIII, ex rec. M. Hertzii, id., II-III.
*Prob.* PROBI *catholica* dans KEIL, *Gramm. lat.*, IV, p. 1.
— *instituta artium*, id., p. 45
*Serg.* SERGII *de littera de syllaba de pedibus de accentibus de distinctione commentarius*, id., p. 475.
[*Serg.*] [SERGII] *explanationum in artem Donati libri II*, id., p. 486.
*Seru.* SERVII *Commentarius in artem Donati*, id., p. 405.
*Victor.* *Ars* VICTORINI *grammatici*, id., VI, 185.
[*Max Victor*]. [MAXIMI VICTORINI] *de finalibus metrorum*, id., p. 229.
*Virg. gramm.* VIRGILI *grammatici opera*, ed. JHuemer.

# ARS MALSACHANI

## (1) [De difinitione]

[F. 161] Verbum est pars orationis cum tempore et persona sine casu, aut agere aliquid | aut pati aut neutrum significans. In hac difinitione V genera uerbo- | rum continentur : in eo quod dicit agere, actiuum et demedium communis et deponens | ostendit; item in eo quod dicit pati, passiuum et dimidium communis; item dicendo neutrum, neu- | trale uerbum solummodo intellegitur. Cum tempore et persona simul dixit esse. Ab utroque | enim uis ipsius administratur. In participiis uero tempora a personis separata et in pronominibus per- | sonae a temporibus distinctae inueniuntur. At in uerbo non unum sine altero | esse poterit, licet uerba gerendi manifeste haec non habent; item in impersonali per- | sonae confusae infinitiuoque uide[n]tur. Sed in hoc loco adnotare utile est quod omni- | a uerba quae personas significant statim et tempora significare uideantur, ut lego, | gis, git, legam, gas, gat; at uero quae tempora significant non statim et personas, | ut legitur, lectum est, legetur. Item sine casu dixit esse, propterea quod infinitiuo modo | verba quasi sub cas[u] esse uidentur, quod non potest

14 et tempora, *item* | 18 quod, *qui*.

1 Verbum — significans, cf. *Donat*, p. 381, 14 | 3 in eo — communis, cf. *Comm. einsidl.*, p. 206, 2 | 8 Ab utroque — inueniuntur, cf. *Diom.*, p. 334, 4; *Pomp.*, p. 212, 16; *Serg.* (Hagen), p. 150,6 | 10 At in — poterit, cf. [*Serg.*], p. 502, 29 | 13 quod omnia — legetur, cf. *Cons.*, p. 370, 31 | 17 Item — similia, cf. *Clem. exc.* (*Cod. Bambergensis*, M. V. 18, fol. 30 v) ap. Huemer, *Virg. gramm.*, p. 54, note.

fieri, ut est *da mihi bibere*, et | *nostrum est uiuere triste*, et *iucundissimum est solis curre[re...]* et *legere et non in-* | *tellegere non est legere* et huc similia. Sed hoc eloquutio non cassus. Item | alia questiuncula uidetur in eo quod dixit : est uerbum sine casu, cum in | declinatione passiua inuenimus amatus sum, -ta sum, -tum sum, quod utique ge- | nus habet casus, sed hoc sic uoluitur quoniam passiua declinatio in omni regula praeteriti | per participium praeteriti temporis passiui et per sum uerbi declinationem profertur, exceptis | paucis transeuntibus in formam actiui in praeterito, ut est mereor merui, me- | deor medi et similia ; ideo tertium non habent participium, sicut e contrario gau- | deo uerbum in praeterito transiens in formam passiuae declinationis meruit adipisci terti- | um, ut est gauisus reliqua...

## (2) De ethimologia.

Verbum | dictum est [a] uerberando, quod uerberatione aeris que pulsat palatum, lingua fa- | tiat sonum. Cur haec pars sola hoc uocabulum meruit, cum omnes partes orationis et om- | nis sermo possunt uerba dici, ut est *uerba fecit in senatu?* Et hironice dicit rem re- [f. 161 v] diculam in interpretatione, ut de generibus uerborum quasi grammaticus disputem, cum | de genere nominis interpretatus sit. Ideo autem haec sola hoc nomen meruit quod frequen- | tius ea utimur in loquendo, ut est *uolo ire [ad forum] et uidere amicum meum* et rel... et in Prouerbiis *recurre*, *festina*, *suscita amicum tuum*, et alia.

---

5 casu, *casus* | 14 après reliqua : HVC VSQUE DE DIFINITIONE, NVNC DE ETHIMOLOGIA | 16 lingua, *linguam* | 21 interpretatus, *interprætatus*.

---

1 da — bibere, cf. [*Serg.*], p. 503, 1. *Pomp.*, p. 212, 35 (d'après Térence. *And.* III, 2, 4) et *id.*, 6 ; *Comm. einsidl.*, p. 205, 35, rapporté à *Joann.*, 4, 7 | 2 iucundissimum... currere die aestiuo, cf. *Virg. gramm.*, p. 54, 4 | 18 uerba — senatu, cf. *Serg.* (Hagen), p. 150, 28 ; *Comm. einsidl.*, p. 250, 22 | 22 quod — loquendo, cf. *Pomp.*, p. 212, 8 | uolo — amicum, cf. *Serg. Expos.* (Hagen), p. 150, 18 ; *Comm. einsidl.*, p. 205, 26 | 23 *Prov.*, 6 3.

## (3) De accidentibus

Verbo acci- | dunt VII : qualitas, coniugatio, genus, numerus, figura, tempus, persona.

Qualitas uerborum in mo- | dis et in formis constituta est, sed modi declinationes uel casus uerborum, for- | me uero intellectus uel sensus intelleguntur. Ideo ab aliis prius ponuntur forme di- | centes : unde scimus quid sit declinatio nisi prius dedicerimus quid sit sensus ? Formae | igitur latinae linguae IIII sunt : meditatiua, inchoatiua, perfecta, frequentatiua ; sic na- | turaliter ordinantur. Donatus autem confuse possuit ordinem dicens : perfecta, meditatiua, | inchoatiua, frequentatiua ; alio sensu dixit. Omne enim quod fa[ci]mus prius meditamur, deinde | inchoamus, postea perficimus, tum frequenter facimus.

Meditatiua a meditando dicitur, ut lec- | turio ; de futuro enim cogitatur, licet in praesenti dicatur *ad scolam ibo*, *deinde lecturio*. Incho- | atiua ab inchoando dicitur, ut calesco, tunc enim dicas quando balleneum uel alia[m] quam- | libet rem calidam intras. Perfecta a perficiendo, ut lego ; tunc enim dicendum | est quando in praesenti tempore legas. Frequentatiua a frequentando dicitur, ut lecti- | to ; non semper manendo in re sed frequentando rem sortita est nomen.

Perfecte | igitur formae uerba que non sunt anomala uel defectiua sub IIII coniugationibus | inueniuntur necnon in V generibus ; nunc a se, nunc a quibusdam originibus ordiuntur ; a se, ut | lego, legis ; a quibusdam originibus, ut a nomine, quod est lex, gis, lego, as ; ab aduerbio, intro, | intro, as, uel temere, temero, as ; a uerbo, uello, is, uellico, as ; tres habent vocales

---

15 lecturio, *lecturo*.

---

1 Verbo — persona, cf. *Donat*, p. 381, 15 | 3 Qualitas — in formis est, cf. *Donat*, p. 381, 17 ; constituta, cf. *Comm. einsidl*, p. 251, 12 | 4 casus uerborum, cf. [*Serg.*], p. 505, 13 | Formae — ordinantur, cf. *Pomp.*, p. 219, 5 | 9 *Donat*, p. 381, 28 ; Donatus — fecimus, cf. *Comm. einsidl.*, p. 208, 2 et p. 253, 8 ; *Pomp.*, p. 219, 7 [*Serg.*], p. 505, 15... | 13 meditatiua — dicitur, cf. *Comm. einsidl.*, p, 207, 32 | 15 inchoatiua — calesco, cf. *Comm. einsidl.*, p. 207, 36 | 18 frequentatiua — lectito, cf. *Comm. einsidl.*, p. 207, 35 | 21 Perfecte — inueniuntur, cf. *Eutych.*, p. 449, 15 | 26 tres habent — inchoo, cf. *Eutych.*, p. 449, 18.

fi- | niales ante o uel or, id est, e, i, u, ut doceo, es, lanio, as, ruo, is, et o ante o in duobus grecis ut reboo, inchoo; consonantes autem omnes exceptis tres, f, k, q, ut libo, placo, sedo, | propago, triumpho, halo, amo, declino, ussurpo, liquo, | libero, lasso, lacto, laxo, et [i], u pro consonanti, ut aio, soluo; nec uocalis nec consonans sunt aliter.

Meditatiua a prima coniugatione actiuo genere | oritur, ut amo, amatur[i]o; a secunda non oritur; a tertia, ut lego, lecturio, uiuo, uicturio; ab ano- | mali uerbo, ut edo, esurio; a quarta, ut dormio, dormiturio; et in urio semper dissinit et quarte [f. 162] tantum coniugationis et per omnia tempora currit et a participio futuro regulatur et non facit passiuum ex se. Inchoatiua a prima | coniugatione actiuo genere, ut amo, crasso, amasco, crassesco, a neutro, ut gelo, las, gelasco; significatione | passiua maxime a secunda coniugatione neutrali, ut caleo, calesco, ferueo, sco, palleo, sco, et a passiua declinatione | huius coniugationis, ut a communi, uereor, sco, a deponenti, misereor, resco, a tertia, ut gemo, gemesco uel gemeo | facit; a passiua declinatione huius coniugationis, ut a labor, laberis, deponenti uerbo labasco, a quarta, ut dormio, | dormesco. Et inueniuntur a nomine apellatiuo, ut purpurasco, ignesco, egresco, a porpura, ignis, e- | ger; a proprio, antonesco quod est Antonius. Et in sco solum desiit; et sunt in sco nec inchoatiua | inesco, as, compisco, is, quod compiscui facit. Sunt sine origine perfectae for-

---

5 nec-aliter, *après triumpho* | 15 maxime, *maximæ* | 19 laberis, *leberis*.

---

7 *Nanc.* f. 44. 13. Oritur aliquando a prima coniugatione a uerbo actiuo, ut ab amo amaturio; aliquando a tertia, ut lego lecturio, minuo minuturio; a neutrali, ut uiuo uicturio; ab anomali uerbo, edo esurio; aliquando a secunda declinatione, duco ducturio; aliquando a quarta dormio dormiturio; a dormio tres formae deriuantur dormiturio, dormesco, dormito. — amaturio, cf. *Cons.*, p. 376, 9 | 8 Lecturio, esurio, cf. *Eutych.*, p. 449, 3; uicturio, cf. *Virg. gramm.*, p. 140, 29 | 10 in urio — coniugationis, cf. *Eutych.*, p. 449, 2 | 13 amasco cf. *Diom.*, p. 343, 11 | 14 gelasco, *id.*, 20 | 15 calesco, cf. *Diom.*, p. 344, 12 | 16 pallesco, *id.*, p. 343, 31, *Char.*, p. 252, 19 | 20 et inueniuntur — appellatiuo... aeger... antonesco, cf. *Cons.*, p. 377, 4 | 21 purpurasco, cf. *Eutych.*, p. 449, 1 | 22 antinisco *Nanc.*, 44v, 4 | et in sco — desiit, cf. *Eutych.*, p. 448, 26 | 23 inesco, cf. *Eutych.*, p. 469, 32, 470, 16 | 24 compisco, cf., *Donat*, p. 382, 7, *Cons.*, p. 377, 2 | sunt sine — quiesco, cf. *Cons.* p. 376, 35.

mae, ut consuesco, quies- | co, sed hi alii uituperant Donatum, quod consueui et quieui inuenitur, quod consuetudine dicitur, ut ali[i], | sed adsueo actiuum uerbum inuenitur; moris enim [est] inchoatiuis praeteritis temporibus perfectorum solum uti | ut est hoc, horresco, horrui, quod orreo fit; torpesco, torpui, quod torpeo fit, dilitesco, dilitui | quod dilit[e]o fit. V regulis ostenditur inchoatiua forma; si a neutrali uerbo originem sumat, | si in sco syllabam exeat, si tertiae sit coniugationis, si careat tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto, quodque inchoantur praeteritum | tempus non habent, si careat participio futuro, et si non habeat duo uerba posteriora gerendi, ut | feruesco totum hoc habet; si aliter fuerit, non erit inchoatiua sed perfecta; hic non uetat ab aliis | generibus oriri, sed tamen maxime a uerbo neutro secundae coniugationisenit, et non item a secun- | da semper; dixit enim grammaticus: ex quacumque coniugatione declinantur, inchoatiua tamen tertiae coniugationis fiunt. | Doctores tradunt a secunda persona oriri, ut amas, amasco, ferues, feruesco, addita co | syllaba, sed tamen in aliis uocalem motari uidemus, ut crasso, as, crassesco, dormio, is, dor- | mesco, non crassasco, dormisco.

Frequentatiua, quae simul inchoatiuis et meditatiuis diri- | uatiua sunt, in ito uel in so, in lo uel in xo, item in grecis in zo, ut lectito, cursito, merso, nexo, | sorbillo, lentulizo, et semper primae coniugationis fiunt, sed in so tertiae coniugationis inuenimus, facesso, | capisso, laquesso. Sic a IIII coniugationibus ostenditur : a prima actiuo genere, ut uoco, as, uocito; a ne- | utro, uolo, as, uolito, hio, as, hieto; a secunda activo genere, ut exerceo, habeo, exercito, habeto, uideo, | uissito, alleo, alsito; a tertia coniugatione, lego, alo, ago, lectito, alito, agito; a neu-

---

2 quod, [*que* | 4 solum (?), *sorum* | 6 dilitesco, *dilites* | dilitui, *dilitus* | 13 sed, *sunt* | maxime, *maximæ* | neutro, *neuter* | 21 ito, *tito* | 22 nexo, *neco*.

---

1 Donatum, p. 382, 9 | 6 dilitesco, cf. *Char.*, p. 252, 32, *Diom.*, p. 344, 12 | V regulis — futuro, cf. *Seru.*, p. 413, 4 [*Serg.*], p. 505, 25, *Pomp.*, p. 219, 20 | 15 Grammaticus, *Char.*, p. 252, 30 : « ex quacumque coniugatione ortum fuerit uerbum inchoatiuum, in tertia declinabitur coniugatione. » | 20 Frequentatiua.. in to... in so... in xo..., cf. *Eutych.*, p. 449, 14 | 22 lentulizo, cf. *Cons.*, p. 376, 33... | 23 primae — capesso. cf. *Eutych.*, p. 449, 7 ; *Cons.*, p. 377, 13 | 26 hieto, cf. *Diom.*, p. 345, 5

tro, uiuo, uictito, facio | fac[t]ito, sapio, sapito, curro, curso, cursito; a quarta actiuo genere, ut ineo, adeo, inito, adito, nam pre- | positio motauit significatio[nem] uerbi eo, ut ali[i], seu iniri, adiri ab impersonali oriuntur; a neutro, ut eo, abeo, ito, abito, dormio, dormito. [162 v] Sunt frequentatiua sine origine perfectae formae ut petisso, uacillo; non enim facit peto, | uaco; sunt a nomine uenientia ut grecizo, [imnizo] quod fit grecus, imnus. Aliquando inuenitur | deducere uerbum in duos gradus, ut lego, scribo, lectito, scriptito, aliquando in tres, | curro, curso, cursito, labo, lapso, lapsito, cano, canto, cantito. Sed dicit Consentius: | canto, cantito, raro in IIII gradibus, ut dormio, dormiturio, dormesco, dormi- | to, et si qua sunt similia. Quod non omnia uerba ad has formas aptari possunt, cauendum est le- | gentibus ne de his IIII formis aliam pro alia pona[n]t et solo[e]cismum incurra[n]t.

## (4) De modis.

| Modus est conuersio scilicet et transfiguratio eius syllabae quae ultima est in uer- | bo. Modi qui legitimi sunt V: indicatiuus, imperatiuus, optatiuus, coniunctati- | uus, infinitiuus. Item a Donato additur impersonalis, ab aliis gerendi modus. Indi- | catiuus qui et pronunciatiuus est eo quod per se indicamus uel pronuntiamus quid facimus, ut scri- | bo, lego. Imperatiuus eo quod per ipsum inperamus, ut scribe, lege, qui regalis dicitur; et hic primam | personam non habet nec praeteritum

---

7 grecizo..., *grecizo quod fit grecus imnius* | 15 HVC USQUE DE FORMIS, NUNC INCIPIT DE MODIS | 18 optatiuus, *obtatiuus*.

---

5 sunt — uacillo, cf. *Donat*, p. 382, 4; *Cons.*, p. 376, 22; *Diom.*, p. 345, 23 | 7 grecizo, cf. *Cons.*, p. 376, 32 | aliquando — duos, cf. *id.*, 21 | 9 aliquando — cursito, cf. *Cons.*, p. 376, 20 | 11 Consentius, *id.*, 22 | 16 conuersio — uerbo, cf. *Cons.*, p. 374, 12 | 17 legitimi, cf. *Seru.*, p. 411, 28 | 17 V. *Cons.*, p. 374, 12 | 18 coniunctatiuus, cf. *Virg. gramm.*, p. 53, 1 et *Ars anonyma*, *Cod. Bern.* 207 (Hagen, p. XXVIII) | 19 Donato, p. 381, 21 | gerendi, cf. *Pomp.*, p. 214, 2; *Prob.*, p. 156, 3; *Seru.*, p. 411, 28, etc... | 20 Indicatiuus — est, cf. *Donat*, p. 381, 18 | Quod — lego, cf. [*Serg.*], p. 503, 27; *Seru.*, p. 410, 30 etc... | 22 quod — imperamus, cf. [*Serg.*] p. 503, 29; *Pomp.*, p. 214, 9; *Seru.*, p. 410, 31 etc... | 23 et hic — imperat, cf. *Cons.*, cf. p. 374, 32.

tempus, quod nemo semetipsum aut praeterito tempore imperat. Optatiuus | ideo dicitur quod per ipsum optamus, ut utinam scriberem uel scribam futurum, et hic ha- | bet tempora coniuncta, hoc est praesens et praeteritum imperfectum una litteratura, ut utinam scriberem; | item perfectum et plusquamperfectum, utinam scripsissem. Dicunt alii quod ideo optatiuus dicitur quod | aduerbium habeat optandi coniunctum id utinam; omnes optatiui cuniunctati- | ui sunt et non omnes cuniunctatiui optatiui sunt. Coniunctatiuus ideo dicitur quod coniu[n]gitur ad indi- | catiuum quod sensum solus non habet, ut *cum tribularer, clamaui ad dominum*, ut *cum scribero ui-* | *debis* et rel..., et non quod habet particulam cum, quoniam et optatiuus diceretur coniunctatiuus, cum | habet particulam utinam. Infinitiuus, qui et perpetuus dicitur, quod non definit personas cer- | tas et numerum in alia parte, ut legere, scribere. Cur non dixit hic mo- | dus impersonalis? [personam] non habet, nisi adiectis pronominibus extrinsecus; ideo autem, ut arbi- | tror, quod in se personae sunt sed confusae sunt, in impersonali uero non sunt. Hoc inter infi- | nitiuum et impersonale interest, quod infinitiuo uerbum iungimus, ut uolo legere et | similia, impersonali uero pronomen, ut legitur a me, a te, et rel.

[f. 163] Impersonalis dicitur quod non habet personam, ut diximus, quod a pronomine personam et numerum accipit, ut legitur | a me, a te, ab illo et rel... Ideo modus putatur quod uenit a uerbo quod est lego; ide[o] autem non est | modus quod per

---

5 plusquamperfectum, *plusque* | 7 coniunctum, *coniunctam* | omnes, *omnia* | 8 omnes, *omnia* | 10 solus, *solum* | 15 et numerum, add. *et tempora* | 17 quod, *que* | 21 HVC VSQUE LEGITIMI MODI | 22 quod, *que* | et, *in*.

---

6 alii, *Seru.*, p. 411, 31 | 9 Coniunctatiuus — non habet., cf. *Pomp.*, p. 215, 30; *Ars anonyma*, *Cod. Bern.* 207 | 10 cum tribularer... *Psalm.* 119, 1, cf. *cod. Bern.* 207 : id cum clamarem ad dominum, exaudiuit me | 12 non quod — utinam, cf. *Pomp.*, p. 215, 20; *Ars anonyma*, *cod. Bern.*, 207 (Hagen, p. XXVIII) | 13 Infinitiuus quod — certas, cf. *Pomp.*, p. 216, 9; qui et perpetuus dicitur, cf. *Cons.*, p. 375, 14, *Diom.*, p. 340, 34 | 14 et numerum, cf. *Nanc.*, f. 39, 20; 32, 6 d'ap. *Prisc.* I p. 422, 9 | 15 hic — extrinsecus, cf. *Nanc.*, f. 39, 16 | 22 Impersonalis — ab illo, cf. *Pomp.*, p. 216, 10; *Comm. einsidl.*, p. 252, 7 | 24 quod uenit a uerbo, cf. *Pomp.*, p. 216, 29, *Seru.*, p. 412, 13 | 25 quod — currit, cf. *Pomp.*, p. 216, 25; *Comm. einsidl.*, p. 252, 11.

omnes modos currit, congregata omni tertia persona singulari ex omni modo per to- | tam uerbi declinationem, adictis pronominum personis ac numeris, ut in declinatione dicemus. Cuius uer- | ba aut in tur exeunt, aut in it, au[t] in et, aut in at, et aliquando duplicia ab uno uerbo | fiunt, ut legit et legitur, sedet et sedetur, et alia ; et fere ex omni uerbo hic modus nas- | citur ; sed tamen deserit significationem uerbi personam significantis quando inpersonalis efficitur ; | sed que in tur et in it et in at exeunt, ab indicatiuo oriuntur, ut lego, gitur; contingo, | git; iuuo, at; resto, stat ; quae uero in et II formas habent : aliquando ab indicatiuo ueni- | unt, ut sedet, latet; aliquando a se ueniunt, ut pudet, tedet, penitet, licet, quamuis uete- | res dixerunt pudeo, tedeo, liqueo. Scire debes quibus casibus seruire debeant ; | quae in at exeunt a prima coniugatione, accusatiuo seruiunt [et] datiuo, ut iuuat me, te, il- | lum, nos, uos, illos, restat mihi, tibi, illi et rel...; interposito nomine uel infinitiuo | datiuo seruiunt, ut restat sententia mihi et rel...; que uero in et a secunda coniugatione, quedam accusatiuo, | ut penitet me, decet me, quedam datiuo, ut libet mihi et rel...; quae in it, a tertia et quarta | coniugatione, datiuo seruiunt, ut contingit mihi, euenit mihi et rel...; quae in tur, aliquando datiuo, ut | dicitur mihi, aliquando ablatiuo, ut geritur, itur a me, aliquando accusatiuo sed cum praepositione, ut geritur | per me.

Quomodo differt hic modus qui in tur exiit a tertia persona passiui? doctores tra- | dunt quod impersonalis accusatiuum trahit, ut est *legitur Salomonem uocasse de Tiro arti- | ficem*

---

6 sed, *sunt* | 17 que, *quod* | 23 sed, *sunt* | 25 quod, *que* | 26 trahit, *tradiit.*

---

2 adictis — numeris, cf. *Cons.*, p. 371, 7 et p. 380, 13 | 3 Cuius — in et, cf. *Donat*, p. 381, 22 | 4 in at, cf. *Cons.*, p. 371, 2 | 5 sedet, cf. *Cons.*, p. 371, 28 | 7 deserit — efficitur, cf. *Cons.*, p. 371, 16 | 8 sed que... in it exeunt — contingit, cf. *Donat*, p. 381, 23 | in at, cf. *Cons.*, p. 371, 10 | 9 iuuat, stat, cf. *Cons.*, p. 371, 2 | 10 que — penitet, cf. *Donat*, p. 381, 25 | aliquando — ueniunt, cf. *Donat*, p. 381, 25 | 11 aliquando — ueniunt, cf. *Donat*, p. 381, 25 ; *Pomp.*, p. 217, 6 | 12 quamuis — pudeo, tedeo, liqueo, cf. *Prisc.*, I, p. 561, 10-11 | 14 quae in at — libet mihi, cf. *Cons.*, p. 380, 16 | 19 quae in it — cf. *Cons.*, p. 380, 15 | 21 quae in tur — per me, cf. *Cons.*, p. 380, 23 | 25 impersonalis — trahit, cf. *Nanc.*, f. 42, 2 | 26 Salomonem,.. *Reg.*, III, 7, 14 (*Vulg.* (?))

*aerarium filium uiduae*. Consentius tamen sic adnotat dicens : si ad rem nos trachit | intellectus quae agitur, genus passiuum est, geritur ; si ad illos qui agunt, genus impersonale | uerbi est, geritur, sicut et ceteri omnes quibus omnibus non qui facit sed | quod fit demonstratur, ut

*pugnatur cominus armis*,
*discumbitur ostro*,
*uiuitur* | *hoc pacto*,
*itur in antiquam siluam*,

et similia

Verba quoque impersonalia, cum per omnes modos de- | clinari possunt, quedam defectiua inueniuntur, ut licet, misseret : licet | enim praeterito perfectum et plusquamperfectum non habet et futuro coniunctatiui. Sed Virgilius protulit dicens : |

*cui tantum liquit de te ?*

misseret uero, cum penitet penituit faciat, facit [f. 163 v] misertum est passiua declinatione uel significatione, ut tedet, pertessum est.

Gerendi modus dicitur, ut alii, quoniam | gerit quod uerbum suum gerit, uel eo quod actum uerborum litera nominum osten- | dit, uel eo quod gerit uim uerborum et nominum simul una lance et hic modus tipici | dicitur uel particip[i]alis, quoniam simul participiorum futurum et praeteritum tempus habere

---

2 trahit, *tradiit* | 7 discumbitur, *discumpitur* | 12 defectiua, *defectatiua* | 14 coniunctatiui, *coniuntatiui* | sed, *sunt* | 16 liquit, *liquet*.

---

1 Consentius, si ad rem — passiuum est geritur, p. 373, 7 ; si ad illos — geritur, p. 373, 5 | 4 quibus — siluam, cf. *Char.*, p. 253, 18 | 6 pugnatur, Virg., *Aen.*, VII, 553 | 7 discumbitur, Virg., *Aen.*, I, 704. | 8 uiuitur..., Pers. *Sat.*, 4, 43 | 9 itur, Virg., *Aen.*, VI, 179 | 11 Verba — habet, cf. *Cons.*, p. 373, 21 | 16 cui tantum de te liquit, Virg., *Aen.*, VI, 502 ; ap. *Diom.*, p. 443, 3 et *Pomp.*, p. 268, 33 | 17 misseret — pertessum est, cf. *Cons.*, p. 373, 27 | 20 Gerendi — una lance, cf. *Nanc.*, f. 36 v 5 (?) | 23 una lance, cf. *Paris*. 13026, *Ecloge*, f. 159, 10 | tipici, cf. *Virg. gramm.*, *Epit.*, 9, p. 70, 22 ; 71, 9 ; *Asper*, p. 52, 6 (note) ; *Comm. einsidl.*, p. 210, 10 ; *Nanc.*, f. 36, 18 ; *Paris*, 13026 *Ecloge*, f. 159 v, 5 uel ticipe, id. 13, tipice, d'aprés Virgile le grammairien | quoniam — uidetur, cf. *Seru.*, p. 412, 19.

uidetur, ut le- | gendi, legendo, dum, lectum, tu, sed tamen participia non sunt; sunt aliud genus modi | eloquutionis; hic modus actiuum et passiuum simul continet, ut

*cantando tu illum*... et *cantando* | *rumpitur*;

hic cantando non dum cantat sed dum cantatur, cum participium | separatim habeat. Item in hoc o breve est, in participio longum. Item in hoc u uidetur in for- | ma ablatiui, cum nullum participium in u ablatiuo dissinit. Itaque gerendi magis [modus] quam participium. | Oritur hic modus a participio praesentis temporis, s in d conuersa et addita i uel o uel um, ut a- | mandi, amando, amandum; amatum uero et amatu formam habent partici- | pii praeteriti temporis; in aliis de his rerum placabilitas, uoluntas quedam rerum est, ut | cum dicis legendum, timendum. Haec ponuntur apud Grecos et Latinos loco in- | finitiui, ut dixi, legendi, do, dum, tum, tu, pro legere, et non tam uerba sunt | quam nomina que III casus uidentur habere, genitiuum et ablatiuum duplicem et accusatiuum duplicem; ide- | o praepositione[s] accipiunt quae habeant formam accusatiui et ablatiui; que habet autem for- | mam genitiui, si accusatiuum casum sequatur, pro infinitiuo ponetur, ut est *potestatem habeo ponen-* | *di animam meam* et *principium loquendi nostrum in ore* et *scientia interpre-* | *tandi poetas et similia*, hoc est ponere, loqui, interpretari; si autem non sequatur | casum, pro genitiuo ponitur, ut est *legendi causa uenit.*

In his uidendum est quot sunt | modi et pleni literatura et quot de his praeloquuntur in lectionis contextu. | Indicatiuus et conjunctatiuus pleni sunt, alii inpleni. Inperatiuus et impersonalis praeloquuntur, ali- | i numquam. Alii putauerunt XI modos

---

5 sed, *sunt* | 10 in d, *inde* | 13 ut, *hic* | 16 sunt, *sint* | quam, *que* | 22 loquendi nostrum in ore(?), *loquen dn̄m in osse.*

---

2 hic — continet, cf. *Pomp.*, p. 218, 4 | 4 cantando tu illum Virg., *Ecl.*, 3,25; ap. *Seru.*, p. 412, 24, *Pomp.*, p. 218, 23, *Diom.*, p. 342, 15; *Prisc.*, I, p. 413, 3 | cantando rumpitur, Virg., *Ecl.*, 8, 71 ap. *Seru.*, p. 412, 25; *Pomp.*, p. 218, 21 [*Serg.*], p. 504, 41; *Prisc.*, I, p. 413, 6 | 7 Item — dissinit, cf. *Seru.*, p. 412, 20 [*Serg.*], p. 504, 36; *Pomp.*, p. 218, 13 | 8 Itaque — participium, cf. *Pomp.*, 219, 4; *Seru.*, p. 412, 20 | 28 XI, cf. *Victor.*, p. 199, 17-19.

et a[d]iecerunt promissiuum modum | et concessiuum modum et hortatiuum modum et percunctatiuum modum. | Promissiuus modus ideo ab aliis putatur quod futurum tempus indicatiui modi magis pro- | mittere quam pronuntiare uidetur, ut legam, scribam, et tamen non est modus, quod indicatiuus | modus sine futuro fieri non potest, cum omnes modi trea tempora habent extra imperatiuum; [f. 164] propterea indicare uel pronuntiare in futurum recte dicimus tam bona quam mala; pro- | mittere enim tantum de bonis dicitur, et quomodo [promissiuo modo] dicimus uram, adfligam, cruciabo, sine | acirologia? ideo refutandus est, maxime dum Greci non habent. Concessiuus | modus ideo dicitur quod uidetur aliud genus loquendi habere qui facitur de perfecto con- | iunctatiui, ut feceris, dixeris, sub specie concedendi, et tamen sensum deortan- | tis habet; si addatur cum, coniunctiuus modus efficitur; et pene similis est con- | cessiua et adfirmatiua species; inter concessiuam enim et adfirmatiuam | speciem hoc interest quod concessiua concedit quod non uult concedi, adfirma- | tiua uero adfirmat quod numquam factum est. Item relatiua dicitur eo quod iungitur | indicatiuo, ut erudite dicitur : nescio quid feceris, et nescio quid facias, melius quam | nescio quid fecisti an facies, et hae loquutiones additae sunt propter decorem latini | sermonis· Ortatiuus modus et imperatiuus oritur, ut cum dicimus : legamus, faciamus, | tempore praesenti numero plurali ; in singulari enim numero nullus super semetipsum imperat; quando uero prima | persona cum aliis adseritur, hortatiuus ab aliis putatur, non imperatiuus. Aliquando futurum | indicatiui et optatiui et coniunctiui pro imperatiuo futuri temporis numero singulari usurpatur, ut est *non adorabis* | *deos alienos*, *non facies tibi*

3 quod, *que* | 5 modus quod, *modo que* | indicatiuus modus *iter.* | 12 modus, *modo* | 23 modus, *modo.*

3 aliis *Seru*, p. 412, 10, [*Serg.*], p. 503, 31, *Prob.*, p. 156, 1; *Pomp.*, p. 215, 5. | 7 propterea — habent, cf. *Cons.*, p. 374, 25 | 14 sub specie — habet, cf. *Diom.*, p. 397, 4 | 15 et pene — factum est, cf. *id.*, 7 | 19 Item — facis, cf. *Diom.*, p. 395, 14 | 23 Ortatiuus — imperatiuus, cf. *Diom.*, p. 338, 33 | 29 non adorabis deos (*Vulg.* eorum) *Exod.*, 23, 24, non habebis deos alienos, *Exod.*, 20, 3 | non facies — sculptile, *Exod.*, 20, 4 (*Vulg.*)

fieri, ut est *da mihi bibere*, et | *nostrum est uiuere triste*, et *iucundissimum est solis curre*[*re*...] et *legere et non in-* | *tellegere non est legere* et huc similia. Sed hoc eloquutio non cassus. Item | alia questiuncula uidetur in eo quod dixit : est uerbum sine casu, cum in | declinatione passiua inuenimus amatus sum, -ta sum, -tum sum, quod utique ge- | nus habet casus, sed hoc sic uoluitur quoniam passiua declinatio in omni regula praeteriti | per participium praeteriti temporis passiui et per sum uerbi declinationem profertur, exceptis | paucis transeuntibus in formam actiui in praeterito, ut est mereor merui, me- | deor medi et similia; ideo tertium non habent participium, sicut e contrario gau- | deo uerbum in praeterito transiens in formam passiuae declinationis meruit adipisci terti- | um, ut est gauisus reliqua...

## (2) De ethimologia.

Verbum | dictum est [a] uerberando, quod uerberatione aeris que pulsat palatum, lingua fa- | tiat sonum. Cur haec pars sola hoc uocabulum meruit, cum omnes partes orationis et om- | nis sermo possunt uerba dici, ut est *uerba fecit in senatu?* Et hironice dicit rem re- [f. 161 v] diculam in interpretatione, ut de generibus uerborum quasi grammaticus disputem, cum | de genere nominis interpretatus sit. Ideo autem haec sola hoc nomen meruit quod frequen- | tius ea utimur in loquendo, ut est *uolo ire* [*ad forum*] *et uidere amicum meum* et rel... et in Prouerbiis *recurre*, *festina*, *suscita amicum tuum*, et alia.

---

5 casu, *casus* | 14 après reliqua : HVC VSQUE DE DIFINITIONE, NVNC DE ETHIMOLOGIA | 16 lingua, *linguam* | 21 interpretatus, *interpræetatus*.

---

1 da — bibere, cf. [*Serg.*], p. 503, 1. *Pomp.*, p. 212, 35 (d'après Térence. *And.* III, 2, 4) et *id.*, 6 ; *Comm. einsidl.*, p. 205, 35, rapporté à *Joann.*, 4, 7 | 2 iucundissimum... currere die aestiuo, cf. *Virg. gramm.*, p. 54, 4 | 18 uerba — senatu, cf. *Serg.* (Hagen), p. 150, 28; *Comm. einsidl.*, p. 250, 22 | 22 quod — loquendo, cf. *Pomp.*, p. 212, 8 | uolo — amicum, cf. *Serg. Expos.* (Hagen), p. 150, 18; *Comm. einsidl.*, p. 205, 26 | 23 *Prov.*, 6 3.

## (3) De accidentibus

Verbo acci- | dunt VII : qualitas, coniugatio, genus, numerus, figura, tempus, persona.

Qualitas uerborum in mo- | dis et in formis constituta est, sed modi declinationes uel casus uerborum, for- | me uero intellectus uel sensus intelleguntur. Ideo ab aliis prius ponuntur forme di- | centes : unde scimus quid sit declinatio nisi prius dedicerimus quid sit sensus ? Formae | igitur latinae linguae IIII sunt : meditatiua, inchoatiua, perfecta, frequentatiua ; sic na- | turaliter ordinantur. Donatus autem confuse possuit ordinem dicens : perfecta, meditatiua, | inchoatiua, frequentatiua ; alio sensu dixit. Omne enim quod fa[ci]mus prius meditamur, deinde | inchoamus, postea perficimus, tum frequenter facimus.

Meditatiua a meditando dicitur, ut lec- | turio ; de futuro enim cogitatur, licet in praesenti dicatur *ad scolam ibo, deinde lecturio*. Incho- | atiua ab inchoando dicitur, ut calesco, tunc enim dicas quando balleneum uel alia[m] quam- | libet rem calidam intras. Perfecta a perficiendo, ut lego ; tunc enim dicendum | est quando in praesenti tempore legas. Frequentatiua a frequentando dicitur, ut lecti- | to ; non semper manendo in re sed frequentando rem sortita est nomen.

Perfecte | igitur formae uerba que non sunt anomala uel defectiua sub IIII coniugationibus | inueniuntur necnon in V generibus ; nunc a se, nunc a quibusdam originibus ordiuntur ; a se, ut | lego, legis ; a quibusdam originibus, ut a nomine, quod est lex, gis, lego, as ; ab aduerbio, intro, | intro, as, uel temere, temero, as ; a uerbo, uello, is, uellico, as ; tres habent vocales

---

15 lecturio, *lecturo*.

---

1 Verbo — persona, cf. *Donat*, p. 381, 15 | 3 Qualitas — in formis est, cf. *Donat*, p. 381, 17 ; constituta, cf. *Comm. einsidl*., p. 251, 12 | 4 casus uerborum, cf. [*Serg.*], p. 505, 13 | Formae — ordinantur, cf. *Pomp.*, p. 219, 5 | 9 *Donat*, p. 381, 28 ; Donatus — fecimus, cf. *Comm. einsidl.*, p. 208, 2 et p. 253, 8 ; *Pomp.*, p. 219, 7 [*Serg.*], p. 505, 15... | 13 meditatiua — dicitur, cf. *Comm. einsidl.*, p, 207, 32 | 15 inchoatiua — calesco, cf. *Comm. einsidl.*, p. 207, 36 | 18 frequentatiua — lectito, cf. *Comm. einsidl.*, p. 207, 35 | 21 Perfecte — inueniuntur, cf. *Eutych.*, p. 449, 15 | 26 tres habent — inchoo, cf. *Eutych.*, p. 449, 18.

fi- | niales ante o uel or, id est, e, i, u, ut doceo, es, lanio, as, ruo, is, et o ante o in duobus | grecis ut reboo, inchoo; consonantes autem omnes exceptis tres, f, k, q, ut libo, placo, sedo, | propago, triumpho, halo, amo, declino, ussurpo, liquo, | libero, lasso, lacto, laxo, et[i], u pro consonanti, ut aio, soluo; nec uocalis nec consonans sunt aliter.

Meditatiua a prima coniugatione actiuo genere | oritur, ut amo, amatur[i]o; a secunda non oritur; a tertia, ut lego, lecturio, uiuo, uicturio; ab ano- | mali uerbo, ut edo, esurio; a quarta, ut dormio, dormiturio; et in urio semper dissinit et quarte [f. 162] tantum coniugationis et per omnia tempora currit et a participio futuro regulatur et non facit passiuum ex se. Inchoatiua a prima | coniugatione actiuo genere, ut amo, crasso, amasco, crassesco, a neutro, ut gelo, las, gelasco; significatione | passiua maxime a secunda coniugatione neutrali, ut caleo, calesco, ferueo, sco, palleo, sco, et a passiua declinatione | huius coniugationis, ut a communi, uereor, sco, a deponenti, misereor, resco, a tertia, ut gemo, gemesco uel gemeo | facit; a passiua declinatione huius coniugationis, ut a labor, laberis, deponenti uerbo labasco, a quarta, ut dormio, | dormesco. Et inueniuntur a nomine apellatiuo, ut purpurasco, ignesco, egresco, a porpura, ignis, e- | ger; a proprio, antonesco quod est Antonius. Et in sco solum desiit; et sunt in sco nec inchoatiua | inesco, as, compisco, is, quod compiscui facit. Sunt sine origine perfectae for-

---

5 nec-aliter, *après triumpho* | 15 maxime, *maximæ* | 19 laberis, *leberis*.

---

7 *Nanc.* f. 44. 13. Oritur aliquando a prima coniugatione a uerbo actiuo, ut ab amo amaturio; aliquando a tertia, ut lego lecturio, minuo minuturio; a neutrali, ut uiuo uicturio; ab anomali uerbo, edo esurio; aliquando a secunda declinatione, duco ducturio; aliquando a quarta dormio dormiturio; a dormio tres formae deriuantur dormiturio, dormesco, dormito. — amaturio, cf. *Cons.*, p. 376, 9 | 8 Lecturio, esurio, cf. *Eutych.*, p. 449, 3; uicturio, cf. *Virg. gramm.*, p. 140, 29 | 10 in urio — coniugationis, cf. *Eutych.*, p. 449, 2 | 13 amasco cf. *Diom.*, p. 343, 11 | 14 gelasco, *id.*, 20 | 15 calesco, cf. *Diom.*, p. 344, 12 | 16 pallesco, *id.*, p. 343, 31, *Char.*, p. 252, 19 | 20 et inueniuntur — appellatiuo... aeger... antonesco, cf. *Cons.*, p. 377, 4 | 21 purpurasco, cf. *Eutych.*, p. 449, 1 | 22 antinisco *Nanc.*, 44ᵛ, 4 | et in sco — desiit, cf. *Eutych.*, p. 448, 26 | 23 inesco, cf. *Eutych.*, p. 469, 32, 470, 16 | 24 compisco, cf., *Donat*, p. 382, 7, *Cons.*, p. 377, 2 | sunt sine — quiesco, cf. *Cons.* p. 376, 35.

mae, ut consuesco, quies- | co, sed hi alii uituperant Donatum, quod consueui et quieui inuenitur, quod consuetudine dicitur, ut ali[i], | sed adsueo actiuum uerbum inuenitur; moris enim [est] inchoatiuis praeteritis temporibus perfectorum solum uti | ut est hoc, horresco, horrui, quod orreo fit; torpesco, torpui, quod torpeo fit, dilitesco, dilitui | quod dilit[e]o fit. V regulis ostenditur inchoatiua forma; si a neutrali uerbo originem sumat, | si in sco syllabam exeat, si tertiae sit coniugationis, si careat tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto, quodque inchoantur praeteritum | tempus non habent, si careat participio futuro, et si non habeat duo uerba posteriora gerendi, ut | feruesco totum hoc habet; si aliter fuerit, non erit inchoatiua sed perfecta; hic non uetat ab aliis | generibus oriri, sed tamen maxime a uerbo neutro secundae coniugationisenit, et non item a secun- | da semper; dixit enim grammaticus: ex quacumque coniugatione declinantur, inchoatiua tamen tertiae coniugationis fiunt. | Doctores tradunt a secunda persona oriri, ut amas, amasco, ferues, feruesco, addita co | syllaba, sed tamen in aliis uocalem motari uidemus, ut crasso, as, crassesco, dormio, is, dor- | mesco, non crassasco, dormisco.

Frequentatiua, quae simul inchoatiuis et meditatiuis diri- | uatiua sunt, in ito uel in so, in lo uel in xo, item in grecis in zo, ut lectito, cursito, merso, nexo, | sorbillo, lentulizo, et semper primae coniugationis fiunt, sed in so tertiae coniugationis inuenimus, facesso, | capisso, laquesso. Sic a IIII coniugationibus ostenditur : a prima actiuo genere, ut uoco, as, uocito; a ne- | utro, uolo, as, uolito, hio, as, hieto; a secunda activo genere, ut exerceo, habeo, exercito, habeto, uideo, | uissito, alleo, alsito; a tertia coniugatione, lego, alo, ago, lectito, alito, agito; a neu-

---

2 quod, [*que* | 4 solum (?), *sorum* | 6 dilitesco, *dilites* | dilitui, *dilitus* | 13 sed, *sunt* | maxime, *maximæ* | neutro, *neuter* | 21 ito, *tito* | 22 nexo, *neco*.

---

1 Donatum, p. 382, 9 | 6 dilitesco, cf. *Char.*, p. 252, 32, *Diom.*, p. 344, 12 | V regulis — futuro, cf. *Seru.*, p. 413, 4 [*Serg.*], p. 505, 25, *Pomp.*, p. 219, 20 | 15 Grammaticus, *Char.*, p. 252, 30 : « ex quacumque coniugatione ortum fuerit uerbum inchoatiuum, in tertia declinabitur coniugatione. » | 20 Frequentatiua.. in to... in so... in xo..., cf. *Eutych.*, p. 449, 14 | 22 lentulizo, cf. *Cons.*, p. 376, 33... | 23 primae — capesso. cf. *Eutych.*, p. 449, 7 ; *Cons.*, p. 377, 13 | 26 hieto, cf. *Diom.*, p. 345, 5

tro, uiuo, uictito, facio | fac[t]ito, sapio, sapito, curro, curso, cursito; a quarta actiuo genere, ut ineo, adeo, inito, adito, nam pre- | positio motauit significatio[nem] uerbi eo, ut ali[i], seu iniri, adiri ab impersonali oriuntur; a neutro, ut eo, abeo, ito, abito, dormio, dormito. [162 v] Sunt frequentatiua sine origine perfectae formae ut petisso, uacillo ; non enim facit peto, | uaco; sunt a nomine uenientia ut grecizo, [imnizo] quod fit grecus, imnus. Aliquando inuenitur | deducere uerbum in duos gradus, ut lego, scribo, lectito, scriptito, aliquando in tres, | curro, curso, cursito, labo, lapso, lapsito, cano, canto, cantito. Sed dicit Consentius : | canto, cantito, raro in IIII gradibus, ut dormio, dormiturio, dormesco, dormi- | to, et si qua sunt similia. Quod non omnia uerba ad has formas aptari possunt, cauendum est le- | gentibus ne de his IIII formis aliam pro alia pona[n]t et solo[e]cismum incurra[n]t.

## (4) De modis.

| Modus est conuersio scilicet et transfiguratio eius syllabae quae ultima est in uer- | bo. Modi qui legitimi sunt V : indicatiuus, imperatiuus, optatiuus, coniunctati- | uus, infinitiuus. Item a Donato additur impersonalis, ab aliis gerendi modus. Indi- | catiuus qui et pronunciatiuus est eo quod per se indicamus uel pronuntiamus quid facimus, ut scri- | bo, lego. Imperatiuus eo quod per ipsum inperamus, ut scribe, lege, qui regalis dicitur; et hic primam | personam non habet nec praeteritum

7 grecizo..., *grecizo quod fit grecus imnius* | 15 HVC USQUE DE FORMIS, NUNC INCIPIT DE MODIS | 18 optatiuus, *obtatiuus.*

5 sunt — uacillo, cf. *Donat*, p. 382, 4; *Cons.*, p. 376, 22; *Diom.*, p. 345, 23 | 7 grecizo. cf. *Cons.*, p. 376, 32 | aliquando — duos, cf. *id.*, 21 | 9 aliquando — cursito, cf. *Cons.*, p. 376, 20 | 11 Consentius, *id.*, 22 | 16 conuersio — uerbo, cf. *Cons.*, p. 374, 12 | 17 legitimi, cf. *Seru.*, p. 411, 28 | 17 V. *Cons.*, p. 374, 12 | 18 coniunctatiuus, cf. *Virg. gramm.*, p. 53, 1 et *Ars anonyma*, *Cod. Bern.* 207 (Hagen, p. XXVIII) | 19 Donato, p. 381, 21 | gerendi, cf. *Pomp.*, p. 214, 2; *Prob.*, p. 156, 3; *Seru.*, p. 411, 28, etc... | 20 Indicatiuus — est, cf. *Donat*, p. 381, 18 | Quod — lego, cf. [*Serg.*], p. 503, 27; *Seru.*, p. 410, 30 etc... | 22 quod — imperamus, cf. [*Serg.*] p. 503, 29; *Pomp.*, p. 214, 9; *Seru.*, p. 410, 31 etc... | 23 et hic — imperat, cf. *Cons.*, cf. p. 374, 32.

tempus, quod nemo semetipsum aut praeterito tempore imperat. Optatiuus | ideo dicitur quod per ipsum optamus, ut utinam scriberem uel scribam futurum, et hic ha- | bet tempora coniuncta, hoc est praesens et praeteritum imperfectum una litteratura, ut utinam scriberem; | item perfectum et plusquamperfectum, utinam scripsissem. Dicunt alii quod ideo optatiuus dicitur quod | aduerbium habeat optandi coniunctum id utinam; omnes optatiui cuniunctati- | ui sunt et non omnes cuniunctatiui optatiui sunt. Coniunctatiuus ideo dicitur quod coniu[n]gitur ad indi- | catiuum quod sensum solus non habet, ut *cum tribularer, clamaui ad dominum*, ut *cum scribero ui-* | *debis* et rel..., et non quod habet particulam cum, quoniam et optatiuus diceretur coniunctatiuus, cum | habet particulam utinam. Infinitiuus, qui et perpetuus dicitur, quod non definit personas cer- | tas et numerum in alia parte, ut legere, scribere. Cur non dixit hic mo- | dus impersonalis? [personam] non habet, nisi adiectis pronominibus extrinsecus; ideo autem, ut arbi- | tror, quod in se personae sunt sed confusae sunt, in impersonali uero non sunt. Hoc inter infi- | nitiuum et impersonale interest, quod infinitiuo uerbum iungimus, ut uolo legere et | similia, impersonali uero pronomen, ut legitur a me, a te, et rel.

[f. 163] Impersonalis dicitur quod non habet personam, ut diximus, quod a pronomine personam et numerum accipit, ut legitur | a me, a te, ab illo et rel... Ideo modus putatur quod uenit a uerbo quod est lego; ide[o] autem non est | modus quod per

---

5 plusquamperfectum, *plusque* | 7 coniunctum, *coniunctam* | omnes, *omnia* | 8 omnes, *omnia* | 10 solus, *solum* | 15 et numerum, add. *et tempora* | 17 quod, *que* | 21 HVC VSQVE LEGITIMI MODI | 22 quod, *que* | et, *in*.

---

6 alii, *Seru.*, p. 411, 31 | 9 Coniunctatiuus — non habet., cf. *Pomp.*, p. 215, 30; *Ars anonyma*, *Cod. Bern.* 207 | 10 cum tribularer... *Psalm.* 119, 1, cf. *cod. Bern.* 207 : id cum clamarem ad dominum, exaudiuit me | 12 non quod — utinam, cf. *Pomp.*, p. 215, 20; *Ars anonyma*, *cod. Bern.*, 207 (Hagen, p. XXVIII) | 13 Infinitiuus quod — certas, cf. *Pomp.*, p. 216, 9; qui et perpetuus dicitur, cf. *Cons.*, p. 375, 14, *Diom.*, p. 340, 34 | 14 et numerum, cf. *Nanc.*, f. 39, 20; 32, 6 d'ap. *Prisc.* I p. 422, 9 | 15 hic — extrinsecus, cf. *Nanc.*, f. 39, 16 | 22 Impersonalis — ab illo, cf. *Pomp.*, p. 216, 10; *Comm. einsidl.*, p. 252, 7 | 24 quod uenit a uerbo, cf. *Pomp.*, p. 216, 29, *Seru.*, p. 412, 13 | 25 quod — currit, cf. *Pomp.*, p. 216, 25: *Comm. einsidl.*, p. 252, 11.

omnes modos currit, congregata omni tertia persona singulari ex omni modo per to- | tam uerbi declinationem, adictis pronominum personis ac numeris, ut in declinatione dicemus. Cuius uer- | ba aut in tur exeunt, aut in it, au[t] in et, aut in at, et aliquando duplicia ab uno uerbo | fiunt, ut legit et legitur, sedet et sedetur, et alia; et fere ex omni uerbo hic modus nas- | citur; sed tamen deserit significationem uerbi personam significantis quando inpersonalis efficitur; | sed que in tur et in it et in at exeunt, ab indicatiuo oriuntur, ut lego, gitur; contingo, | git; iuuo, at; resto, stat; quae uero in et II formas habent : aliquando ab indicatiuo ueni- | unt, ut sedet, latet; aliquando a se ueniunt, ut pudet, tedet, penitet, licet, quamuis uete- | res dixerunt pudeo, tedeo, liqueo. Scire debes quibus casibus seruire debeant; | quae in at exeunt a prima coniugatione, accusatiuo seruiunt [et] datiuo, ut iuuat me, te, il- | lum, nos, uos, illos, restat mihi, tibi, illi et rel...; interposito nomine uel infinitiuo | datiuo seruiunt, ut restat sententia mihi et rel...; que uero in et a secunda coniugatione, quedam accusatiuo, | ut penitet me, decet me, quedam datiuo, ut libet mihi et rel...; quae in it, a tertia et quarta | coniugatione, datiuo seruiunt, ut contingit mihi, euenit mihi et rel...; quae in tur, aliquando datiuo, ut | dicitur mihi, aliquando ablatiuo, ut geritur, itur a me, aliquando accusatiuo sed cum praepositione, ut geritur | per me.

Quomodo differt hic modus qui in tur exiit a tertia persona passiui? doctores tra- | dunt quod impersonalis accusatiuum trahit, ut est *legitur Salomonem uocasse de Tiro arti- | ficem*

---

6 sed, *sunt* | 17 que, *quod* | 23 sed, *sunt* | 25 quod, *que* | 26 trahit, *tradiit*.

---

2 adictis — numeris, cf. *Cons.*, p. 371, 7 et p. 380, 13 | 3 Cuius — in et, cf. *Donat*, p. 381, 22 | 4 in at, cf. *Cons.*, p. 371, 2 | 5 sedet, cf. *Cons.*, p. 371, 28 | 7 deserit — efficitur, cf. *Cons.*, p. 371, 16 | 8 sed que... in it exeunt — contingit, cf. *Donat*, p. 381, 23 | in at, cf. *Cons.*, p. 371, 10 | 9 iuuat, stat, cf. *Cons.*, p. 371, 2 | 10 que — penitet, cf. *Donat*, p. 381, 25 | aliquando — ueniunt, cf. *Donat*, p. 381, 25 | 11 aliquando — ueniunt, cf. *Donat*, p. 381, 25; *Pomp.*, p. 217, 6 | 12 quamuis — pudeo, tedeo, liqueo, cf. *Prisc.*, I, p. 561, 10-11 | 14 quae in at — libet mihi, cf. *Cons.*, p. 380, 16 | 19 quae in it — cf. *Cons.*, p. 380, 15 | 21 quae in tur — per me, cf. *Cons.*, p. 380, 23 | 25 impersonalis — trahit, cf. *Nanc.*, f. 42, 2 | 26 Salomonem,.. *Reg.*, III, 7, 14 (*Vulg.* (?))

*aerarium filium uiduae.* Consentius tamen sic adnotat dicens : si ad rem nos trachit | intellectus quae agitur, genus passiuum est, geritur ; si ad illos qui agunt, genus impersonale | uerbi est, geritur, sicut et ceteri omnes quibus omnibus non qui facit sed | quod fit demonstratur, ut

*pugnatur cominus armis,*
*discumbitur ostro,*
*uiuitur* | *hoc pacto,*
*itur in antiquam siluam,*

et similia

Verba quoque impersonalia, cum per omnes modos de- | clinari possunt, quedam defectiua inueniuntur, ut licet, misseret : licet | enim praeterito perfectum et plusquamperfectum non habet et futuro coniunctatiui. Sed Virgilius protulit dicens : |

*cui tantum liquit de te ?*

misseret uero, cum penitet penituit faciat, facit [f. 163 v] misertum est passiua declinatione uel significatione, ut tedet, pertessum est.

Gerendi modus dicitur, ut alii, quoniam | gerit quod uerbum suum gerit, uel eo quod actum uerborum litera nominum osten- | dit, uel eo quod gerit uim uerborum et nominum simul una lance et hic modus tipici | dicitur uel particip[i]alis, quoniam simul participiorum futurum et praeteritum tempus habere

---

2 trahit, *tradiit* | 7 discumbitur, *discampitur* | 12 defectiua, *defectatiua* | 14 coniunctatiui, *coniuntatiui* | sed, *sunt* | 16 liquit, *liquet.*

---

1 Consentius, si ad rem — passiuum est geritur, p. 373, 7 ; si ad illos — geritur, p. 373, 5 | 4 quibus — siluam, cf. *Char.*, p. 253, 18 | 6 pugnatur, Virg., *Aen.*, VII, 553 | 7 discumbitur, Virg., *Aen.*, I, 704. | 8 uiuitur..., Pers. *Sat.*, 4, 43 | 9 itur, Virg., *Aen.*, VI, 179 | 11 Verba — habet, cf. *Cons.*, p. 373, 21 | 16 cui tantum de te liquit, Virg., *Aen.*, VI, 502 ; ap. *Diom.*, p. 443, 3 et *Pomp.*, p. 268, 33 | 17 misseret — pertessum est, cf. *Cons.*, p. 373, 27 | 20 Gerendi — una lance, cf. *Nanc.*, f. 36 v 5 (?) | 23 una lance, cf. *Paris.* 13026, *Ecloge*, f. 159, 10 | tipici, cf. *Virg. gramm.*, *Epit.*, 9, p. 70, 22 ; 71, 9 ; *Asper*, p. 52, 6 (note) ; *Comm. einsidl.*, p. 210, 10 ; *Nanc.*, f. 36, 18 ; *Paris*, 13026 *Ecloge*, f. 159 v, 5 uel ticipe, id. 13, tipice, d'après Virgile le grammairien | quoniam — uidetur, cf. *Seru.*, p. 412, 19.

uidetur, ut le- | gendi, legendo, dum, lectum, tu, sed tamen participia non sunt; sunt aliud genus modi | eloquutionis; hic modus actiuum et passiuum simul continet, ut

*cantando tu illum...* et *cantando* | *rumpitur*;

hic cantando non dum cantat sed dum cantatur, cum participium | separatim habeat. Item in hoc o breve est, in participio longum. Item in hoc u uidetur in for- | ma ablatiui, cum nullum participium in u ablatiuo dissinit. Itaque gerendi magis [modus] quam participium. | Oritur hic modus a participio praesentis temporis, s in d conuersa et addita i uel o uel um, ut a- | mandi, amando, amandum; amatum uero et amatu formam habent partici- | pii praeteriti temporis; in aliis de his rerum placabilitas, uoluntas quedam rerum est, ut | cum dicis legendum, timendum. Haec ponuntur apud Grecos et Latinos loco in- | finitiui, ut dixi, legendi, do, dum, tum, tu, pro legere, et non tam uerba sunt | quam nomina que III casus uidentur habere, genitiuum et ablatiuum duplicem et accusatiuum duplicem; ide- | o praepositione[s] accipiunt quae habeant formam accusatiui et ablatiui; que habet autem for- | mam genitiui, si accusatiuum casum sequatur, pro infinitiuo ponetur, ut est *potestatem habeo ponen-* | *di animam meam* et *principium loquendi nostrum in ore* et *scientia interpre-* | *tandi poetas et similia*, hoc est ponere, loqui, interpretari; si autem non sequatur | casum, pro genitiuo ponitur, ut est *legendi causa uenit*.

In his uidendum est quot sunt | modi et pleni literatura et quot de his praeloquuntur in lectionis contextu. | Indicatiuus et conjunctatiuus pleni sunt, alii inpleni. Inperatiuus et impersonalis praeloquuntur, ali- | i numquam. Alii putauerunt XI modos

---

5 sed, *sunt* | 10 in d, *inde* | 13 ut, *hic* | 16 sunt, *sint* | quam, *que* | 22 loquendi nostrum in ore(?), *loquen dñm in osse*.

---

2 hic — continet, cf. *Pomp.*, p. 218, 4 | 4 cantando tu illum Virg., *Ecl.*, 3, 25; ap. *Seru.*, p. 412, 24, *Pomp.*, p. 218, 23, *Diom.*, p. 342, 15; *Prisc.*, I, p. 413, 3 | cantando rumpitur, Virg., *Ecl.*, 8, 71 ap. *Seru.*, p. 412, 25; *Pomp.*, p. 218, 21 [*Serg.*], p. 504, 41; *Prisc.*, I, p. 413, 6 | 7 Item — dissinit, cf. *Seru.*, p. 412, 20 [*Serg.*], p. 504, 36; *Pomp.*, p. 218, 13 | 8 Itaque — participium, cf. *Pomp.*, 219, 4; *Seru.*, p. 412, 20 | 28 XI, cf. *Victor.*, p. 199, 17-19.

et a[d]iecerunt promissiuum modum | et concessiuum modum et hortatiuum modum et percunctatiuum modum. | Promissiuus modus ideo ab aliis putatur quod futurum tempus indicatiui modi magis pro- | mittere quam pronuntiare uidetur, ut legam, scribam, et tamen non est modus, quod indicatiuus | modus sine futuro fieri non potest, cum omnes modi trea tempora habent extra imperatiuum; [f. 164] propterea indicare uel pronuntiare in futurum recte dicimus tam bona quam mala; pro- | mittere enim tantum de bonis dicitur, et quomodo [promissiuo modo] dicimus uram, adfligam, cruciabo, sine | acirologia? ideo refutandus est, maxime dum Greci non habent. Concessiuus | modus ideo dicitur quod uidetur aliud genus loquendi habere qui fạcitur de perfecto con- | iunctatiui, ut feceris, dixeris, sub specie concedendi, et tamen sensum deortan- | tis habet; si addatur cum, coniunctiuus modus efficitur; et pene similis est con- | cessiua et adfirmatiua species; inter concessiuam enim et adfirmatiuam | speciem hoc interest quod concessiua concedit quod non uult concedi, adfirma- | tiua uero adfirmat quod numquam factum est. Item relatiua dicitur eo quod iungitur | indicatiuo, ut erudite dicitur : nescio quid feceris, et nescio quid facias, melius quam | nescio quid fecisti an facies, et hae loquutiones additae sunt propter decorem latini | sermonis· Ortatiuus modus et imperatiuus oritur, ut cum dicimus : legamus, faciamus, | tempore praesenti numero plurali ; in singulari enim numero nullus super semetipsum imperat; quando uero prima | persona cum aliis adseritur, hortatiuus ab aliis putatur, non imperatiuus. Aliquando futurum | iṇdicatiui et optatiui et coniunctiui pro imperatiuo futuri temporis numero singulari usurpatur, ut est *non adorabis* | *deos alienos*, *non facies tibi*

---

3 quod, *que* | 5 modus quod, *modo que* | indicatiuus modus *iter.* | 12 modus, *modo* | 23 modus, *modo.*

---

3 aliis *Seru*, p. 412, 10, [*Serg.*], p. 503, 31, *Prob.*, p. 156, 1; *Pomp.*, p. 215, 5. | 7 propterea — habent, cf. *Cons.*, p. 374, 25 | 14 sub specie — habet, cf. *Diom.*, p. 397, 4 | 15 et pene — factum est, cf. *id.*, 7 | 19 Item — facis, cf. *Diom.*, p. 395, 14 | 23 Ortatiuus — imperatiuus, cf. *Diom.*, p. 338, 33 | 29 non adorabis deos (*Vulg.* eorum) *Exod.*, 23, 24, non habebis deos alienos, *Exod.*, 20, 3 | non facies — sculptile, *Exod.*, 20, 4 (*Vulg.*)

*sculptile*, *diliges proximum tuum* et rel... pro adores, | facias, diligas. Percunctatiuus modus ab aliis putatus est cum aduerbium | interrogandi ad praesens indicatiui adiungebant, ut legisne, legitne, iamne abis, ne | postposita et proposita, sed isti modi extra illos quos Donatus dixit.

## (5) De generibus.

| Genera uerborum quae ab aliis significationes dicuntur V sunt: actiua, passiua, neutralia, | communia et deponentia, quae duabus litteris ostenduntur id [est] o, r. Actiua sunt | que o littera terminantur; si accipiant r, faciunt ex se passiua, ut lego, | gor, scribo, bor; ideo actiua sunt. Passiua sunt quae r littera terminantur; si eam | amittant, redeunt in actiua, ut legor, lego, scribor, scribo; ideo passiua sunt. | Sed in hoc plerumque motant significationes suas, ut timeo, fugio, quasi | qui patitur; timeor, fugior, quasi qui agit aliquid. Neutralia sunt quae o | [f. 164v] terminantur et accepta r littera latina non sunt, ut sto, curro; non enim latinum est | stor, curror, sed tamen alio sensu dicitur statur, curritur. Neutralia ideo dicuntur, ut in nomi- | ne, quod nec masculinum ne[c] femininum neutrum dicitur, ita in uerbo quod nec agit ne[c] patit[ur] neu- | trale uocari debet non neutrum, ut in nomine; si enim uerbum neutrum dicas, quid | uerbo erit; omne enim uerbum aut agendi aut paciendi uim habere ne- | cesse est. Deponentia sunt que r litera terminantur; si eam amittant, latina non sunt, | ut loquor, conluctor; non enim latinum est loquo, conlucto et alia. Deponens | ideo dicitur, eo quod deponat participium in dus; si aliquando inuenias, figura dicito, ut lu [c] tan- | dus sicut et neutrale regnatus et uigi-

---

5 HVC VSQUE DE QVALITATE, NVNC DE GENERIBVS | 8 r, *ir* | 26 dicito, *dicioto*.

---

6 Genera — deponentia, cf. *Donat*, p. 383, 1 | 8 Actiua — bor, cf. *Cons.*, p. 367, 17 | 10 Passiua — scribo, cf. *Cons.*, p. 367, 18 | 12 Sed — aliquid, cf, *Cons.*, p. 367, 20 | 14 Neutralia — curror, cf. *Cons.*, p. 367, 28 (neutra — ut sto, amo. *Donat* p. 383, 5) | 22 Deponentia — conlucto, cf. *Cons.*, p. 367, 28 | 24 Deponens ideo dicitur — dus, cf. *Pomp.*, p. 228, 28.

landus; non, ut alii grammatici dicunt, per antifrasin | deponens dici[tur] eo quod nunquam deponit r; sic commune uerbum non deponit r et potuis- | set dici deponens. Sed et hoc motant significationes suas, nam ecce uapulo, ardeo, | ueneo passiua sunt intellectu; item fungor, loquor, liqueor actiua. Ex quo | plerique deponens neutrale uerbum appellant III [de] causis. Nam si neutrale uerbum | passiuam [declinationem] non habet, ita non actiuam deponens; et si neutrale interdum passionem significat, ut | est uapulo, ita uicissim deponens actiuum non est, quod non redit ad actiua, hoc non deponit | r. Communia sunt quaer littera terminantur et in duas formas cadunt, id est agen- | tis et patientis, agentis quando sequitur casus accusatiuus, ut criminor fratrem, consulor | fratrem, patientis quando sequitur casus ablatiuus, ut criminor a te, consulor a te uel a fra- | tre. Sunt uerba communia de quibus ambigui potest utrum communia an deponentia, ut uenor, | piscor, aucupor, quod non dicitur facile uenor a leone; aucupor ab auibus, piscor a pisce. | Sed tamen [per] metaforam communia sunt dicenda, dicimus enim uenor a te quasi a leone; | sic est aucupor et piscor. Communia ideo dicuntur quod si in nomine continendo masculinum et femininum | communia dicuntur, ita et in uerbo agendi et patiendi significationem continendo commune nuncupatur. | Sed et in i finita neutralia uidemus, ut memini, in m, ut sum, inquam, in t, ut | penitet et rel... et hoc pro difectione in genere accipimus quanquam in aliis difici- | unt. Sunt neutropassiua, ut soleo, gaudeo, solitus sum, gauisus sum, sed de his omnibus | postea dicetur. Sunt verba in quibus incertum genus ostenditur, quae aliquando sub o [f. 165], aliquando sub r agunt, ut fabrico, tondeo, lauo, munio, punio, munero, partio[r], | populor,

---

9 quod, *quam* | 15 potest, *postest* | 18 sed, *sunt.*

---

1 non ut alii — deponens, cf. *Pomp.*, p. 228, 19; *Seru.*, p. 417, 16; *Cled.*, p. 57, 33; alii, *Char.*, p. 168, 29, *Diom.*, p. 337, 25 | 4 uapulo — intellectu, cf. *Cons.*, p. 368, 3 | 5 item — actiua, cf. *Cons.*, p. 368, 5 | Ex quo — ad actiua, cf. *Cons.*, p. 368, 8 | 10 Communia — uerba, cf. *Cons.*, p. 367, 30 | 22 Sed — sunt neutra, cf. *Donat*, p. 383, 6 | 25 Sunt neutropassiua — gauisus sum, cf. *Cons.*, p. 368, 16 | 27 Sunt uerba — auguror, cf. *Donat*, p. 383, 18, *Cons.*, p. 369, 12.

adsentior, adolor, luctor, auguror; haec inter neutrale genus et | deponens prima ratione ambigua sunt et faciunt III participia interdum; noua item | in genere conspice; omne uerbum quodcumque o finitum, r accipiens, si non incertum fu- | erit, facit passiuum ut amo, or, doceo, or, lego, or, et deposita r faciunt actiuum; est | tamen uerbum incesso, is, hoc est incedo, accipiens r, non facit passiuum; et non est dubium genus; non | enim incessor pro incedor dicas sed pro pulso[r]; item sublata r, non facit actiuum significa- | tione, non enim dicas incesso pro pulso sed pro incedo; sed primae | coniugationis inuenitur incesso, as, quasi frequentatiuum. Est ite[m] uerbum quod habet passiuum et non | potest dici uerbum actiuum, ut est facio, passiuum eius fio; et est uerbum quod habet actiuum et non potest dici | passiuum, ut idem fio, quoniam non r terminatur; haec enim duo neutralia sunt. Eadem ratione sunt | uendo et ueneo. Et fatio potest dici actiuum, quoniam habet passiuum et fio potest dici passiuum quoniam | habet actiuum, sed hoc leuis racio est.

## (6) De numero

| Numeri uerbis accidunt duo, singularis, ut lego, pluralis, ut legimus, quamuis quidam dicunt | tempore praeterito perfecto tertia persona plurali du[a]lem esse numerum, ut legerunt de plurimis, legere de duo- | bus dici uideatur; sed hoc apud Grecos dumtaxat ualet, a Latinis uero excluditur. | Sunt uerba per numerum defitientia, ut est faxo, infit; non enim ad pluralem | numerum transeunt, ut faciant faximus, infitis, sed faxitis et faxiunt sepe legi- | mus. Sed uerba numero commonia ut

---

3 interdum, *uel dum* | 9 non enim dicas *iter.* | 14 passiuum, *passiua.* | 18 DE NVMERO INCIPIT | 24 defitientia, *quiefitientiam* | 26 sed, *sunt.*

---

3 et faciunt — interdum, cf. *Cons.*, p. 369, 16 | 6 incesso — pro incedo, cf. *id.*, 8 | 11 est — neutralia, cf. *Cons.*, p. 369, 23 | 15 eadem ratione — ueneo, cf. *Cons.*, p. 369, 31 | 19 Numeri — legiones, cf. *Donat*, p. 384, 1 | 20 Quamuis — persona dualem — numerum, cf. *Cons.*, p. 379, 4 | 23 Sunt uerba — infitis, cf. *Cons.*, p. 379, 10.

nomina nubes, dies, nonnisi in uerbis in- | personalibus inuenies, ut legitur a me, a te, ab illo, et rel.., quoniam extrinsecus numerum pro- | nomina accipiunt.

## (7) De figuris.

Figure uerborum duae sunt, simplex et conposita, simplex, ut scribo, conposi- | ta, ut rescribo. Conponuntur autem uerba IIII modis ut ceterae partes ora- | tionis : ex duobus integris, ut proscribo, abduco, repono ; ex duobus corruptis, ut | suficio, aficio, oficio; ex integro et corrupto, ut reficio, incipio, defringo ; ex corrupto | et integro, ut suffero, alligo, suspendo ; conponuntur autem ex trisyllabis, ut reconpono. | Sunt uerba quae non possunt conponi ; ut aio, quesso, incesso enim, incessis uel as [f. 165 ᵛ] ortografia et significatione distat. Sunt conpossita que simplicia nullo modo | fieri possunt, aut II corruptis aut ex posteriore corrupto conponuntur, ut suspitio, sufitio, re- | fitio, impleo, impero. Sunt uerba perdentia suam equalitatem, accepta conpositione, ut | lego, legi ; neglego uero neglexi et similia, nam neglegi antiquorum est. Sunt non perdentia, | ut clamo, clamaui, declamo, declamaui, reclamo, inclamo. V. Sunt motantia coniu- | gationes, ut sapio, is ; tertiæ coniugationis est ; resipio uero resipis producta i, quartae coniugationis, et hoc pro ex- | ceptione accipitur. Sunt non motantia, ut scando, dis. Item ascendo, dis et alia | innumerabilia. Sunt motantia genus, ut uenio, nis ; neutrale est ; inuenio uero, nis, actiuum | est et similia. Sunt motantia significationem, ut scio, scis ; nescio uero nescis et similia. Sunt non mo- | tantia, ut scribo, bis, perscribo, bis et similia. Sunt non motantia genus, ut doceo, | ces ; similiter edoceo, edoces, actiuum est.

---

9 alligo, *alligero* | 19 coniugationes, *coiugationes* | 27 similiter-edoces *iter*.

---

4 Figure — conposita, cf. *Donat*, p. 384, 3, *Cons.*, p. 379, 14 | 5 Conponuntur — orationis, cf. *Donat*, p. 384, 4 ; Conponuntur — suffero, cf. *Cons.*, p. 379, 15 | 10 Sunt uerba — quaeso, cf. *Cons.*, p. 379, 20 | 12 sunt — reficio, cf. *Cons.*, p. 379, 20 | 15 impleo, impero, cf. *id.*, 28 | 17 neglegi, cf. *Diom.*, p. 369, 25, *Prisc.*, I, p. 525, 4 | 20 resipio, cf. *Char.*, p. 236, 13, *Diom.*, p. 378, 19 | 22 ascendo, cf. *Char.*, p. 236, 11, *Diom.*, p. 378, 17.

## (8) [De temporibus.]

Tempora uerbis accidunt | III quae naturalia appellantur : praesens, praeteritum, futurum ; [praesens], ut lego, praeteritum, ut legi, futurum, ut legam. Sed in praeterito | tempore III [distinctiones] inueniuntur : una quae est quasi uetustissima quam dicimus plusquamperfectam, ut lege- | ram ; alia proxima huic, ut legi, que est perfecta ; tertia est quae imperfecta dicitur, uel quidam in- | choatiua, ut legebam. Sunt uerba deficientia per haec trea tempora, ut memini ; memini e- | nim est proprie praeteriti temporis, ut *memini me uidisse*, quanquam legitur memini me uidere. Item | uerro non facit uerrui aut uerri, sed Flauianus hoc dicit ; omnisque imperatiuus modus praeteritum non habet, | et inchoatiua forma futuro dificit, ut soleo, non facit solebo et si quod aliud uerbum uius | uis in futuro non potest stare. Item sisto praeterito perfecto et plusquamperfecto aliter legitur sed per hoc di- | fectio multis modis ostenditur in grammatico ; qui tamen difectus tripliciter euenit. Nam nonnulla | uerba sunt quae alii tempori aptari non possunt, ut e[a] quae diximus. Et sunt alia quibus | uox alterius forme aptatur, ut est gaudio, gauis[us] sum et cetera ; et sunt quibus uox | alieni generis subrogatur, ut est fero, tuli, ferio, percussi, sum, fui et similia.

---

2 praesens, *passiuum* | 8 proprie, *propriae* | 9 memini *meni.*

---

1 Tempora — tria, cf. *Donat*, p. 384, 10 | quae — futurum, cf. *Cons.*, p. 377, 17 | 2 praesens — legam, cf. *Donat*, p. 384, 10 | 3 sed in — dicitur, cf. *Cons.*, p. 377, 18 | 5 ut legeram, cf. *Donat*, p. 384, 10. | 6 ut legi, cf. *Donat*, p. 384, 13 | 7 inchoatiua, cf. *Diom.*, p. 336, 13 | ut legebam, cf. *Donat* p. 384, 13 | sunt uerba — tempora, cf. *Char.*, p. 257, 9 | 10 uerri, cf. *Char.*, p. 246, 9 et 262, 1 | 11 sed Flauianus, *Char.*, *id.* | imperatiuus — habet, cf. *Cons.*, p. 377, 28 | 12 inchoatiua — stare, cf. *id.*, 35 | 14 item — legitur, cf. *id.*, 10 | 16 qui — subrogatur, cf. *Cons.*, p. 378, 4.

## (9) [De personis.]

Persone uerbis accidunt III, prima quae dicitur, lego; secunda cui dicitur, legis; tertia de qua dicitur; | legit; sunt hae III varietates; persone uerborum in utroque distincte numero in- | ueniunt[ur], ut legimus, tis, gunt. Prima fit praecipua quasi sermo princeps; secunda | cui sermo habetur quoniam fere uniuersus sermo uel prima et secunda seritur ; [f. 166] tertia de qua quis loquitur et currit per III tempora extra imperatiuum Prima persona non e- | get casu sed [ad]mittit plerumque nominatiuum, ut *uerberor innocens* et *uerberemur innocentes*, *seruio uir fortis quem casus trahit.* Tertia persona, ut *uer-* | *beratur innocens*, *seruit uir fortis.* Secunda persona trahit uocatiuum, ut est *uerberaris* | *innocens* et rel... Sunt verba quorum alia genitiui casus formulam seruant, ut misereor | mei, tui, illius, sed in Euangelio dicitur huic turbae, id est datiui, reminiscor mei, tui, illius, | sic memor. Alia datiui, ut maledico tibi rel., benedico tibi et te, suadeo tibi; sic man- | do, as, inputo, cedo, ministro, parco, noceo et similia. Alia accusatiui, ut accuso illum, sic iubeo, | inuoco, missereor, sic est imitor, calumnior, adleuo, rideo; doceo autem duos accu- | satiuos trahit, ut qui docet scientiam et rel...; sic penitet, decet, piget, et omnia pe- | ne verba actiua et dimidium communium; alia ablatiui, ut abscedo ab illo; sic est disce- | do, auertor, discrepo, maledicor, absum, dis[s]entio, horreo et rel... Alia septi- | mum casum tra-

---

6 prima et secunda, *primam et secundam* | seritur, *seritur sermonem*(?). Le passage est obscur | 8 casu, *casum* | 18 imitor,*emitor* | 19 accusatiuos, *accusatiuus* | 22 maledicor, *maladicor.*

---

1 Persone — legit, cf. *Donat*, p. 384, 17 | 2 sunt hac — inueniuntur cf. *Cons.*, p. 379, 29 | 8 prima — uerberaris innocens, cf. *Donat*, p. 384, 19, *Cons.*, p. 380, 4 | 12 sunt — misereor, cf. *Donat*, p. 384, 26 | 14 *Matt.*, 15, 32 misereor turbae | reminiscor, cf. *Donat*, p. 384, 27 | 15 alia — maledico, suadeo, cf. *Donat*, p. 384, 27 | 16 mando — noceo, cf. *Cons.*, p. 385, 3, | 17 alia — accuso, inuoco, cf. *Donat*, p. 384, 28 | 18 misereor (*Cons.*, miseror), — rideo, cf. *Cons.*, p. 385, 5 | 21 alia — abscedo, auertor, cf. *Donat*, p. 384, 28 | 22 discrepo — dissentio, cf. *Cons.*, p. 385, 6 | 23 alia — casum — cedo, cf. *Cons.*, p. 385, 8.

uidetur, ut le- | gendi, legendo, dum, lectum, tu, sed tamen participia non sunt; sunt aliud genus modi | eloquutionis; hic modus actiuum et passiuum simul continet, ut

*cantando tu illum...* et *cantando* | *rumpitur*;

hic cantando non dum cantat sed dum cantatur, cum participium | separatim habeat. Item in hoc o breve est, in participio longum. Item in hoc u uidetur in for- | ma ablatiui, cum nullum participium in u ablatiuo dissinit. Itaque gerendi magis [modus] quam participium. | Oritur hic modus a participio praesentis temporis, s in d conuersa et addita i uel o uel um, ut a- | mandi, amando, amandum; amatum uero et amatu formam habent partici- | pii praeteriti temporis; in aliis de his rerum placabilitas, uoluntas quedam rerum est, ut | cum dicis legendum, timendum. Haec ponuntur apud Grecos et Latinos loco in- | finitiui, ut dixi, legendi, do, dum, tum, tu, pro legere, et non tam uerba sunt | quam nomina que III casus uidentur habere, genitiuum et ablatiuum duplicem et accusatiuum duplicem; ide- | o praepositione[s] accipiunt quae habeant formam accusatiui et ablatiui; que habet autem for- | mam genitiui, si accusatiuum casum sequatur, pro infinitiuo ponetur, ut est *potestatem habeo ponen-* | *di animam meam* et *principium loquendi nostrum in ore* et *scientia interpre-* | *tandi poetas et similia*, hoc est ponere, loqui, interpretari; si autem non sequatur | casum, pro genitiuo ponitur, ut est *legendi causa uenit*.

In his uidendum est quot sunt | modi et pleni literatura et quot de his praeloquuntur in lectionis contextu. | Indicatiuus et conjunctatiuus pleni sunt, alii inpleni. Inperatiuus et impersonalis praeloquuntur, ali- | i numquam. Alii putauerunt XI modos

---

5 sed, *sunt* | 10 in d, *inde* | 13 ut, *hic* | 16 sunt, *sint* | quam, *que* | 22 loquendi nostrum in ore(?), *loquen dn̄m in osse*.

---

2 hic — continet, cf. *Pomp.*, p. 218, 4 | 4 cantando tu illum Virg., *Ecl.*, 3, 25; ap. *Seru.*, p. 412, 24, *Pomp.*, p. 218, 23, *Diom.*, p. 342, 15; *Prisc.*, I, p. 413, 3 | cantando rumpitur, Virg., *Ecl.*, 8, 71 ap. *Seru.*, p. 412, 25; *Pomp.*, p. 218, 21 [*Serg.*], p. 504, 41; *Prisc.*, I, p. 413, 6 | 7 Item — dissinit, cf. *Seru.*, p. 412, 20 [*Serg.*], p. 504, 36; *Pomp.*, p. 218, 13 | 8 Itaque — participium, cf. *Pomp.*, 219, 4; *Seru.*, p. 412, 20 | 28 XI, cf. *Victor.*, p. 199, 17-19.

et a[d]iecerunt promissiuum modum | et concessiuum modum et hortatiuum modum et percunctatiuum modum. | Promissiuus modus ideo ab aliis putatur quod futurum tempus indicatiui modi magis pro- | mittere quam pronuntiare uidetur, ut legam, scribam, et tamen non est modus, quod indicatiuus | modus sine futuro fieri non potest, cum omnes modi trea tempora habent extra imperatiuum; [f. 164] propterea indicare uel pronuntiare in futurum recte dicimus tam bona quam mala; pro- | mittere enim tantum de bonis dicitur, et quomodo [promissiuo modo] dicimus uram, adfligam, cruciabo, sine | acirologia? ideo refutandus est, maxime dum Greci non habent. Concessiuus | modus ideo dicitur quod uidetur aliud genus loquendi habere qui facitur de perfecto con- | iunctatiui, ut feceris, dixeris, sub specie concedendi, et tamen sensum deortan- | tis habet; si addatur cum, coniunctiuus modus efficitur; et pene similis est con- | cessiua et adfirmatiua species; inter concessiuam enim et adfirmatiuam | speciem hoc interest quod concessiua concedit quod non uult concedi, adfirma- | tiua uero adfirmat quod numquam factum est. Item relatiua dicitur eo quod iungitur | indicatiuo, ut erudite dicitur : nescio quid feceris, et nescio quid facias, melius quam | nescio quid fecisti an facies, et hae loquutiones additae sunt propter decorem latini | sermonis· Ortatiuus modus et imperatiuus oritur, ut cum dicimus : legamus, faciamus, | tempore praesenti numero plurali ; in singulari enim numero nullus super semetipsum imperat; quando uero prima | persona cum aliis adseritur, hortatiuus ab aliis putatur, non imperatiuus. Aliquando futurum | indicatiui et optatiui et coniunctiui pro imperatiuo futuri temporis numero singulari usurpatur, ut est *non adorabis* | *deos alienos*, *non facies tibi*

---

3 quod, *que* | 5 modus quod, *modo que* | indicatiuus modus *iter.* | 12 modus, *modo* | 23 modus, *modo.*

---

3 aliis *Seru*, p. 412, 10, [*Serg.*], p. 503, 31, *Prob.*, p. 156, 1; *Pomp.*, p. 215, 5. | 7 propterea — habent, cf. *Cons.*, p. 374, 25 | 14 sub specie — habet, cf. *Diom.*, p. 397, 4 | 15 et pene — factum est, cf. *id.*, 7 | 19 Item — facis, cf. *Diom.*, p. 395, 14 | 23 Ortatiuus — imperatiuus, cf. *Diom.*, p. 338, 33 | 29 non adorabis deos (*Vulg.* eorum) *Exod.*, 23, 24, non habebis deos alienos, *Exod.*, 20, 3 | non facies — sculptile, *Exod.*, 20, 4 (*Vulg.*)

*sculptile*, *diliges proximum tuum* et rel... pro adores, | facias, diligas. Percunctatiuus modus ab aliis putatus est cum aduerbium | interrogandi ad praesens indicatiui adiungebant, ut legisne, legitne, iamne abis, ne | postposita et proposita, sed isti modi extra illos quos Donatus dixit.

## (5) **De generibus.**

| Genera uerborum quae ab aliis significationes dicuntur V sunt : actiua, passiua, neutralia, | communia et deponentia, quae duabus litteris ostenduntur id [est] o, r. Actiua sunt | que o littera terminantur; si accipiant r, faciunt ex se passiua, ut lego, | gor, scribo, bor ; ideo actiua sunt. Passiua sunt quae r littera terminantur; si eam | amittant, redeunt in actiua,. ut legor, lego, scribor, scribo ; ideo passiua sunt. | Sed in hoc plerumque motant significationes suas, ut timeo, fugio, quasi | qui patitur ; timeor, fugior, quasi qui agit aliquid. Neutralia sunt quae o | [f. 164v] terminantur et accepta r littera latina non sunt, ut sto, curro; non enim latinum est | stor, curror, sed tamen alio sensu dicitur statur, curritur. Neutralia ideo dicuntur, ut in nomi- | ne, quod nec masculinum ne[c] femininum neutrum dicitur, ita in uerbo quod nec agit ne[c] patit[ur] neu- | trale uocari debet non neutrum, ut in nomine ; si enim uerbum neutrum dicas, quid | uerbo erit ; omne enim uerbum aut agendi aut paciendi uim habere ne- | cesse est. Deponentia sunt que r litera terminantur ; si eam amittant, latina non sunt, | ut loquor, conluctor ; non enim latinum est loquo, conlucto et alia. Deponens | ideo dicitur, eo quod deponat participium in dus ; si aliquando inuenias, figura dicito, ut lu [c] tan- | dus sicut et neutrale regnatus et uigi-

---

5 HVC VSQVE DE QVALITATE, NVNC DE GENERIBVS | 8 r, *ir* | 26 dicito, *dicioto*.

---

6 Genera — deponentia, cf. *Donat*, p. 383, 1 | 8 Actiua — bor, cf. *Cons.*, p. 367, 17 | 10 Passiua — scribo, cf. *Cons.*, p. 367, 18 | 12 Sed — aliquid, cf, *Cons.*, p. 367, 20 | 14 Neutralia — curror, cf. *Cons.*, p. 367, 28 (neutra — ut sto, amo. *Donat* p. 383, 5) | 22 Deponentia — conlucto, cf. *Cons.*, p. 367, 28 | 24 Deponens ideo dicitur — dus, cf. *Pomp.*, p. 228, 28.

landus; non, ut alii grammatici dicunt, per antifrasin | deponens dici[tur] eo quod nunquam deponit r; sic commune uerbum non deponit r et potuis- | set dici deponens. Sed et hoc motant significationes suas, nam ecce uapulo, ardeo, | ueneo passiua sunt intellectu; item fungor, loquor, liqueor actiua. Ex quo | plerique deponens neutrale uerbum appellant III [de] causis. Nam si neutrale uerbum | passiuam [declinationem] non habet, ita non actiuam deponens; et si neutrale interdum passionem significat, ut | est uapulo, ita uicissim deponens actiuum non est, quod non redit ad actiua, hoc non deponit | r. Communia sunt quaer littera terminantur et in duas formas cadunt, id est agen- | tis et patientis, agentis quando sequitur casus accusatiuus, ut criminor fratrem, consulor | fratrem, patientis quando sequitur casus ablatiuus, ut criminor a te, consulor a te uel a fra- | tre. Sunt uerba communia de quibus ambigui potest utrum communia an deponentia, ut uenor, | piscor, aucupor, quod non dicitur facile uenor a leone; aucupor ab auibus, piscor a pisce. | Sed tamen [per] metaforam communia sunt dicenda, dicimus enim uenor a te quasi a leone; | sic est aucupor et piscor. Communia ideo dicuntur quod si in nomine continendo masculinum et femininum | communia dicuntur, ita et in uerbo agendi et patiendi significationem continendo commune nuncupatur. | Sed et in i finita neutralia uidemus, ut memini, in m, ut sum, inquam, in t, ut | penitet et rel... et hoc pro difectione in genere accipimus quanquam in aliis difici- | unt. Sunt neutropassiua, ut soleo, gaudeo, solitus sum, gauisus sum, sed de his omnibus | postea dicetur. Sunt verba in quibus incertum genus ostenditur, quae aliquando sub o [f. 165], aliquando sub r agunt, ut fabrico, tondeo, lauo, munio, punio, munero, partio[r], | populor,

---

9 quod, *quam* | 15 potest, *postest* | 18 sed, *sunt.*

---

1 non ut alii — deponens, cf. *Pomp.*, p. 228, 19; *Seru.*, p. 417, 16; *Cled.*, p. 57, 33; alii, *Char.*, p. 168, 29, *Diom.*, p. 337, 25 | 4 uapulo — intellectu, cf. *Cons.*, p. 368, 3 | 5 item — actiua, cf. *Cons.*, p. 368, 5 | Ex quo — ad actiua, cf. *Cons.*, p. 368, 8 | 10 Communia — uerba, cf. *Cons.*, p. 367, 30 | 22 Sed — sunt neutra, cf. *Donat*, p. 383, 6 | 25 Sunt neutropassiua — gauisus sum, cf. *Cons.*, p. 368, 16 | 27 Sunt uerba — auguror, cf. *Donat*, p. 383, 18, *Cons.*, p. 369, 12.

adsentior, adolor, luctor, auguror; haec inter neutrale genus et | deponens prima ratione ambigua sunt et faciunt III participia interdum; noua item | in genere conspice; omne uerbum quodcumque o finitum, r accipiens, si non incertum fu- | erit, facit passiuum ut amo, or, doceo, or, lego, or, et deposita r faciunt actiuum; est | tamen uerbum incesso, is, hoc est incedo, accipiens r, non facit passiuum ; et non est dubium genus ; non | enim incessor pro incedor dicas sed pro pulso[r]; item sublata r, non facit actiuum significa- | tione, non enim dicas incesso pro pulso sed pro incedo; sed primae | coniugationis inuenitur incesso, as, quasi frequentatiuum. Est ite[m] uerbum quod habet passiuum et non | potest dici uerbum actiuum, ut est facio, passiuum eius fio; et est uerbum quod habet actiuum et non potest dici | passiuum, ut idem fio, quoniam non r terminatur; haec enim duo neutralia sunt. Eadem ratione sunt | uendo et ueneo. Et fatio potest dici actiuum, quoniam habet passiuum et fio potest dici passiuum quoniam | habet actiuum, sed hoc leuis racio est.

## (6) De numero

| Numeri uerbis accidunt duo, singularis, ut lego, pluralis, ut legimus, quamuis quidam dicunt | tempore praeterito perfecto tertia persona plurali du[a]lem esse numerum, ut legerunt de plurimis, legere de duo- | bus dici uideatur; sed hoc apud Grecos dumtaxat ualet, a Latinis uero excluditur. | Sunt uerba per numerum defitientia, ut est faxo, infit; non enim ad pluralem | numerum transeunt, ut faciant faximus, infitis, sed faxitis et faxiunt sepe legi- | mus. Sed uerba numero commonia ut

3 interdum, *uel dum* | 9 non enim dicas *iter.* | 14 passiuum, *passiua.* | 18 DE NVMERO INCIPIT | 24 defitientia, *quiefitientiam* | 26 sed, *sunt.*

3 et faciunt — interdum, cf. *Cons.*, p. 369, 16 | 6 incesso — pro incedo, cf. *id.*, 8 | 11 est — neutralia, cf. *Cons.*, p. 369, 23 | 15 eadem ratione — ueneo, cf. *Cons.*, p. 369, 31 | 19 Numeri — legiones, cf. *Donat*, p. 384, 1 | 20 Quamuis — persona dualem — numerum, cf. *Cons.*, p. 379, 4 | 23 Sunt uerba — infitis, cf. *Cons.*, p. 379, 10.

nomina nubes, dies, nonnisi in uerbis in- | personalibus inuenies, ut legitur a me, a te, ab illo, et rel.., quoniam extrinsecus numerum pro- | nomina accipiunt.

## (7) De figuris.

Figure uerborum duae sunt, simplex et conposita, simplex, ut scribo, conposi- | ta, ut rescribo. Conponuntur autem uerba IIII modis ut ceterae partes ora- | tionis : ex duobus integris, ut proscribo, abduco, repono ; ex duobus corruptis, ut | suficio, aficio, oficio ; ex integro et corrupto, ut reficio, incipio, defringo ; ex corrupto | et integro, ut suffero, alligo, suspendo ; conponuntur autem ex trisyllabis, ut reconpono. | Sunt uerba quae non possunt conponi ; ut aio, quesso, incesso enim, incessis uel as [f. 165 v] ortografia et significatione distat. Sunt conpossita que simplicia nullo modo | fieri possunt, aut II corruptis aut ex posteriore corrupto conponuntur, ut suspitio, sufitio, re- | fitio, impleo, impero. Sunt uerba perdentia suam equalitatem, accepta conpositione, ut | lego, legi ; neglego uero neglexi et similia, nam neglegi antiquorum est. Sunt non perdentia, | ut clamo, clamaui, declamo, declamaui, reclamo, inclamo. V. Sunt motantia coniu- | gationes, ut sapio, is ; tertiæ coniugationis est ; resipio uero resipis producta i, quartae coniugationis, et hoc pro ex- | ceptione accipitur. Sunt non motantia, ut scando, dis. Item ascendo, dis et alia | innumerabilia. Sunt motantia genus, ut uenio, nis ; neutrale est ; inuenio uero, nis, actiuum | est et similia. Sunt motantia significationem, ut scio, scis ; nescio uero nescis et similia. Sunt non mo- | tantia, ut scribo, bis, perscribo, bis et similia. Sunt non motantia genus, ut doceo, | ces ; similiter edoceo, edoces, actiuum est.

---

9 alligo, *alligero* | 19 coniugationes, *coiugationes* | 27 similiter-edoces *iter*.

---

4 Figure — conposita, cf. *Donat*, p. 384, 3, *Cons.*, p. 379, 14 | 5 Conponuntur — orationis, cf. *Donat*, p. 384, 4; Conponuntur — suffero, cf. *Cons.*, p. 379, 15 | 10 Sunt uerba — quaeso, cf. *Cons.*, p. 379, 20 | 12 sunt — reficio, cf. *Cons.*, p. 379, 20 | 15 impleo, impero, cf. *id.*, 28 | 17 neglegi, cf. *Diom.*, p. 369, 25, *Prisc.*, I, p. 525, 4 | 20 resipio, cf. *Char.*, p. 236, 13, *Diom.*, p. 378, 19 | 22 ascendo, cf. *Char.*, p. 236, 11, *Diom.*, p. 378, 17.

## (8) [De temporibus.]

Tempora uerbis accidunt | III quae naturalia appellantur : praesens, praeteritum, futurum ; [praesens], ut lego, praeteritum, ut legi, futurum, ut legam. Sed in praeterito | tempore III [distinctiones] inueniuntur : una quae est quasi uetustissima quam dicimus plusquamperfectam, ut lege- | ram ; alia proxima huic, ut legi, que est perfecta ; tertia est quae imperfecta dicitur, uel quidam in- | choatiua, ut legebam. Sunt uerba deficientia per haec trea tempora, ut memini ; memini e- | nim est proprie praeteriti temporis, ut *memini me uidisse*, quanquam legitur memini me uidere. Item | uerro non facit uerrui aut uerri, sed Flauianus hoc dicit ; omnisque imperatiuus modus praeteritum non habet, | et inchoatiua forma futuro dificit, ut soleo, non facit solebo et si quod aliud uerbum uius | uis in futuro non potest stare. Item sisto praeterito perfecto et plusquamperfecto aliter legitur sed per hoc di- | fectio multis modis ostenditur in grammatico ; qui tamen difectus tripliciter euenit. Nam nonnulla | uerba sunt quae alii tempori aptari non possunt, ut e[a] quae diximus. Et sunt alia quibus | uox alterius forme aptatur, ut est gaudio, gauis[us] sum et cetera ; et sunt quibus uox | alieni generis subrogatur, ut est fero, tuli, ferio, percussi, sum, fui et similia.

---

2 praesens, *passiuum* | 8 proprie, *propriae* | 9 memini *meni.*

---

1 Tempora — tria, cf. *Donat*, p. 384, 10 | quae — futurum, cf. *Cons.*, p. 377, 17 | 2 praesens — legam, cf. *Donat*, p. 384, 10 | 3 sed in — dicitur, cf. *Cons.*, p. 377, 18 | 5 ut legeram, cf. *Donat*, p. 384, 10. | 6 ut legi, cf. *Donat*, p. 384, 13 | 7 inchoatiua, cf. *Diom.*, p. 336, 13 | ut legebam, cf. *Donat* p. 384, 13 | sunt uerba — tempora, cf. *Char.*, p. 257, 9 | 10 uerri, cf. *Char.*, p. 246, 9 et 262, 1 | 11 sed Flauianus, *Char.*, *id.* | imperatiuus — habet, cf. *Cons.*, p. 377, 28 | 12 inchoatiua — stare, cf. *id.*, 35 | 14 item — legitur, cf. *id.*, 10 | 16 qui — subrogatur, cf. *Cons.*, p. 378, 4.

## (9) [De personis.]

Persone uerbis accidunt III, prima quae dicitur, lego; secunda cui dicitur, legis; tertia de qua dicitur; | legit; sunt hae III varietates; persone uerborum in utroque distincte numero in- | ueniunt[ur], ut legimus, tis, gunt. Prima fit praecipua quasi sermo princeps; secunda | cui sermo habetur quoniam fere uniuersus sermo uel prima et secunda seritur; [f. 166] tertia de qua quis loquitur et currit per III tempora extra imperatiuum Prima persona non e- | get casu sed [ad] mittit plerumque nominatiuum, ut *uerberor innocens* et *uerberemur innocentes*, *seruio uir fortis quem casus trahit.* Tertia persona, ut *uer- | beratur innocens*, *seruit uir fortis.* Secunda persona trahit uocatiuum, ut est *uerberaris* | *innocens* et rel... Sunt verba quorum alia genitiui casus formulam seruant, ut misereor | mei, tui, illius, sed in Euangelio dicitur huic turbae, id est datiui, reminiscor mei, tui, illius, | sic memor. Alia datiui, ut maledico tibi rel., benedico tibi et te, suadeo tibi; sic man- | do, as, inputo, cedo, ministro, parco, noceo et similia. Alia accusatiui, ut accuso illum, sic iubeo, | inuoco, missereor, sic est imitor, calumnior, adleuo, rideo; doceo autem duos accu- | satiuos trahit, ut qui docet scientiam et rel...; sic penitet, decet, piget, et omnia pe- | ne verba actiua et dimidium communium; alia ablatiui, ut abscedo ab illo; sic est disce- | do, auertor, discrepo, maledicor, absum, dis[s]entio, horreo et rel... Alia septi- | mum casum tra-

---

6 prima et secunda, *primam et secundam* | seritur, *seritur sermonem*(?). Le passage est obscur | 8 casu, *casum* | 18 imitor, *emitor* | 19 accusatiuos, *accusatiuus* | 22 maledicor, *maladicor.*

---

1 Persone — legit, cf. *Donat*, p. 384, 17 | 2 sunt hae — inueniuntur cf. *Cons.*, p. 379, 29 | 8 prima — uerberaris innocens, cf. *Donat*, p. 384, 19, *Cons.*, p. 380, 4 | 12 sunt — misereor, cf. *Donat*, p. 384, 26 | 14 *Matt.*, 15, 32 misereor turbae | reminiscor, cf. *Donat*, p. 384, 27 | 15 alia — maledico, suadeo, cf. *Donat*, p. 384, 27 | 16 mando — noceo, cf. *Cons.*, p. 385, 3, | 17 alia — accuso, inuoco, cf. *Donat*, p. 384, 28 | 18 misereor (*Cons.*, miseror), — rideo, cf. *Cons.*, p. 385, 5 | 21 alia — abscedo, auertor, cf. *Donat*, p. 384, 28 | 22 discrepo — dissentio, cf. *Cons.*, p. 385, 6 | 23 alia — casum — cedo, cf. *Cons.*, p. 385, 8.

hunt, hoc est ablatiuum sine prepositione, ut fruor ré, potior au- | ro, utor toga; sic est fungor, egeo, abundo, careo, priuor, cedo et rel... Alia | sunt quae binos casus trahunt, id est genetiuum et accusatiuum, ut obliuiscor iniuriarum et iniurias, | memini numerorum et numeros; genitiuum et septimum casum, ut egeo panis | et pane; accusatiuum et ablatiuum, ut fungor hanc rem et hac re et rel... Omnia verba quae iunguntur | accusatiuo, eadem reuertuntur in passiua, ut cedo te, doceo te, amo te; faciunt enim cedor | a te, doceor a te, amor a te.

Persona est rationabilis quae aut loquitur aut a- | pellatur aut de qua relatio fit. Inter personam uerbi et pronominis hoc interest quod persona pronominis ho- | minem semetipsum significat, ut ego, uerbi autem opus ipsius, ut scribo, lego, et hoc | nomen accipit personando, eo quod per se sonat. Sunt quedam quae primam non habent, | ut infit, uel, si habeant, in alias non transeunt, ut quesso, aio, cedo.

## (10) De coniugatione

Coniugatio quid est? collectio quaedam uerborum simili declinatione cur- | rentium que a grecis siscema, sinsugia vocatur. Coniugationes ide[o] dicuntur quod iun-| gunt syllabas III as, es, is, uel e[o] quod iungunt II genera sub o, actiuum et | neutrale, et sub r III, passiuum, commune et deponens, quibus ordinem numeri literarum in quibus conspi-[f. 166v] ciuntur ordo distribuit. Quinque rebus ostenditur coniugatio : prima res est si | indicatiui modi sit verbum; secunda res est si temporis praesentis; tertia res est si numeri singularis; quarta res est si | secunda persona; quinta res est [si] in actiuo et neutrali habue-

1 ablatiuum, *ablatiuo* | 16 quesso, *cesso*.

3 alia — pane, cf. *Cons.*, p. 385, 11 | 6 fungor — re, cf. *Diom.*, p. 316, 19 | 14 quod—sonat, cf. *Comm. einsidl.*, p. 257, 1 | 15 infit, cedo, cf. *Prisc.*, I, p. 450, 16 | 16 cedo... aio... quaeso, cf. *Cons.*, p. 382, 13 | 17 Collectio — currentium, cf. *Cons.*, p. 380, 29 (syzigiam dans le ms. utilisé par Sichard, cf. Keil V, p. 380 note); siscema, les mss. donnent συσιημα, et συσχημα; *Nanc*, f. 46v, 10 collectio... 12 sincisma, 13 sinsugia; cf. *Prob.*, p. 158, 19 synzygia | 21 quibus — distribuit, cf. *Cons.*, p. 380, 31 | 23 quinque..., cf. *Pomp.*, p. 222, 25; *Cons.*, p. 380, 34.

rit unam ex tribus vocalibus a, e, i ante | s, in passiuo uero, communi et deponenti ante ris. Item imperatiuo et infinitiuo et futuro indicatiui. Sed sunt | pauca in quibus imperatiuo fallit, ut est : dic, duc, fac. Debes tamen mediam syllabam infinitiui | considerare quae nunquam fallit, ut facere, audire correpta e et producta i, sed fatio, | si praepositionem accipit, redit ad analogiam, ut infice, con, per, ad; sed ueteres | dicebant dice, duce, face, salua regula. Item et tertia persona impersonalis passiuae | declinationis, ut amátur, docêtur, légitur, audítur. Sic V sunt res.

Nomina coniugationis haec sunt : | coniugatio, ordo, qualitas, modus, distinctio, deferentia uel declinatio, siscema, | sinsugia, accidens. Regulae coniugationes duae sunt, quoniam omnia actiua et neutralia unam habent regu- | lam, similiter passiua, communia, deponentia, quanquam in VIII hae duae diuidi possunt. Sunt uerba | binas coniugationes habentia motato aliquando intellectu, ut pando, as, pando, dis; man- | do, as, mando, is; uolo, as, uolo, uis et alia. Sunt verba habentia aliam coniugationem | actiua declinatione, alia[m] passiua, ut labo, as, labor, laberis. Sunt primae coniugationis | et addita litera secunde sunt, ut albo, as, albeo, es et similia; sunt item alia secundae et a- | dempta litera tertiae sunt, ut ferueo, es, feruo, uis et alia. Coniugationes | uerborum apud Grecos tres species habere uidentur ; apud Latinos autem IIII sunt : | prima coniugatio, secunda coniugatio, tertia coniugatio, quarta coniugatio, quanquam multi tres esse difinierunt; coniun- | xerunt in unum tertiam et quartam. Sed in multis defert quarta a tertia :

---

8 et, *ex* | 9 V (?), VIII.

---

6 sed — regula. cf. *Char.*, p. 256, 22, *Diom.*, p. 349, 27 | 11 Coniugatio... cf. *Nanc.*, f. 46v, 9, Coniugatio quot nominibus ? id est XVIII : coniugatio coabitus collectio distinctio conclusio ordo habitus species coniugale iugum uinculum deferentia sincisma finalitas sinsugia prima secunda tertia quarta | 13 quoniam — deponentis, cf. *Cons.*, p. 380, 35 | 16 sunt — habentia, cf. *Cons.*, p. 381, 36, *Eutych.*, p. 486, 12, 20 | 20 sunt — laberis, cf. *Cons.*, p. 382, 5 | 21 albo, albeo, cf. *Eutych.*, p. 464, 18, *Prisc.*, I, p. 397, 7 | sunt — feruis, cf. *Eutych.*, p. 464, 22 | 23 coniugationes — uidentur, cf. *Eutych.*, p. 447, 17 | 26 multi, *Donat*, p. 359, 12, *Cons.*, p. 380, 30, *Pomp.*, p. 222, 27, *Diom.*, p. 346, 31. *Prob.*, p. 158, 18 | 27 quartam, *Char.*, p. 168, 35, *Prisc.*, I, p. 452, 24, cf. *Nanc.*, f. 45v, 4.

primo terminatione | primae personae, II° productione secundae personae in qua maxime coniugatio conspicitur; | ut ait grammaticus, ex primae personae litteris genera intelleguntur, ut uro, uror, ex | secundae uero litteris coniugationes; III° quod non conuertit i in e, in passiuo; IIII° futuro indicatiui ; V° secunda persona imperatiui; | VI° peneultima infinitiui; VII° in declinatione participii verbi in eo dissinentis.

## (11) De pri- | ma coniugatione

Prima quae est? Quae indicatiuo modo tempore praesenti numero singulari | secunda persona uerbo actiuo et neutrali a productam habet ante nouissimam litteram, passiuo uero, communi | et deponenti ante nouissimam syllabam, u[t] amo, amas, sto, tas, amor, amaris, scrutor, [f. 167] scrutaris, meditor, ris, et futurum tempus eiusdem modi in bo et in bor, ut amo, | amabo, sto, stabo, amor, bor, scruto[r], bor, meditor, bor.

[Amo] uerbum actiuum indicatiuo modo temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis persone prime coniugationis [primae] que declinatur sic : Amo, as, at, mus, tis, | mant ; eodem modo tempore praeterito imperfecto, amabam, bas, bat, mus, tis, ant; eodem modo tempore praeterito | perfecto amaui, amauisti uel amasti, ama[ui]t, amauimus, uistis, uel amastis, uerunt uel | uere uel amarunt; eodem modo tempore praeterito perfecto et plusquamperfecto amaueram, ras, rat, | amaueramus, ratis, rant; eodem modo tempore futuro amabo, bis, bit, bimus, bitis, bunt. | Imperatiuo modo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam ama, amet, amemus, amate uel ame- | tis, ament; eodem modo tempore futuro amato uel

---

2 maxime, *maximae* | 9 uerbo, *uebe* | 18 que declinatur sic, *avant* [*Amo*].

---

2 in qua — conspicitur, cf. *Cons.*, p. 382, 10, 35; *Pomp.*, p. 222, p. 29, 31 | 8 Prima quae — amas, cf. *Donat*, p. 359, 13, *Cons.*, p. 381, 3 | 13 et futurum — bor, cf. *Donat*, p. 359, 16 et 382, 14 | 16 Verbum etc., cadre dans *Donat*, p. 360, 15; amo dans *Diom.*, p. 351, 29.

ames, uel amaueris, amet uel to, et pluraliter amemus, | amatote uel ametis, ament, uel amanto uel amantote. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto | utinam amarem, res, ret, utinam amaremus, retis, rent; eodem modo tempore praeterito perfecto et plusquam- | perfecto, utinam a[ma]uissem, ses, set, semus, setis, sent uel amassem, ses, set, amassemus, setis, sent; | eodem modo tempore futuro utinam amem, es, et, amemus, etis, ament. Coniunctiuo modo tempore praesenti cum | amem, es, et, emus, etis, ent; eodem modo tempore praeterito imperfecto cum amarem, res, ret, rel..., praeterito perfecto cum | amauerim, ris, rit, cum amauerimus, ritis, rint; plusquamperfecto cum amauissem, ses, set, semus, | setis, sent uel cum amassem, rel... ; futuro cum amem, es, et, rel... uel cum amauero, ris, rit, rimus, ritis, | rint. Infinitiuo modo numeris et personis tempore praesenti amare; praeterito perfecto amauisse uel amasse ; eodem | modo tempore futuro amatum ire uel amaturum esse. |

Impersonali modo tempore praesenti amatur a me, a te, ab illo et rel... ; praeterito imperfecto amabatur a me rel...; perfecto ama- | tum est, ulteriore modo amatum fuit; plusquamperfecto amatum erat uel amatum fuerat; futuro amabitur | a me et rel... Imperatiuo modo tempore praesenti ametur; futuro ametur. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam | amaretur ; praeterito perfecto et plusquamperfecto utinam amatum esset a me uel fuisset; futuro utinam ametur. Coniunctiuo | modo [tempore praesenti] cum ametur; praeterito imperfecto cum amaretur; praeterito perfecto cum amatum sit uel cum amatum fuerit; plusquamperfecto | cum amatum esset uel cum amatum fuisset; futuro cum amatum erit, ulteriore modo cum amatum fuerit. In- | finitiuo modo

---

17 HVC VSQUE V LEGITIMI MODI | 19 a me, *a mer* | 20 ulteriore modo *uel modo* | 25 amatum, *amatus* | 30 ulteriore, *uel.*

---

13 cum amem... ni dans *Donat*, ni dans *Diom.* | 18 Impersonali — amatum iri; Cadre dans *Donat*, p. 361, 6 [*Serg.*,] p. 554, 19 et *Diom.*, p. 363, 23; futur, cf. *Diom.*, p. 363, 27.

tempore praesenti amari; praeterito amatum esse uel amatum fuisse; futuro amatum iri.

Gerendi | uel participalia uerba sunt, ut amandi, do, dum, tum, tu. Duo participia trachun- | tur a uerbo actiuo praesentis et futuri, praesentis, ut amans; futuri, ut amaturus, a, um.

Sic decli- [f. 167v] nantur et alia verba actiua et neutra primae coniugationis, ut Aro, ambulo, auro, argento, anticipo, | arto, aspero, alieno, autumo, auerrunco, | alto, apto, armo, agito, asso, alligo, ad- | iuuo, aequo, aequito, aequipero, [a]estuo, ag[g]ero, amplio, adrogo, adnoto, aduno, abundo, | albo, animo, attamino, adsto, aduento, asporto, Beo, boo unde reboo, bello, brebio, | bal[l]o, bai[u]lo, bucino, baptizo, bullo, blatero, bassio, bino, Calceo, creo, choo, unde inchoo, | cumulo, currusco, celo, clamo, conbino, conglutino, consulto, considero, conpag[in]o, conglomero, | continuo, contamino, capto, curo, c[h]rismo, coeno, ceno, canto, cantito, cantilo, cauillo, cer- | to, cesso, celibo, certito, claudico, chachino, cohalo, colaphizo, circumdo, crepo, como, crispo, | D]ono, dico, dedico, duro, do, pessumdo, debrio, derogo, dubito, domo, duplico, de- | coloro, domito, d[e]riuo, degesto, dirimo, degero, dolo, deamintro, desemino, detexo, | delibero, discrepo, deserto, dispero, desidero, demonstro, declino, distino, delibro, | Educo, eneruo, eleuo, euito, examino, exanimo, exaggero, exubero, exulo, exaspero, | exosso, exagito, exalo, exaceruo, exorcizo, expalmo, exprobro, execro, expio, exulto, exalto, | enodo, enudo, erro, enarro, eructo, ebeto, effugo, effemino, efflagito, elimo, emico, | emano, erunco, erogito, erogo, eradico, Flammo, flagro, flo, fellito, fugo, fibr[u]o, flagito, fu- | migo, fluctuo, fumo, formido, fundo, fastigio, fulto, foro, Galeo, gesto, gusto, gi- | ro, gipso, glomero, globo, gemino, gemito, gemmo, genero, Humilio, [h]onero, ho- | noro, halo, hamo, humo, haraneo, horripilo, hio, honorifico, hessito, habito, hiberno, | Iuuo,

---

4 praesentis, *pās* | 11 asporto, *ansporto* | 13 choo (?), *ceo* | 17 colaphizo, *colo phi zo* | circumdo, *circumcido*, cf. p. 24, 20 | como, *comeo* | 23 exulo, *exularo* | 25 enudo, *enudeo* | [h]ebeto (?), *ebito* | 27 fumigo, *fuc nigo* | fastigio, *fastudio* | 29 gipso, *gipto* | gemito, *gimito* | gemmo, *gemino* | 31 haraneo, *hareneo* | horripilo, *horribilo* | hiberno, *hibernuo*.

---

3 gerendi — uerba sunt, cf. *Donat*, p. 361, 9 | 4 Duo participia — actiuo, cf. *Donat*, p. 361, 10, *Cominianus* ap. *Char.*, p. 180, 14 | 20 deamintro, *Gloss. Ampl. sec.* (Goetz, V, p. 283, 57): deamientro | 28 fulto, *id.*, p. 296, 49.

iubilo, incepto, ieiuno, iacto, inquino, instigo, insulto, inlaqueo, inrogo, in- | flo, instauro, intimo, inpixo, inrito, increpo, inuito, innouo, inlibo, indico, inlustro, | inuoco, inpropero, inpugno, inloro, iurg[i]o, inporto, incurso, inuestigo, Lauo, labo, | lapso, lapsito, leuo, lasso, linto, libro, libero, lanio, loco, lito, libo, liro, longo, | lustro, latro, laqueo, lectito, linocino, limpho, làtito, Meo, mano, moto, minoro, | mugito, milito, mirifico, magnifico, monstro, machino, macto, mando, mun- | do, maculo, memoro, mitigo, minito, mico, multo, mutilo, mus[s]ito, migro, men- | dico, medico, membro, munifico, Nomino, numero, no, nato, nectito, nobilito, | nuntio, nicto, nego, nodo, neco, nuto, nudo, nexo, Ouo, oro, opto, obiurgo, obpugno [f. 168], obsecundo, obtempero, obduro, obuallo, obtrunco, ostento, obsto, o[b]limo, oppaco, oc- | cupo, orbo, orno, obsecro, oblitero, obstruo, Paro, porto, paco, pululo, pubero, pa- | trizo, puto, poto, priuo, palpo, palpito, palo, paetulo, penitro, praesto, prouoco, praeci- | pito, praecelero, praesento, prerogo, prospecto, probo, propero, profano, propago, prorogo, prae- | sulto, peragro, pernocto, perpetro, Quasso, querito, quaerulo, quaterno, quadro, | Reboo, ressono, rogo, rogito, regno, regnifico, rigo, rapto, repto, roboro, rumi- | no, resto, retento, resulto, refoculo, recupero, redundo, reciproco, ructo, rimo, re- | uelo, rugito, religo, rebello, roro, repudio, radio, Sano, sero, seruo, sagit[t]o, | sono, sonoro, stripito, sauc[i]o, sciscito, seco, secto, segrego, sequestro, significo, | simulo, simbulo, sospito, sugillo, sorbillo, stillo, sibillo, stipo, stimulo, susur- | ro, suffoco, subrogo, strangulo, subligo, Tempero, turbo, titubo, titulo, tibici- | no, tardo, tollero, ter[mi]no, tribulo, tritino, tripudio, Vallo, uago, uolo, ululo, | uolito, uillico, uechito, uasto, ualido, uigilo, uerno, uetero, uelo, uerso, | uirgino, uibro, uoluto, ussito, uario, ussurpo, uagito, uagino, uapulo, uin- | dico, uacillo, uestigo, uerbero, uellico, Ymnizo, Zelo. K et x praetermisimus, | quoniam uerba ab eis incipere non

3 inlibo [*Gloss. Ampl. sec.* (Goetz, V, p. 304, 26)] | 5 linto (lento) (?), *lintro* | 9 mutilo, *multilo*, | 11 nicto, *nido* | nodo, *nocto* | 13 obtrunco, *obstrunco* | ostento, *ostenso* | 17 praecelero, *procelero* | 18 probo, *probro* | 22 resulto, *restulo* | 24 stripito (strepito), *stripido* | 25 segrego, *secorego* | 29 uellico (uillico), *uel lito* | 30 ualido, *ualito* | uirgino, *uirginio* | 31 uapulo, *uapullo* | 32 uestigo, *uestico* | ymnizo, *hymnizo*.

uidemus, quanquam ueteres putauerunt per k scri- | bi debere quando a sequebatur, ut kasto et similia.

.....Nam sto et do, ex eis conposita, lauo | et seco ab eis in decli- | atione distant. Quadripliciter enim uerba prime coniugationis praeterito perfecto decli- | nantur. Primus modus est qui maxime legitur in quo semper a inest et una addita | ad imperatiuum ui syllaba abundat, ut est hoc quod diximus amo, amáui, aro araui, | ambulo, laui, flo, fláui. In paucis uero a littera multorum consuetudine exclu- | ditur aut in u motatur, ut sono, soná sonui, crepo, crepá, crepui, plico cá, cui, sic | et ueto, domo, cubo, tono, neco, mico, frico, et, adiectis prepositionibus, insonui, incre- | pui, incubui, intonui, explicui, replicui, adplicui. In aliis rediunt ad analogiam, | ut duplicaui, demicaui, sed legitur [et] dimicui. In aliis utrumque continent, ut necui | et necaui, plicui et plicaui, sed antiquum est. Alia sunt quae totidem admittunt sillabas | o in i uersa et prima in praeterito producta, ut lăuo, lāui, iŭuo, iūui et adiecta praepositione, ut adiuuo adiuui. [f. 168 v] In aliis a littera decedit et syllaba geminatur, ut sto, steti, do, dedi et quae conponuntur | ab eis, ut circumdo, pessumdo. Item presto, absto, insto, resto, pro, ob.

Do enim tunc | tantum prime est si cum disyllabis prae-

---

6 qui, *quia* | 7 ui, *tertia* | 8 flo, *plo* | 13 rediunt, *Nanc.*, *redeunt* | 14 dimicui, *id.*, *et demicui* | 16 uersa, *id.*, *conuersa* | 18 decedit, *Nanc. decidit* | 20 circumdo, *circumcido*.

---

1 ueteres, *Prob.*, p. 10, 23, *Donat*, p. 368, 8, *Seru.*, p. 422, 36 | 2 Il semble y avoir une lacune après similia | 4 Quadripliciter — ut, cf. *Diom.*, p 364, 15; *Char.*, p. 243, 4, *Exc.*, p. 564, 8 ; *Nanc.*, f. 49v, 19 Quadripliciter uerba — in quo a inest... habundat ut est amo... In paucis a in u motatur (f. 50) ut sono... plico ca cui, ueto... praepositionibus in, ex, re, ad, con. In aliis redeunt... demicui... necui necaui, plicui plicaui... o in i conuersa... iuui, adiuui adiutus sum. In aliis... decidit et syllabae geminantur ut do, sto, dedi, steti... circumdo, pessumdo, cum monosyllabis uel nominibus... indo, dedo, credo, uendo, [a c]retundo, uenundo... futurum tantum coniunctatiui... declinantur. Item communia ut abhominor... voir plus loin p. 27 | 11 ueto — praepositionibus, cf. *Diom.*, p. 366, 6 | 14 demicui, cf. *Prisc.*, II, p. 472, 23 (*Bambergensis*) | 15 necaui, cf. *Diom.*, p. 366, 4, plicaui, cf. *Prisc.*, II, p .473, 1 | 18 In aliis — pessumdo, cf. *Diom.*, p. 366, 8 | 20 Item — ob, cf. *Diom.*, p. 366, 8 | 22 Do — pessumdo, cf. *Eutych.*, p. 473, 26.

positionibus uel aduerbi[i]s conponatur, ut est ip- | sum quod diximus circumdo, pessumdo; cum monosyllabis uero uel nominibus | conpossitum naturaliter tertiae est coniugationis, ut trado, reddo, addo, perdo, prodo, indo et | alia. Item credo, uendo, a cretun do et uenun do. In his tribus formis posterioribus | omne praeteritum perfectum et plusquamperfectum in omni modo et futurum coniunctatiui et duo uerba posteriora gerendi non | ut prima forma sed sua consuetudine declinantur, ut est do, das, dat rel... ; dabam, bas | rel... ; dedi, dedisti, dedit rel... ; dederam, ras, rat rel... ; dabo rel... ; da, det, demus, date uel de- | tis, dent ; dato uel des uel dederis, det, demus, datote uel detis, dent uel danto uel dantote ; | optatiuo utinam darem rel... ; utinam dedissem rel... ; utinam dem rel... ; coniunctatiuo cum dem, cum darem, cum | dederim rel...; cum dedissem rel... ; cum dem et dedero rel... ; infinitiuo dare, dedisse, datum ire uel | daturum esse ; impersonali datur, dabatur, datum est uel fuit, datum erat uel fuerat ; futuro | dabitur ; imperatiuo detur, dator et rel... usque ad finem sicut supra.

Sic adiuuo praeterito perfecto et plusquamperfecto | adiuui, uisti, uit rel... ; adiuueram rel... ; optatiuo adiuuissem rel... ; coniunctatiuo cum adiuuerim, cum | adiuuissem rel... ; infinitiuo adiuuisse, adiutum ire uel adiuturum esse ; inpersonali adiutum | est uel fuit, adiutum erat uel fuerat rel... ; gerendi, adiuuandi, do, dum, adiutum, tu | uel adiuuatum, adiuuatu ; quod legimus lauatum non lauitum nec lotum, sic adiuuor | adiutus sum facit sicut lauor lotus sum et fere hoc tantum passiuae declinationis primi ordinis. Item | sono, cubo, tam simplex quam compositum sine m prolatum prime coniugationis, ut cubo, incubo, pro- | cubo, cum m uero tertiae, ut cumbo, bis.

---

2 *aduerbis qualis* ajouté après pessumdo | 5 a cretundo, *ac redundo et uenundo* Cf. *Eutych.* (*Cod. Bobiensis*, K. p. 473, 30 note) | 18 *dator*, detur | 21 adiuueram, *audiueram* | 22 adiutum, *auditum.*

---

2 cum — indo, cf. *id.*, p. 473, 28 | 5 credo — uenundo, cf. *id.*, p. 474, 1 | 28 cubo — procubo, cf. *id.*, p. 468, 10.

## (12) De declinatione passiui

Amor uerbum passiuum indicatiuo modo | temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis personae primae coniugationis prime quod declinatur sic: Amor, | amaris uel re, amatur, amamur, amamini, amantur; eodem modo tempore praeterito inperfecto amabar, | amabaris uel re, amabatur, amabamur, amabamini, amabantur; eodem modo tempore praeterito perfecto ama- | tus sum, es, est, amati sumus, estis, sunt; plusquamperfecto, amatus eram, eras, erat, amati eramus, | tis, erant, ulteriore modo amatus fueram, ras, rat, ramus, ratis, rant uel amatus fui, fuis- | ti, fuit, fuimus, fuistis, fuerunt uel fuere; eodem modo tempore futuro amabor, beris uel re, bitur, [f. 169] bimur, bimini, buntur. Imperatiuo modo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam amare, | ametur, amemur, amamini, amentur; eodem modo futuro amator uel ameris, ametur, | amemur, amaminor uel amamini, amentur uel amantor. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito inperfecto | utinam amarer, reris uel re, retur, remur, remini, rentur; eodem modo tempore praeterito | perfecto et plusquamperfecto utinam amatus essem, esses, esset, mus, tis, sent uel fuissent; eodem modo | futuro utinam amer, ameris uel re, ametur rel..., amemur, amemini, amentur. Coniunctiuo modo tempore | praesenti cum amer, ameris uel re, ametur, et pluraliter cum amemur; eodem [modo tempore] praeterito inperfecto cum amarer, ama- | reris uel re, amaretur rel...; eodem [modo tempore praeterito] perfecto cum amatus sim, sis, sit, mus, tis, sint uel fuerim rel...; plusquamperfecto cum amatus essem, ses, set rel..., uel fuissem rel...; futuro cum amatus ero, ris, rit, | mus, tis, runt, uel cum amatus fuero rel... sed alii

8 amatus eram, *amatum* | 9 ulteriore, *uel* | 11 [ama] beris, *biris* | 17 inperfecto, *inperfecto singularis*.

1 Amor — etc.; cadre dans *Donat*, p. 361, 11; amor dans *Diom.*, p. 353, 9 | 15 amaminor, cf. *Prob.*, p. 162, 17, probaminor; *Diom.*, p. 353, 24 amеminor (cf. Neue, *Latein. Formenlehre* [3]III, p. 210).

dicunt triplex futurum in hoc modo in | passiuo, sicut in actiuo duplex ; dicimus enim cum amer, ris, rel... uel cum amatus ero, rel... et ulteriore | cum amatus fuero rel... Infinitiuo modo numeris et personis tempore praesenti amari ; praeterito | perfecto amatum esse uel amatum fuisse ; futuro amatum iri. Impersonale et gerendi modum passiua non habent uerba | sed communia et deponentia de quibus scripsimus. Duo participia nascuntur a uerbo passiuo, praeteriti et futuri ; praeteriti, ut a- | matus, a, um, futuri amandus, da, dum.

Sic declinantur et alia uerba passiua, communia | et deponentia primae coniugationis ; passiua, ut amor, brebior, castigor, donor, eleuor, fugor, | ge[ne]ror, humilior, inuitor, laudor, motor, numeror, ordinor, paror, quassor, | rogor, sagittor, turbor, uerberor et cetera quorum actiua praescripsi. Communia item et deponentia | huius ordinis sunt, ut Abhominor, auxilior, arbitror, aucupor, auspicor, asper- | nor, antestor, augorior, adsentor, aduersor, adulor, adpertior, Bachor, Cremi- | nor, comitor, contemplor, conuiuor, contristor, con.... [con]- | uersor, consulor, conspicor, consilior, coniector, causor, commin[or],... | Dominor, dignor, diuersor, depeculor, deprecor, epulor, em[ulor]... | execror, Fabricor, fornicor, furor, fabulor, feneror, for,... [glo-] | rior, grassor, gratulor, gratior, gratificor, Hortor, holer[or],... [In-] | dignor, iocor, inprecor, infirmor, indagor, iaculor, Lucto[r]...[lae-]| tor, ludificor, latrocinor, Machinor, misseror, medito[r],... [f. 169v] memoror, mechor, minor, miror, moror, motuor, muneror, mercor, | metor, morigeror. Nundinor, nugor, nego-

3 et ulteriore, *et alio uel* | 17 bachor après creminor | 19 comminor (?) *commini...*

4 tempore — amatum iri, cf. *Diom.*, p. 354, 12 | 7 duo participia — coniugationis, cf. *Donat*, p. 362, 10, *Diom.*, p. 354, 17 | 10 *Nanc.*, f. 50, 16... Item communia, ut abhominor, auxilior, amplector, occupor, criminor, osculor, populor, predor, precor, prelior, recordor, renitor, scrutor, ueneror, uador. Item deponentia arbitror, auscupior, aspernor... augurior et fit auguro, adlocor, adsentior... adpertior, conor, comittor... comminisor (comminor ?), contionor, consternor, cornicor, conuersor, consulor, consilior, dominor... 50v, 1... epulor, emulor, imitor, exsecror... for ut fidutior, glorior... gratulor, grecor, gratior... holeror, initior, indignor... luctor, letor, lamentor, ludificor, latrocinior, lucror, machinor... mechor, mercor... muneror, metor, mori[gero]or, nundinor... negotior.

tor. Odoror. opinor. opitulor. odoror. Populor. praedor. percunctor. praecor. praestolor. palpor. praestolor. perpetior. peregrinor. patrocinor. philosophor. Remedior. remetior. reor (), rhetoricor. refragor. regulor. rimor. racimor. Scrutor. suspicor, suffragor. stomachor. sector. speculor. spatior. stipulor. Testor, testificor. tutor. tricor. tumultuor. Veneror. uador. uagor, uerecundor. uenor. uaticinor. uescor. uersor.

Impersonale et gerundi modum a communibus et a deponentibus oriri uidemus et IIII participia a uerbis communibus, praesentis et praeteriti et duo futura: praesentis, ut scrutans: futuri, ut scrutaturus: praeteriti, ut scrutatus: futuri, ut scrutandus: et (a) deponentibus III, praesentis et praeteriti et futuri: praesentis, ut meditans: praeteriti, ut meditatus: futuri, ut medita(tu)rus. Sic et alia communia et deponentia.

In hoc quoque ordine seruandum est quod actiua (declinatio)ne prima et secunda persona similes sunt numero syllabarum, licet non ita (omni) tempore | excepto monosyllaba ut amo, as, ambulo, las, lanio, as, do, das: passiua uero decli- natio(ne) secunda persona una superhabundat syllaba, ut amor, amaris, meditor, meditaris et | rel..., ; item quod fere II uerba in tali declinatione a littera (m) diuitant, ut lauor, lotus, ad- | iuuor, adiutus sum; item quod tertia persona plurali in praeterito perfecto indicatiui modi ue syllabam conli- | dit breuitatis causa, ut amarunt, appellarunt pro amauerunt, appellauerunt. Item in praeterito perfecto indicatiui et optatiui et coniunctiui et infinitiui ui syllabam uidemus ablatam, ut paraui, parasti, | parat pro parauisti, parauit, parassem, parasse et rel... |

## (13) [De secunda coniugatione]

Secunda que est? que indicatiuo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona uerbo actiuo et neutrali e pro-

---

3 remedior (?), *remittor* | 4 rhetoricor, *rethorigor* | 9 modum, *modo* | 17 [omni] (?) Le passage est obscur | 28 HVC VSQVE PRIMA CONIVGATIO.

---

1 *Nanc.* 50v 9 opinor, odoror, opitulor, pallor..., philosophor, refragor, regulor, reor, rethoricor, rimor, racimor, suspicor... tumult[u]or, uagor... uaticinor, uersor | 9 et IIII participia — meditaturus, cf. *Donat*, p. 363, 27 | 21 item quod — appellauerunt, cf. *Diom.*, p. 352, 39 | 28 Secunda — doceo, cf. *Donat*, p. 359, 17.

ductam habet | [ante nouissimam litteram], passiuo, communi et deponenti ante nouissimam syllabam, ut doceo, doces, sedeo | [sedes, doceor, doc]eris, uereor, eris, confiteor, ris, et futurum tempus eiusdem modi in bo | [et in bor syllabam mittit], ut docebo, sedebo, docebor, uerebor, confitebor. Da declinationem. | [Doceo uerbum actiuum] indicatiuo modo temporis praesentis numeri singularis figure simplicis prime persone coniugationis secundae quod declinatur | [sic : Doceo, es], et, mus, tis, ent ; eodem modo tempore praeterito imperfecto docebam, bas, bat, bamus; ba- | [tis, bant; praeterito perfecto] docui, ti, it, rel... ; praeterito plusquamperfecto docueram, ras, rat, rel... ; futuro docebo, bis, bit | [rel... Imperatiuo modo tempore] praesenti ad secundam et tertiam personam doce, doceat, doceamus, docete uel doceatis [f. 170], doceant ; eodem futuro doceto uel doceas, doceat uel doceto, doceamus, docetote uel doce- | atis, doceant uel docento uel docentote. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam do- | cerem, res, ret, rel...; praeterito [perfecto et] plusquamperfecto utinam docuissem, ses, set, [rel...] ; futuro utinam doceam, doceas, | doceat [rel...] Coniunctiuo modo tempore praesenti cum doceam, as, at rel... ; praeterito imperfecto cum docerem rel... ; praeterito perfecto cum docuerim, ris, rit rel... ; plusquamperfecto cum docuissem rel...; futuro cum doceam, as, at, et cum docuero, ris, | rit rel... Infinitiuo modo numeris et personis tempore praesenti docere, praeterito docuisse, futuro doctum ire uel docturum | esse.

Impersonali uerbo docetur, docebatur, doctum est uel doctum fuit, doctum erat uel doctum | fuerat, docebitur. Imperatiuo modo doceatur, doceatur. Optatiuo modo utinam doceretur, utinam doctum esset uel | fuisset, utinam doceatur. Coniunctiuo modo cum doceatur, cum doceretur, cum doctum sit uel fuerit. cum doc- | tum [esset] ulteriore fuisset, cum doctum erit ulteriore fuerit, doceri, doctum esse uel fuisse, doctum iri. |

---

3 futurum tempus, *futuro tempore* | 31 ulteriore, *ulteriore uel.*

---

3 et futuro — docebo, cf. *Donat*, p. 359, 21 | 5 Da declinationem — docturum esse, cadre dans *Donat*, p. 360, 15; doceo dans *Diom.*, p. 354, 21, *Prob.*, p. 164, 20, | 23 cum doceam n'est pas dans *Donat*, p. 361, 3 | 27 Imperatiuo — doctum iri, cadre d'après *Diom.*, p. 363, 23, cf. [*Serg.*,] *in Don.*, p. 554, 33.

Gerendi uel participalia uerba sunt, ut docendi, do, dum, tum, tu. Duo participia | nascuntur a uerbo actiuo et neutrali, praesentis et futuri: praesentis, ut docens, sedens; futuri, ut docturus, | sessurus.

Alia inpersonalia secundae coniugationis sunt, ut sedet, sedetur et rel..., sed sedetur sessum est facit, ut | tedet pertessum est rel..., penitet penituit rel..., ut pudet puduit. Sunt deficientia | ut diximus, quae non habent praeteritum tempus; misseret autem facit miseretum est et rel...

Sic decli- | nantur et alia uerba actiua et neutralia secundae coniugationis : Areo, sco, aceo, sco, admoneo, adhibeo, | appareo, arceo, absteneo, albeo, sco, aneo, sco, ad[o]leo, sco, ardeo, sco, audeo, adhe- | reo, adrideo, augeo, algeo, ut alii, Barreo, blandeo, sco, clareo, sco, contaceo, sco, | contineo, caneo, sco, caleo, sco, careo, cieo, censeo, coerceo, candeo, caueo, cohibeo, | calleo, Doleo, degeo, dirideo, debeo, displiceo, deleo, desileo, dureo, denseo, | e[f]ferueo, edoceo, eliceo, extorqueo, extorreo, exhibeo, exorreo, egeo, exaugeo, ex- | erceo, Ferueo, faueo, foueo, floreo, sco, frendeo, fremeo, feteo, fulgeo, fleo, frigeo, | frondeo, Gaudeo, garreo, geo, Habeo, | hereo, hibeo, hebeo, horreo, Indulgeo, indi- | geo, inluceo, sco, igneo, sco, iubeo, inoleo, sco, Lugeo, luceo, sco, lang[u]eo, sco, largeo, | sco, lineo, lateo, latepateo, Moneo, mugeo, maneo, marceo, sco, mulgeo, Niteo, | noceo, nigreo, neo, Occuleo, oleo, optineo, obmuteo, sco, opuleo, obterreo, Palle[o], sco, | putreo, sco, pubeo, sco, p[a]reo, prandeo, polleo, sco, porceo, sco, placeo, paueo, sco, puteo, | [f. 170$^{v}$] pelliceo, pendeo, perhibeo, presedeo, praebeo, Rareo, sco, rideo, rudeo, rubeo, re- | sedeo, refulgeo, reluceo, reteneo, remoueo, repleo, remoneo, remaneo, re[d-] | hibeo, respondeo, redoleo, sco et cetera similia,

---

7 puduit, *pudiuit* | 8 quae, *qui et* | 17 displiceo, *displicio* | 18 extorqueo, *exterqueo* | exaugeo (?), *exegeo* | 26 porceo (?), *purgeo* | 29 repleo (?), *repreo*.

---

1 Gerendi — docturus, cf. *Donat*, p. 361, 9 | 6 tedet — pertaesum est, cf *Cons.*, p. 373, 27 (pertessum *Codd. Bernensis* et *Monacensis* | 7 penitet, cf. *id.*, 26 | Sunt deficientia, cf. *id.*, 22 | 8 miseret — misertum est, *id.*, p. 27.

Seneo, sco, sorbeo, sco, strideo, sileo, | soleo, splendeo, sco, scaleo, sedeo, studeo, stupeo, suadeo, spondeo, susteneo, rel..., | Terreo, torceo, tinneo, timeo, tergeo, torpeo, tipeo, tremeo, sco, uel tremo, torpeo, | sco, tondeo, Voueo, uideo, ualeo, uireo, uigeo, sco, uilleo, sco, uegeo, urgeo | et cetera.

Obseruandum est tamen quod haec coniugatio VI uel, ut alii, VII formas in praeterito tempore in declinatione | habeat. Alia enim sunt quae nulla intercedente consona declinantur, eo primae personae in u | et i uersae, ut doceo, docui, splendeo, dui, niteo, tui, uigeo, gui. Sic sunt floreo, teneo, | palleo, horreo, habeo, stupeo, caleo, turpeo, timeo, ualeo, ar[c]eo, praebeo, debeo, sorbeo, | egeo, studeo, rubeo, censeo, et adiectis praepositionibus, ut adhibeo, cohibeo, in[h]ibeo, re[d]hibeo, | et similia. Alia sunt que tempore praesenti primam sillabam corripiunt, et eandem perfecto producunt eo in | i transeuntes, ut sĕdeo, sēdi, făueo, fāui, foueo, ui, paueo, ui, caueo, ui, uideo, di, neo, | neui, fleo, fleui, cieo, cieui. Alia sunt que tantum praeterito si syllaba terminantur, eo in i consonans praecidens | in s uersae, ut ardeo, arsi, hereo, hessi, indulgeo, indulsi, fulgeo, fulsi, mulce[o], lsi | , ut alii mulgeo, suadeo, si, urgeo, ursi, torqueo, rsi, rideo, si, inrideo, si, tergeo, | tersi, maneo, si, non massi, iubeo, iussi per duos. Alia

---

5 uireo (?), *uerreo* | uegeo, *uergeo* | 17 ciui, *cieui* | 18 praeterito, *passiuo*.

---

6 *Nanc.*, f. 50v, 15 Obseruandum est quod haec....V, ut alii VII, formas habent praeteriti. Alia... intercedente consonante... niteo tui et rel... quam plurima. Alia sunt que praesenti tempore... ut sedeo, foueo, faueo, paueo, caueo, uideo, uoueo uoui, cieo c[i]eui. Alia sunt que praeterito tempore... in i et... hereo, indulgeo, fulgeo, mulceo, ut alii m[ulgeo], suadeo, [urgeo], torqueo, tergeo, maneo [iubeo?]. f. 51 Alia sunt... ut fringeo, frixi, mulgeo, lugeo, purgeo, a[u]geo, pelliceo, luceo, luxi. Alia sunt que in praeterito... iterantur... mordeo, spondeo, tondeo. Omnia hec cum acceperint praepositionem desinunt iterari. Est et sextus modus tempore praesenti addita ad imperatiuum modum ui syllaba manente productione terminantur deleo, deleui, oleo, adoleo. Est et VII modus qui... ut audeo, gaudeo, soleo | 7 Alia — nitui, cf. *Char.*, p. 243, 17; *Diom.*, p. 366, 21 | 10 uigeo — inhibeo, cf. *Char.*, p. 243, 19; *Diom.*, p. 366, 22. | 13 redhibeo, cf. *Diom.*, p. 366, 30 | 14 Alia sunt — uideo, cf. *Char.*, p. 244, 7; *Diom.*, p. 366, 31 | 17 uideo — cieo, cf. *Char.*, p. 244, 10; *Diom.*,. p. 366, 32 | Alia..., cf. *Char.*, p. 244, 11; *Diom.*, p. 367, 5 | 20 ut alii mulgeo, cf. *Prisc.*, I, p. 486, 8 | 22 Alia — luxi, cf. *Char.*, p. 244, 15; *Diom.* p. 367, 10; *Char. Exc.* p. 564, 30.

sunt que in xi syllabam terminantur, eo in | i et g uel c in x uersae, ut fri[n]g[e]o, frixi, mulgeo, mulxi, lugeo, luxi. Alia sunt que prima | syllaba iterantur uel geminantur, ut pendeo, pependi, mordeo, momordi, spondeo, spopondi, tondeo, totondi. Nullum uerbum in hac coniugatione geminatum nouissi- | ma syllaba finitur; ideo errant qui dicunt prandidi, sed prandi; et haec semper prima syllaba corri- | piuntur, ut totondi et similia; et omnia que prima syllaba iterantur sic, cum acceperint praepositionem, | dissinunt iterari, ut tondeo, spondeo, detondeo, detondi, dispondeo, dispondi. Item ca- | do, tango, occidi, tetigi, contingo, concido, contigi, concidi, exceptis his duobus curro et pos- | co, quoniam decurro et deposco, decucurri et depoposciui faciunt. Inuenimus tamen decur- | ri, et percurri praeterito perfecto sed quod frequens est | hoc melius est percurri et depoposci. Est et sextus mo- | dus qui forma regulam custodit. Nam forma haec est cum secundae coniugationis uerbum indicatiui modi tempore praeterito [f. 171] adiecta inperatiuo modo ui syllaba, ut deleueram et rel..., oleo, adoleo. Est septimus modus qui in forma[m] passiuorum resoluitur, ut audeo, ausus sum, sic gaudeo, soleo rel... |

## (14) [De declinatione passiui.]

Doceor, uerbum passiuum indicatiuo modo temporis praesentis numeri singularis figure simplicis primae personae coniugationis secundae quod declinatur sic : Doceor, | doceris uel docere, docetur, docemur, mini, centur; praeterito imperfecto docebar, ris uel re, batur, docebamur, | bamini, bantur; praeterito perfecto doctus sum, es, est rel... uel doctus fui rel..; plusquam[perfecto] doc- | tus eram, ulteriore fueram rel... ; futuro

3 prima syllaba, *primam syllabam* | 17 modo, *modi* | 26 uel doctus fui *iter.*

2 Alia — totondi, cf. *Char.*, p. 244, 18; *Diom.*, p. 366, 33 | 5 nullum — prandi, cf. *Diom.*, p. 367, 15 | 8 et omnia — iterari, cf. *Diom.*, p. 367, 3 | 11 exceptis — faciunt, cf. *Diom.*, p. 368, 18; *Char. exc.*, p. 565, 3 | 18 Est — soleo, cf. *Char. exc.*, p. 564, 36 | 21 Doceor — docendus, cadre dans *Donat*, p. 361, 11; doceor dans *Diom.*, p. 355, 4.

docebor, beris uel re, bitur, bimur, bimini, buntur. Imperatiuo modo tempore praesenti | ad secundam et tertiam personam docere, doce- | atur, doceamur, docemini, doceantur; futuro doceris uel re, doce- | atur, doceamur, doceamini, doceantur uel docentor. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam docerer, | docereris uel docerere, retur, remur, remini, rentur; praeterito perfecto et plusquamperfecto utinam doctus essem, esses, esset ulteriore utinam | doctus fuissem ; futuro utinam docear, docearis uel doceare, doceatur, doceamur, doceamini, | doceantur. Coniunctiuo tempore praesenti, cum docear, docearis uel re, atur rel...; praeterito imperfecto cum docerer rel...; praeterito perfecto cum doc- | tus sim, sis, sit rel... ulteriore cum doctus fuerim, fueris, fuerit rel... ; plusquamperfecto cum doctus essem | rel... ulteriore cum do[c]tus fuissem rel...; | futuro cum docear rel... et cum doctus ero, ris, rit rel... ulteriore cum doctus fue- | ro, ris, rit rel... Infinitiuo modo tempore praesenti doceri ; praeterito [perfecto et] plusquamperfecto doctum esse ulteriore fuisse ; futuro doctum iri. Duo | participia nascuntur a uerbo passiuo, praeteriti et futuri; praeteriti, ut doctus, a, um; futuri, ut docendus, a, dum.

Pe- | ne sic declinantur et alia uerba passiua, communia et deponentia secundae coniugationis, ut admoneor, contineor, de- | leor, exerceor, moneor, prohibeor et similia. Item uereor, intueor, contueor, fateor, confiteor, profi- | teor, polliceor, liqueor, mereor, medeor, sed medi et merui faciunt. IIII participia nas- | cuntur a uerbo communi, praesentis et praeteriti, et duo futura : praesentis, ut uerens ; [praeteriti, ut ueritus]; futuri, ut ueriturus, a, um, futuri ut ue- | rendus, a, um ; et a deponenti III, praeteriti, praesentis, futuri ; praesentis, ut confitens ; praeteriti, ut confessus, a, um; futuri, ut confessu- | rus, a, um. Sed si

---

1 beris, *biris* | 3 doceamur, *doceamus* | 25 mereor (cf. *Nanc.*, p. 51, 13), *merceor*.

---

3 docemini, *Diom.*, p. 355, 9 doceamini. | 23 Item — faciunt, *Nanc.*, p. 51, 11 item uereor, tueor, intueor, fateor..., liqueor, ut alii reor, medeor, mereor... merui | 25 IIII participia — uerendus, cf. *Donat*, p. 387, 32 nascuntur, *Prisc.*, I, p. 557, 17; 566, 28 | 28 a deponenti — confessurus, cf. *Donat*, p. 387, 31.

transeant in formam actiuae declinationis, praeterito perfecto duo participia habebunt, ut mereor, | merens et meriturus, medeor, medens et mediturus ; non faciunt meditus et meritus; | et si in aliis deponentibus futurum participium in dus inuenias, ut sequor, luctor, detestor, sequendus, luctandus, de- | testandus, figura dicito ; sed haec prime coniugationis sunt; in hoc ordine nullum uerbum dissyllabum esse potest extra trea | uerba, ut neo, nes, net, fleo, fles, flet, geo, ges. Ideo beo, creo, meo, scre[o] et rel... primae sunt coniugationis ; eo uero et que- | o IIII sunt coniugationis.

## (15) [De tertia coniugatione.]

Tercia que est? quae indicatiuo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona uerbo actiuo et neutrali i correptam habet ante | nouissimam litteram, passiuo, communi et deponenti, e correptam pro i ante nouissimam syllabam, ut lego, legis, curro, curris [f. 171 v], legor, legeris, ulciscor, eris, loquor, loqueris, et futurum tempus eiusdem modi in am et in ar | sillabam mittit, ut legam, curram, legar, ulciscar, loquar.

Lego uerbum actiuum indicatiuo modo dictum | temporis praesentis numeri singularis simplicis [figurae] personae primae coniugationis tertie correptae quod declinatur sic : Lego, gis, git, legimus gitis, | gunt; praeterito imperfecto legebam, bas, bat, bamus, batis, bant; praeterito perfecto legi, ti, git, mus, tis, runt uel re; | plusquamperfecto legeram, ras, rat, ramus, tis, rant ; futuro legam, ges, get, gemus, getis, gent. Imperatiuo modo tempore praesenti | ad secundam et tertiam personam lege, legat, legamus, legite uel legatis, legant; futuro legito uel legas, legat | uel to, legamus, legitote uel legatis, legant uel legunto uel legun-

---

7 nullum, *puillum*.

---

7 in hoc — fleo, cf. *Eutych.*, 467, 6 | 8 geo, cf. plus haut, p. 30, 20 | 9 beo — quartae sunt coniugationis, cf. *Eutych.*, p. 450, 1 | 11 Tertia — legis, cf. *Donat*, p. 359, 22, *Cons.*, p. 381, 17 | 16 et futurum — legam, cf. *Donat*, p. 359, 27 | 18 lego — futuro legetur, cf. *Donat*, p. 360, 15.

tote. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito im- | perfecto utinam legerem; praeterito [perfecto et] plusquamperfecto utinam legissem rel...; futuro utinam legam, legas, legat rel... Coniunctiuo modo | tempore praesenti cum legam, praeterito imperfecto cum legerem, res, ret; praeterito perfecto cum legerim, ris, rit, plusquamperfecto cum legissem, | ses, set; futuro cum legam rel... et cum legero, ris, rit. Infinitiuo modo tempore praesenti legere; praeterito legisse; futuro lec- | tum ire uel lecturum esse.

Impersonali modo tempore praesenti legitur, legebatur, lectum est ulteriore fuit, | erat ulteriore fuerat, legetur. Imperatiuo [modo] tempore praesenti legatur; futuro legatur. Optatiuo modo utinam legeretur, | lectum esset ulteriore fuisset; futuro legatur. [Coniunctiuo cum legatur], legeretur, lectum sit [ulteriore fuerit, lectum esset] ulteriore fuisset, lectum erit uel fuerit. Infinitiuo modo tempore praesenti legi; [praeterito] lectum esse uel fuisse; futuro, lectum iri.

Sunt inpersonalia huius ordinis, ut con- | tingit, legit, de quibus dixi. Gerendi uel participalia uerba sunt haec, ut legendi, do, dum, tum, | tu. Duo participia nascuntur a uerbo actiuo et neutro, praesentis et futuri; praesentis, ut legens; futuri, ut lecturus, a, um.

Sic | declinantur et alia uerba actiua et neutralia tertiae coniugationis, ut Ago, attero, abiecio, arguo, adiecio, ad- | do, acuo, adsumo, aspergo, accido, ambigo, arcesso, accesso, adnuo, admitto, afficio, admi- | nuo, ascendo, abluo, adnuo, aufugio, amasco, ambiguo, assero uel adsero, arripio, alo, | auctuo, adfligo, ango, aspicio, Bibo, barr[i]o, bobo, Cano, cado, caedo, cedo, cido, cudo, | cumbo, curro, cresco, cerno, carpo, cerpo, capio, capisso, cupio, cludo, coniungo, compono, con- | pingo, confug[i]o, conpeto, constituo, conludo, concludo, conduco, concipio, conficio, con[s]picio, contero, contri[bu]o, cons-

11 est, *esset* | fuit, *fuisset* | 26 adnuo, *adnuio* | 27 amasco (?), *amico* | 31 conpeto (?) *conpero.*

7 cum legam cf. *Cons.*, p. 375, 11. | 11 Imperatiuo, cf. *Donat* (*Cod. Monac. Emm.* G. 121, K p. 361 n) | 19 Gerendi — lecturus, cf. *Donat*, p. 361, 9.

## (12) De declinatione passiui

Amor uerbum passiuum indicatiuo modo | temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis personae primae coniugationis prime quod declinatur sic: Amor, | amaris uel re, amatur, amamur, amamini, amantur; eodem modo tempore praeterito inperfecto amabar, | amabaris uel re, amabatur, amabamur, amabamini, amabantur; eodem modo tempore praeterito perfecto ama- | tus sum, es, est, amati sumus, estis, sunt; plusquamperfecto, amatus eram, eras, erat, amati eramus, | tis, erant, ulteriore modo amatus fueram, ras, rat, ramus, ratis, rant uel amatus fui, fuis- | ti, fuit, fuimus, fuistis, fuerunt uel fuere; eodem modo tempore futuro amabor, beris uel re, bitur, [f. 169] bimur, bimini, buntur. Imperatiuo modo tempore praesenti ad secundam et tertiam personam amare, | ametur, amemur, amamini, amentur; eodem modo futuro amator uel ameris, ametur, | amemur, amaminor uel amamini, amentur uel amantor. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito inperfecto | utinam amarer, reris uel re, retur, remur, remini, rentur; eodem modo tempore praeterito | perfecto et plusquamperfecto utinam amatus essem, esses, esset, mus, tis, sent uel fuissent; eodem modo | futuro utinam amer, ameris uel re, ametur rel..., amemur, amemini, amentur. Coniunctiuo modo tempore | praesenti cum amer, ameris uel re, ametur, et pluraliter cum amemur; eodem [modo tempore] praeterito inperfecto cum amarer, ama- | reris uel re, amaretur rel...; eodem [modo tempore praeterito] perfecto cum amatus sim, sis, sit, mus, tis, sint uel fuerim rel...; plusquamperfecto cum amatus essem,·ses, set rel..., uel fuissem rel...; futuro cum amatus ero, ris, rit, | mus, tis, runt, uel cum amatus fuero rel... sed alii

8 amatus eram, *amatum* | 9 ulteriore, *uel* | 11 [ama] beris, *biris* | 17 inperfecto, *inperfecto singularis*.

1 Amor — etc.; cadre dans *Donat*, p. 361, 11; amor dans *Diom.*, p. 353, 9 | 15 amaminor, cf. *Prob.*, p. 162, 17, probaminor; *Diom.*, p. 353, 24 ameminor (cf. Neue, *Latein. Formenlehre* [3]III, p. 210).

dicunt triplex futurum in hoc modo in | passiuo, sicut in actiuo duplex ; dicimus enim cum amer, ris, rel... uel cum amatus ero, rel... et ulteriore | cum amatus fuero rel... Infinitiuo modo numeris et personis tempore praesenti amari ; praeterito | perfecto amatum esse uel amatum fuisse ; futuro amatum iri. Impersonale et gerendi modum passiua non habent uerba | sed communia et deponentia de quibus scripsimus. Duo participia nascuntur a uerbo passiuo, praeteriti et futuri ; praeteriti, ut a- | matus, a, um, futuri amandus, da, dum.

Sic declinantur et alia uerba passiua, communia | et deponentia primae coniugationis ; passiua, ut amor, brebior, castigor, donor, eleuor, fugor, | ge[ne]ror, humilior, inuitor, laudor, motor, numeror, ordinor, paror, quassor, | rogor, sagittor, turbor, uerberor et cetera quorum actiua praescripsi. Communia item et deponentia | huius ordinis sunt, ut Abhominor, auxilior, arbitror, aucupor, auspicor, asper- | nor, antestor, augorior, adsentor, aduersor, adulor, adpertior, Bachor, Cremi- | nor, comitor, contemplor, conuiuor, contristor, con.... [con]- | uersor, consulor, conspicor, consilior, coniector, causor, commin[or],... | Dominor, dignor, diuersor, depeculor, deprecor, epulor, em[ulor]... | execror, Fabricor, fornicor, furor, fabulor, feneror, for,... [glo-] | rior, grassor, gratulor, gratior, gratificor, Hortor, holer[or],... [In-] | dignor, iocor, inprecor, infirmor, indagor, iaculor, Lucto[r]...[lae-]| tor, ludificor, latrocinor, Machinor, misseror, medito[r],... [f. 169ᵛ] memoror, mechor, minor, miror, moror, motuor, muneror, mercor, | metor, morigeror. Nundinor, nugor, nego-

---

3 et ulteriore, *et alio uel* | 17 bachor après creminor | 19 comminor (?) *commini...*

---

4 tempore — amatum iri, cf. *Diom.*, p. 354, 12 | 7 duo participia — coniugationis, cf. *Donat*, p. 362, 10, *Diom.*, p. 354, 17 | 10 *Nanc.*, f. 50, 16... Item communia, ut abhominor, auxilior, amplector, occupor, criminor, osculor, populor, predor, precor, prelior, recordor, renitor, scrutor, ueneror, uador. Item deponentia arbitror, auscupior, aspernor... augurior et fit auguro, adlocor, adsentior... adpertior, conor, comittor... comminisor (comminor ?), contionor, consternor, cornicor, conuersor, consulor, consilior, dominor... 50ᵛ, 1... epulor, emulor, imitor, exsecror... for ut fidutior, glorior... gratulor, grecor, gratior... holeror, initior, indignor... luctor, letor, lamentor, ludificor, latrocinior, lucror, machinor... mechor, mercor... muneror, metor, mori[gero]or, nundinor... negotior.

tior, Osculor, opinor, opitul- | or, odoror, Populor, praedor, percunctor, praecor, praelior, pallior, prestulor | , periclitor, peregrinor, patrocinor, philosophor, Recordor, remedior, reor | , rhetoricor, refragor, regulor, rimor, racimor, Scrutor, suspicor, sufragor, | stomachor, sector, speculor, spatior, stipulor, Testor, testificor, tutor, trixor, | tumultuor, Veneror, uador, uagor, uerecundor, uenor, uaticinor, uescor, | uersor.

Impersonale et gerundi modum a communibus et a deponentibus oriri uidemus et IIII participia a uerbis | communibus, praesentis et praeteriti et duo futura : praesentis, ut scrutans ; futuri, ut scrutaturus ; praeteriti, ut scrutatus ; | futuri, ut scrutandus ; et [a] deponentibus III, praesentis et praeteriti et futuri : praesentis, ut meditans ; praeteriti, ut meditatus ; | futuri, ut medita[tu]rus. Sic et alia communia et deponentia.

In hoc quoque ordine seruandum est quod actiua | declinatio[ne] prima et secunda persona similes sunt numero syllabarum, licet non ita [omni] tempore | excepto monosyllaba ut amo, as, ambulo, las, lanio, as, do, das ; passiua uero decli- | natio[ne] secunda persona una superhabundat syllaba, ut amor, amaris, meditor, meditaris et | rel.., ; item quod fere II uerba in tali declinatione a littera[m] diuitant, ut lauor, lotus, ad- | iuuor, adiutus sum ; item quod tertia persona plurali in praeterito perfecto indicatiui modi ue syllabam conli- | dit breuitatis causa, ut amarunt, appellarunt pro amauerunt, appellauerunt. Item in praeterito perfecto indicatiui et optatiui et coniunctiui et infinitiui ui syllabam uidemus ablatam, ut paraui, parasti, | parat pro parauisti, parauit, parassem, parasse et rel... |

## (13) [De secunda coniugatione]

Secunda que est ? que indicatiuo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona uerbo actiuo et neutrali e pro-

3 remedior (?), *remittor* | 4 rhetoricor, *rethorigor* | 9 modum, *modo* | 17 [omni] (?) Le passage est obscur | 28 HVC VSQUE PRIMA CONIVGATIO.

1 *Nanc.* 50v 9 opinor, odoror, opitulor, pallor..., philosophor, refragor, regulor, reor, rethoricor, rimor, racimor, suspicor... tumult[u]or, uagor... uaticinor, uersor | 9 et IIII participia — meditaturus, cf. *Donat*, p. 363, 27 | 21 item quod — appellauerunt, cf. *Diom.*, p. 352, 39 | 28 Secunda — doceo. cf. *Donat*, p. 359, 17.

ductam habet | [ante nouissimam litteram], passiuo, communi et deponenti ante nouissimam syllabam, ut doceo, doces, sedeo | [sedes, doceor, doc]eris, uereor, eris, confiteor, ris, et futurum tempus eiusdem modi in bo | [et in bor syllabam mittit], ut docebo, sedebo, docebor, uerebor, confitebor. Da declinationem. | [Doceo uerbum actiuum] indicatiuo modo temporis praesentis numeri singularis figure simplicis prime persone coniugationis secundae quod declinatur | [sic : Doceo, es], et, mus, tis, ent ; eodem modo tempore praeterito imperfecto docebam, bas, bat, bamus; ba- | [tis, bant; praeterito perfecto] docui, ti, it, rel... ; praeterito plusquamperfecto docueram, ras, rat, rel... ; futuro docebo, bis, bit | [rel... Imperatiuo modo tempore] praesenti ad secundam et tertiam personam doce, doceat, doceamus, docete uel doceatis [f. 170], doceant ; eodem futuro doceto uel doceas, doceat uel doceto, doceamus, docetote uel doce- | atis, doceant uel docento uel docentote. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam do- | cerem, res, ret, rel...; praeterito [perfecto et] plusquamperfecto utinam docuissem, ses, set, [rel...] ; futuro utinam doceam, doceas, | doceat [rel...] Coniunctiuo modo tempore praesenti cum doceam, as, at rel... ; praeterito imperfecto cum docerem rel... ; praeterito perfecto cum docuerim, ris, rit rel... ; plusquamperfecto cum docuissem rel...; futuro cum doceam, as, at, et cum docuero, ris, | rit rel... Infinitiuo modo numeris et personis tempore praesenti docere, praeterito docuisse, futuro doctum ire uel docturum | esse.

Impersonali uerbo docetur, docebatur, doctum est uel doctum fuit, doctum erat uel doctum | fuerat, docebitur. Imperatiuo modo doceatur, doceatur. Optatiuo modo utinam doceretur, utinam doctum esset uel | fuisset, utinam doceatur. Coniunctiuo modo cum doceatur, cum doceretur, cum doctum sit uel fuerit. cum doc- | tum [esset] ulteriore fuisset, cum doctum erit ulteriore fuerit, doceri, doctum esse uel fuisse, doctum iri. |

---

3 futurum tempus, *futuro tempore* | 31 ulteriore, *ulteriore uel.*

---

3 et futuro — docebo, cf. *Donat*, p. 359, 21 | 5 Da declinationem — docturum esse, cadre dans *Donat*, p. 360, 15; doceo dans *Diom.*, p. 354, 21, *Prob.*, p. 164, 20, | 23 cum doceam n'est pas dans *Donat*, p. 361, 3 | 27 Imperatiuo — doctum iri, cadre d'après *Diom.*, p. 363, 23, cf. [*Serg.*,] *in Don.*, p. 554, 33.

Gerendi uel participalia uerba sunt, ut docendi, do, dum, tum, tu. Duo participia | nascuntur a uerbo actiuo et neutrali, praesentis et futuri : praesentis, ut docens, sedens ; futuri, ut docturus, | sessurus.

Alia inpersonalia secundae coniugationis sunt, ut sedet, sedetur et rel..., sed sedetur sessum est facit, ut | tedet pertessum est rel..., penitet penituit rel..., ut pudet puduit. Sunt deficientia | ut diximus, quae non habent praeteritum tempus ; misseret autem facit miseretum est et rel...

Sic decli- | nantur et alia uerba actiua et neutralia secundae coniugationis : Areo, sco, aceo, sco, admoneo, adhibeo, | appareo, arceo, absteneo, albeo, sco, aneo, sco, ad[o]leo, sco, ardeo, sco, audeo, adhe- | reo, adrideo, augeo, algeo, ut alii, Barreo, blandeo, sco, clareo, sco, contaceo, sco, | contineo, caneo, sco, caleo, sco, careo, cieo, censeo, coerceo, candeo, caueo, cohibeo, | calleo, Doleo, degeo, dirideo, debeo, displiceo, deleo, desileo, dureo, denseo, | e[f]ferueo, edoceo, eliceo, extorqueo, extorreo, exhibeo, exorreo, egeo, exaugeo, ex- | erceo, Ferueo, faueo, foueo, floreo, sco, frendeo, fremeo, feteo, fulgeo, fleo, frigeo, | frondeo, Gaudeo, garreo, geo, Habeo, | hereo, hibeo, hebeo, horreo, Indulgeo, indi- | geo, inluceo, sco, igneo, sco, iubeo, inoleo, sco, Lugeo, luceo, sco, lang[u]eo, sco, largeo, | sco, lineo, lateo, latepateo, Moneo, mugeo, maneo, marceo, sco, mulgeo, Niteo, | noceo, nigreo, neo, Occuleo, oleo, optineo, obmuteo, sco, opuleo, obterreo, Palle[o], sco, | putreo, sco, pubeo, sco, p[a]reo, prandeo, polleo, sco, porceo, sco, placeo, paueo, sco, puteo, | [f. 170v] pelliceo, pendeo, perhibeo, presedeo, praebeo, Rareo, sco, rideo, rudeo, rubeo, re- | sedeo, refulgeo, reluceo, reteneo, remoueo, repleo, remoneo, remaneo, re[d-] | hibeo, respondeo, redoleo, sco et cetera similia,

---

7 puduit, *pudiuit* | 8 quae, *qui et* | 17 displiceo, *displicio* | 18 extorqueo, *exterqueo* | exaugeo (?), *exegeo* | 26 porceo (?), *purgeo* | 29 repleo (?), *repreo*.

---

1 Gerendi — docturus, cf. *Donat*, p. 361, 9 | 6 tedet — pertaesum est, cf *Cons.*, p. 373, 27 (pertessum *Codd. Bernensis* et *Monacensis* | 7 penitet, cf. *id.*, 26 | Sunt deficientia, cf. *id.*, 22 | 8 miseret — misertum est, *id.*, p. 27.

Seneo, sco, sorbeo, sco, strideo, sileo, | soleo, splendeo, sco, scaleo, sedeo, studeo, stupeo, suadeo, spondeo, susteneo, rel..., | Terreo, torceo, tinneo, timeo, tergeo, torpeo, tipeo, tremeo, sco, uel tremo, torpeo, | sco, tondeo, Voueo, uideo, ualeo, uireo, uigeo, sco, uilleo, sco, uegeo, urgeo | et cetera.

Obseruandum est tamen quod haec coniugatio VI uel, ut alii, VII formas in praeterito tempore in declinatione | habeat. Alia enim sunt quae nulla intercedente consona declinantur, eo primae personae in u | et i uersae, ut doceo, docui, splendeo, dui, niteo, tui, uigeo, gui. Sic sunt floreo, teneo, | palleo, horreo, habeo, stupeo, caleo, turpeo, timeo, ualeo, ar[c]eo, praebeo, debeo, sorbeo, | egeo, studeo, rubeo, censeo, et adiectis praepositionibus, ut adhibeo, cohibeo, in[h]ibeo, re[d]hibeo, | et similia. Alia sunt que tempore praesenti primam sillabam corripiunt, et eandem perfecto producunt eo in | i transeuntes, ut sĕdeo, sēdi, făueo, fāui, foueo, ui, paueo, ui, caueo, ui, uideo, di, neo, | neui, fleo, fleui, cieo, cieui. Alia sunt que tantum praeterito si syllaba terminantur, eo in i consonans praecidens | in s uersae, ut ardeo, arsi, hereo, hessi, indulgeo, indulsi, fulgeo, fulsi, mulce[o], lsi | , ut alii mulgeo, suadeo, si, urgeo, ursi, torqueo, rsi, rideo, si, inrideo, si, tergeo, | tersi, maneo, si, non massi, iubeo, iussi per duos. Alia

---

5 uireo (?), *uerreo* | uegeo, *uergeo* | 17 ciui, *cieui* | 18 praeterito, *passiuo.*

---

6 *Nanc.*, f. 50v, 15 Obseruandum est quod haec....V, ut alii VII, formas habent praeteriti. Alia... intercedente consonante... niteo tui et rel... quam plurima. Alia sunt que praesenti tempore... ut sedeo, foueo, faueo, paueo, caueo, uideo, uoueo uoui, cieo c[i]eui. Alia sunt que praeterito tempore... in i et... hereo, indulgeo, fulgeo, mulceo, ut alii m[ulgeo], suadeo, [urgeo], torqueo, tergeo, maneo [iubeo?]. f. 51 Alia sunt... ut fringeo, frixi, mulgeo, lugeo, purgeo, a[u]geo, pelliceo, luceo, luxi. Alia sunt que in praeterito... iterantur... mordeo, spondeo, tondeo. Omnia hec cum acceperint praepositionem desinunt iterari. Est et sextus modus tempore praesenti addita ad imperatiuum modum ui syllaba manente productione terminantur deleo, deleui, oleo, adoleo. Est et VII modus qui... ut audeo, gaudeo, soleo | 7 Alia — nitui, cf. *Char.*, p. 243, 17; *Diom.*, p. 366, 21 | 10 uigeo — inhibeo, cf. *Char.*, p. 243, 19; *Diom.*, p. 366, 22. | 13 redhibeo, cf. *Diom.*, p. 366, 30 | 14 Alia sunt — uideo, cf. *Char.*, p. 244, 7; *Diom.*, p. 366, 31 | 17 uideo — cieo, cf. *Char.*, p. 244, 10; *Diom.*,. p. 366, 32 | Alia..., cf. *Char.*, p. 244, 11; *Diom.*, p. 367, 5 | 20 ut alii mulgeo, cf. *Prisc.*, I, p. 486, 8 | 22 Alia — luxi, cf. *Char.*, p. 244, 15; *Diom.* p. 367, 10; *Char. Exc.* p. 564, 30.

sunt que in xi syllabam terminantur, eo in | i et g uel c in x uersae, ut fri[n]g[e]o, frixi, mulgeo, mulxi, lugeo, luxi. Alia sunt que prima | syllaba iterantur uel geminantur, ut pendeo, pependi, mordeo, momordi, spondeo, spopondi, tondeo, totondi. Nullum uerbum in hac coniugatione geminatum nouissi- | ma syllaba finitur; ideo errant qui dicunt prandidi, sed prandi; et haec semper prima syllaba corri- | piuntur, ut totondi et similia; et omnia que prima syllaba iterantur sic, cum acceperint praepositionem, | dissinunt iterari, ut tondeo, spondeo, detondeo, detondi, dispondeo, dispondi. Item ca- | do, tango, occidi, tetigi, contingo, concido, contigi, concidi, exceptis his duobus curro et pos- | co, quoniam decurro et deposco, decucurri et depoposciui faciunt. Inuenimus tamen decur- | ri, et percurri praeterito perfecto sed quod frequens est | hoc melius est percurri et depoposci. Est et sextus mo- | dus qui forma regulam custodit. Nam forma haec est cum secundae coniugationis uerbum indicatiui modi tempore praeterito [f. 171] adiecta inperatiuo modo ui syllaba, ut deleueram et rel..., oleo, adoleo. Est septimus modus qui in forma[m] passiuorum resoluitur, ut audeo, ausus sum, sic gaudeo, soleo rel... |

## (14) [De declinatione passiui.]

Doceor, uerbum passiuum indicatiuo modo temporis praesentis numeri singularis figure simplicis primae personae coniugationis secundae quod declinatur sic : Doceor, | doceris uel docere, docetur, docemur, mini, centur; praeterito imperfecto docebar, ris uel re, batur, docebamur, | bamini, bantur; praeterito perfecto doctus sum, es, est rel... uel doctus fui rel.. ; plusquam[perfecto] doc- | tus eram, ulteriore fueram rel... ; futuro

---

3 prima syllaba, *primam syllabam* | 17 modo, *modi* | 26 uel doctus fui *iter.*

---

2 Alia — totondi, cf. *Char.*, p. 244, 18; *Diom.*, p. 366, 33 | 5 nullum — prandi, cf. *Diom.*, p. 367, 15 | 8 et omnia — iterari, cf. *Diom.*, p. 367, 3 | 11 exceptis — faciunt, cf. *Diom.*, p. 368, 18; *Char. exc.*, p. 565, 3 | 18 Est — soleo, cf. *Char. exc.*, p. 564, 36 | 21 Doceor — docendus, cadre dans *Donat*, p. 361, 11 ; doceor dans *Diom.*, p. 355, 4.

docebor, beris uel re, bitur, bimur, bimini, buntur. Imperatiuo modo tempore praesenti | ad secundam et tertiam personam docere, doce- | atur, doceamur, docemini, doceantur; futuro doceris uel re, doce- | atur, doceamur, doceamini, doceantur uel docentor. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam docerer, | docereris uel docerere, retur, remur, remini, rentur; praeterito perfecto et plusquamperfecto utinam doctus essem, esses, esset ulteriore utinam | doctus fuissem ; futuro utinam docear, docearis uel doceare, doceatur, doceamur, doceamini, | doceantur. Coniunctiuo tempore praesenti, cum docear, docearis uel re, atur rel...; praeterito imperfecto cum docerer rel...; praeterito perfecto cum doc- | tus sim, sis, sit rel... ulteriore cum doctus fuerim, fueris, fuerit rel... ; plusquamperfecto cum doctus essem | rel... ulteriore cum do[c]tus fuissem rel...; | futuro cum docear rel... et cum doctus ero, ris, rit rel... ulteriore cum doctus fue- | ro, ris, rit rel... Infinitiuo modo tempore praesenti doceri; praeterito [perfecto et] plusquamperfecto doctum esse ulteriore fuisse ; futuro doctum iri. Duo | participia nascuntur a uerbo passiuo, praeteriti et futuri; praeteriti, ut doctus, a, um; futuri, ut docendus, a, dum.

Pe- | ne sic declinantur et alia uerba passiua, communia et deponentia secundae coniugationis, ut admoneor, contineor, de- | leor, exerceor, moneor, prohibeor et similia. Item uereor, intueor, contueor, fateor, confiteor, profi- | teor, polliceor, liqueor, mereor, medeor, sed medi et merui faciunt. IIII participia nas- | cuntur a uerbo communi, praesentis et praeteriti, et duo futura : praesentis, ut uerens; [praeteriti, ut ueritus]; futuri, ut ueriturus, a, um, futuri ut ue- | rendus, a, um ; et a deponenti III, praeteriti, praesentis, futuri; praesentis, ut confitens; praeteriti, ut confessus, a, um; futuri, ut confessu- | rus, a, um. Sed si

---

1 beris, *biris* | 3 doceamur, *doceamus* | 25 mereor (cf. *Nanc.*, p. 51, 13), *merceor.*

---

3 docemini, *Diom.*, p. 355, 9 doceamini. | 23 Item — faciunt, *Nanc.*, p. 51, 11 item uereor, tueor, intueor, fateor..., liqueor, ut alii reor, medeor, mereor... merui | 25 IIII participia — uerendus, cf. *Donat*, p. 387, 32 nascuntur, *Prisc.*, I, p. 557, 17; 566, 28 | 28 a deponenti — confessurus, cf. *Donat*, p. 387, 31.

transeant in formam actiuae declinationis, praeterito perfecto duo participia habebunt, ut mereor, | merens et meriturus, medeor, medens et mediturus ; non faciunt meditus et meritus; | et si in aliis deponentibus futurum participium in dus inuenias, ut sequor, luctor, detestor, sequendus, luctandus, de- | testandus, figura dicito ; sed haec prime coniugationis sunt; in hoc ordine nullum uerbum dissyllabum esse potest extra trea | uerba, ut neo, nes, net, fleo, fles, flet, geo, ges. Ideo beo, creo, meo, scre[o] et rel... primae sunt coniugationis; eo uero et que- | o IIII sunt coniugationis.

## (**15**) [**De tertia coniugatione.**]

Tercia que est? quae indicatiuo modo tempore praesenti numero singulari secunda persona uerbo actiuo et neutrali i correptam habet ante | nouissimam litteram, passiuo, communi et deponenti, e correptam pro i ante nouissimam syllabam, ut lego, legis, curro, curris [f. 171 v], legor, legeris, ulciscor, eris, loquor, loqueris, et futurum tempus eiusdem modi in am et in ar | sillabam mittit, ut legam, curram, legar, ulciscar, loquar.

Lego uerbum actiuum indicatiuo modo dictum | temporis praesentis numeri singularis simplicis [figurae] personae primae coniugationis tertie correptae quod declinatur sic : Lego, gis, git, legimus gitis, | gunt; praeterito imperfecto legebam, bas, bat, bamus, batis, bant; praeterito perfecto legi, ti, git, mus, tis, runt uel re; | plusquamperfecto legeram, ras, rat, ramus, tis, rant ; futuro legam, ges, get, gemus, getis, gent. Imperatiuo modo tempore praesenti | ad secundam et tertiam personam lege, legat, legamus, legite uel legatis, legant; futuro legito uel legas, legat | uel to, legamus, legitote uel legatis, legant uel legunto uel legun-

---

7 nullum, *puillum.*

---

7 in hoc — fleo, cf. *Eutych.*, 467, 6 | 8 geo, cf. plus haut, p. 30, 20 | 9 beo — quartae sunt coniugationis, cf. *Eutych.*, p. 450, 1 | 11 Tertia — legis, cf. *Donat*, p. 359, 22, *Cons.*, p. 381, 17 | 16 et futurum — legam, cf. *Donat*, p. 359, 27 | 18 lego — futuro legetur, cf. *Donat*, p. 360, 15.

tote. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito im- | perfecto utinam legerem; praeterito [perfecto et] plusquamperfecto utinam legissem rel...; futuro utinam legam, legas, legat rel... Coniunctiuo modo | tempore praesenti cum legam, praeterito imperfecto cum legerem, res, ret; praeterito perfecto cum legerim, ris, rit, plusquamperfecto cum legissem, | ses, set; futuro cum legam rel... et cum legero, ris, rit. Infinitiuo modo tempore praesenti legere; praeterito legisse; futuro lec- | tum ire uel lecturum esse.

Impersonali modo tempore praesenti legitur, legebatur, lectum est ulteriore fuit, | erat ulteriore fuerat, legetur. Imperatiuo [modo] tempore praesenti legatur; futuro legatur. Optatiuo modo utinam legeretur, | lectum esset ulteriore fuisset; futuro legatur. [Coniunctiuo cum legatur], legeretur, lectum sit [ulteriore fuerit, lectum esset] ulteriore fuisset, lectum erit uel fuerit. Infinitiuo modo tempore praesenti legi; [praeterito] lectum esse uel fuisse; futuro, lectum iri.

Sunt inpersonalia huius ordinis, ut con- | tingit, legit, de quibus dixi. Gerendi uel participalia uerba sunt haec, ut legendi, do, dum, tum, | tu. Duo participia nascuntur a uerbo actiuo et neutro, praesentis et futuri; praesentis, ut legens; futuri, ut lecturus, a, um.

Sic | declinantur et alia uerba actiua et neutralia tertiae coniugationis, ut Ago, attero, abiecio, arguo, adiecio, ad- | do, acuo, adsumo, aspergo, accido, ambigo, arcesso, accesso, adnuo, admitto, afficio, admi- | nuo, ascendo, abluo, adnuo, aufugio, amasco, ambiguo, assero uel adsero, arripio, alo, | auctuo, adfligo, ango, aspicio, Bibo, barr[i]o, bobo, Cano, cado, caedo, cedo, cido, cudo, | cumbo, curro, cresco, cerno, carpo, cerpo, capio, capisso, cupio, cludo, coniungo, compono, con- | pingo, confug[i]o, conpeto, constituo, conludo, concludo, conduco, concipio, conficio, con[s]picio, contero, contri[bu]o, cons-

11 est, *esset* | fuit, *fuisset* | 26 adnuo, *adnuio* | 27 amasco (?), *amico* | 31 conpeto (?) *conpero*.

7 cum legam cf. *Cons.*, p. 375, 11. | 11 Imperatiuo, cf. *Donat* (*Cod. Monac. Emm.* G. 121, K p. 361 n) | 19 Gerendi — lecturus, cf. *Donat*, p. 361, 9.

truo, | congruo, conruo, concedo, concido, concudo, concludo, contingo, congero, confido, consuo, corrego, collego, cre- | do, corripio, cognosco, concutio, conrapio, condo, confluo, conprimo. coniecio, Dico, dispono, deminuo, | depono, dirego, dilego, diludo, distruo, diduco, deduco, decipio, dificio, distracho, | discribo, distingo, discingo, defigo, defingo, dispergo, decedo, defido, dessero, disse- | ro, detero, dedo, demo, disco, deiecio, deglutino, detego, dirego, depello, duco, [f. 172] dependo, distendo, discendo, discutio, diuido, discerno, disci[d]o, desentio, disiungo, dissipis- | co, defundo, dissino, Emitto, edo, emo, cedo, effundo, educo, eludo, erego, effugio, | elego, eligo, emergo, excedo, exsurgo, extruo, exsuo, expono, expromo, existo explodo, expel- | lo, excutio, exuro, excudo, extollo, exprimo, excedo, Fugio, facio, fido, fu[n]do, fodio, frango, | fatesco, fallo, fello, facesso, fingo, figo, fluo, flecto, Gero, gigno, glisco, Hisco, horresco, Innuo, | indico, incipio, inficio, inpello, iecio, ignosco, inluo, inbuo, induo, inruo, ingruo, instruo, | inlido, intendo, insisto, innotesco, incurro, incumbo, indo, inrumpo, inuiso, intellego, | incedo, infringo, inpendo, inuecho, insurgo, Ledo, luo, ludo, liquesco, lacesso, labasco, la- | befacio uel fio, lingo, linquo, ligurrio, Minuo, mando, meto, mitto, Nubo, necto, nigresco, | nosco, Obiecio, obnubo, occido, occipio, obtego, obmutesco, obstruo, obstupesco, officio, oppri- | mo, oggero, ostendo, Pasco, pario, protego, pubesco, posco, pono et que ex eo componuntur, | ut conpono, ex, dis, re, in, circum, super, supra, per, prae, pro et alia, pango, pungo, pingo, patesco, | perpendo, percutio, pecto, patefacio, peto, plaudo, proficio, plodo, portendo, porrigo, praetendo, | prospicio, prodigo, profundo, procumbo, prodo, Quero, quaero, quatio, Rado, rapio, rarresco, rug[i]o, | rodo, ruo, reppo, rego, reddo, reiecio, restruo, rennuo, reficio, resisto, repello, refello, | reuello, recedo, respuo, Surgo, sterno, sugo, scando, se[du]co, sero, struo, serpo, sisto, spargo, | stringo, suscipio, sufficio, scisco, succendo, suspendo, succedo, subdo, subnecto, subterfugio, | scato, sterto, strido, Tero, tur[g]o, tollo, tingo, torpesco, trudo, tempno, tego,

---

2 contingo, *contingero* | 7 detero, *deterso* | 10 dissipisco (*Gloss. Ampl. sec.*, Goetz, V, p. 284, 52 : desipiscit; *Gloss. Vat.*, *id.*, IV, p. 59, 19: dissipisco) | 12 exsurgo, *exsturgo* | 14 fugio, *fungio* | fodio, *fiodio* | 16 innuo, *iuuo* | 20 liquesco (?), *laquesso* | labasco, *lauasco* | 23 oggero (?), *orgo* | 30 rarresco, *rassesco* | 32 sugo, *sungo* | serpo (?), serto | 33 scisco, *susco*.

Vngo, uendo, uin- | co, uiuo, uado, uoluo, uagurrio, uergo, uerto,. uecho.

Sed omnia haec uerba actiua et neutralia tertiae coniugationis | quae his pagellis colomellisque perscripta sunt, in praeterito perfecto multis modis declinantur. Alia enim sunt uerba quae in i | literam cadunt nulla duce consonante, ut colo, colui, molo, molui, alo, alui, malo, lui, uomo, ui, | tremo, mui, sterto, stertui, incumbo, bui, statuo, tui, arguo, gui, diruo, rui, induo, dui, metu- | o, tui, minuo, nui, acuo, acui, exuo, ui, consuo, sui, auctuo, tui, meto, tui, pecto, tui, meto, | messui. Alia prima syllaba iterantur, ut curro, cucurri, posco, poposci, disco, dedici, tendo, teten- | di, pungo, pupungi sed expungo et punxi facit, pendo, pependi, tundo, tutundi, pedo, pe- | pedi, pello, pepuli, parco, peperci, pario, peperi, fallo, fefelli, psallo, psisilli, cano, cicini, cado, | cecidi, tango, tetigi, tollo tetul[i] sed et tuli. Alia sunt que postrema syllaba iterantur, ut addo, addidi, reddo, [f. 172v] reddidi, prodo, prodidi, sic est trado, credo, uendo, obdo, tondo, totondi, perdo, condo. Alia sunt | que [in] xi syllabam finiuntur ut extingo, extinxi, pingo, pinxi, lingo, linxi, uinco, uinxi, fringo, | nxi, mungo, nxi, iungo, nxi, tingo, nxi, ungo, xi, ango, nxi, rego, xi, dilego, xi, frigo, xi, | adfligo, xi, pergo, perrexi, neglego, xi, aspicio, exi, cogo, coxi uel coegi, coco, coxi, pecto, pexi, | fluo, xi, construo, xi,

---

1 uiuo (?), *uico* | 13 tutundi, *totondi* | 23 *Nanc.*, quoco.

---

1 uagurrio (*Gloss. Ampl. sec.*, Goetz, V, p. 334, 36; *Gloss. Isid.*, dans Du Cange) | 5 multis modis — pandi, cf. *Char.*, p. 424, 22, *Diom.*, p. 367, 17 | *Nanc.*, f. 51, 15, Alia sunt que ... molo, uomo, tremo, sterto, cumbo, statuo, arguo, diruo, metuo, minuo, acuo (?), consuo, pecto, necto, nexui. Alia que ... cucurri, disco, tendo, pendo, tundo, posco, pungo, sed et expunxi facit, pello, pepuli, parco, fallo, fefelli, [p]sallo, [p]sisilli, cado, cecidi et cessi et cecidi, tango, tollo, totili sed et tuliui. Alia ... reddo, prodo, perdo, indo, tondo, trado, credo, obdo. Alia in xi ... pingo, lingo, fingo, iungo, tingo, ungo, ango, rego, diligo, frigo, adfligo, pergo, aspicio, cogo (*ms.* coxo) coxi uel coegi, quoco, pecto, fluo, struo, construo, | f. 51v uiuo, figo, surgo. Alia... in si... cadunt, ut summo, sumpsi, mitto. . nubo, mergo, carpo, pargo, spargo ... ludo, plaudo, caedo, erudo, premo, promo, uro (ajouté d'une autre main) ... capesso, lacesso. Alia ... legi, emo, cerno, sperno, sero, seui (?), uerro, satago, lino, sero, serui, frango, fundo, uinco, findo, fugio ... incipio. Alia que in i literam cadunt praecidente u loco consonantis, cupio, cupiui, peto, quero, sapio, tero, pono, possiui et ui ... u litera subtrahitur... petii. VIIIa alia sunt que cadunt... straui. VIIIIa alia que faciunt praeteritum tempus dempta s ... ut pando, pandi, mando, mandi. Item communia et deponentia adepiscor... | 12 pupugi, cf. *Exc. Char.*, p. 565, 2, *Diom.*, p. 368, 1 (note).

uiuo, uixi, figo, xi, surgo, xi. Alia sunt que in si cádunt, ut parco, par- | si, plaudo, plosi, cedo, cessi, sic est sumo, mi[t]to, ledo, scribo, nubo, carpo, mergo, spargo, | trudo, rado, ludo, lusi, erudo, premo, percutio, promo, prom[p]si, uro, gero, demo, concutio, facesso, | capisso sed compositum ademo ademi facit. Alia sunt quibus prima syllaba correpta perfecto producitur, ut lego, legi, | [cerno], creui, emo, emi, sperno, spreui, sero, seui, sino, siui, uerro, uerri, satago, sategi, lino, linui, a- | go, egi, sero [seui et] serui, frango, fregi; sic est fundo, fugio, rapio, facio, laceo, capio, incipio et alia. | Alia sunt quae cadunt in similitudinem primi ordinis, ut pasco, paui, sterno, straui. Alia sunt quae in i litteram cadunt | precedente u loco consonantis, ut peto, petiui, quero, quessiui, sapio, sapiui, tero, triui, pono, | possiu[i] et possui, sed consuetudine u subtrachitur et i geminatur, ut cupii, petii dicamus, ut in quar- | ta facitur cuius similitudo in hac coniugatione uidetur. Alia sunt quae faciunt praeteritum tempus deposita s littera secundae perso- | nae, ut mando, dis, di, pando, dis, di. Alia forma est que o in i uertit, depossitaque media | consonante in qua prima uocalis dissinit, producit uocalem, ut findi, fidi, scindo, scidi. Alius modus est qui | in formam passiuorum resoluitur, ut fido, fisus sum, confido, confisus sum, difido, difisus sum et alia. |

## (16) [De declinatione passiui.]

Legor uerbum passiuum et rel... Legor, legeris uel legere, legitur, legimur, gimini, guntur; imperfecto legebar, ba- | ris uel re, batur, bamur, bamini, bantur; perfecto lectus sum rel... ulteriore lectus fui; plusquamperfecto lectus eram uel fueram; futuro le- | gar, geris uel re, getur, gemur, gemini, gentur. Imperatiuo modo tempore praesenti legere, legatur, mur,

4 erudo p. erodo | 7 spreui, *spraeui.*

19 alia forma — scidi, cf. *Diom.*, p. 370, 15 | 21 Alius modus — et alia, cf. *Char.*, p. 250, 24.

gimini, gantur; futuro | legitor uel legaris uel re, atur uel legitor, legamur, uel legiminor uel legimini, legantur uel leguntor. Optatiuo modo | utinam legerer, legereris uel legere[re], legeretur, rel... ; praeterito plusquamperfecto utinam lectus essem ulteriore modo fuissem rel... ; futuro utinam legar, | legaris uel re, legatur rel... Coniunctiuo modo tempore praesenti : cum legar rel... ; praeterito imperfecto cum legerer rel... ; praeterito perfecto cum lectus | sit rel... ulteriore cum lectus fuerit rel... ; plusquamperfecto cum lectus esset ulteriore fuisset rel... ; futuro cum legar rel... et cum lectus ero, ris, | rit rel. . ulteriore modo cum lectus fuero rel... Infinitiuo modo legi; praeterito lectum esse, ulteriore fuisse. Futuro lectum iri. Duo participia | nascuntur a uerbo passiuo : [praeteriti, ut lectus; futuri, ut legendus.]

[Sic declinantur et alia uerba passiua] tertiae coniugationis, ut agor, dicor, cedor, ducor, emor, fugior, geror, intellegor, | ledor, minuor, ostendor, nector, ponor, queror, rapior, suscipior, tangor, uechor. [f. 173] Sic communia et deponentia ut adepiscor, aduertor, adgredior, amplector, conplector, conloquor, congre- | dior, commorior, consequor, eloquor, elabor, enitor, euertor, fungor, gradior, gredior, inla- | bor, irascor, ingredior, labor, lauor, loquor, liquor, morior, nitor, nanciscor, nascor, | obliuiscor, obnitor, orior, patior, proficiscor, plector, perfungor, perfruor, queror, renitor, | reuertor, sequor, utor, uertor, ulciscor, uiuor. Sed IIII participia a uerbo communi nascuntur praesentis, | praeteriti, duo futura : praesentis, ut adipiscens; futuri, ut adepturus, a, um; praeteriti, ut adeptus, a, um; futuri, ut adepiscendus, | a, um; a deponenti III : praesentis, ut loquens; praeteriti, loquutus, a, um ; futuri, ut loquuturus, a, um. In hoc ordine imperatiua quibusdam | uerbis consuetudo

---

2 legitor, *legitote* | 3 legeretur, *legatur* | 10 rel (rit), rel *iter*.

---

2 legiminor, cf. *Diom.*, p. 356, 26 | 17 *Nanc.*, f. 51v, 16 Item communia et deponentia adepiscor, liq[u]or, aduertor ... elabor (*ms.* elaboror), enitor ... gredior, innitor, inlabor, nascor, in[e]piscor, inuechor ingredior, labor, loquor, morior ... nascor, plector, ... renitor, obnitor, reminiscor, reuertor ... uiuor | 24 Sed — futura, cf. *Donat*, p. 387, 32 | 27 a deponenti ... loquuturum, cf. *Donat*, p. 387, 31 | 29 In hoc ... face, cf. *Diom.*, p. 349, 24.

deprauat, brebitatis causa, cum dicimus dic, duc, fa[c]; analogia enim exigit dice, | duce, face; imperatiua enim, in omni coniugatione a secunda persona indicatiui modi diriuantur amissa s littera, ut amas, ama, doces, | doce, audis, audi, sed in hoc ordine i correpta in e correptam conuertitur ratione temporis, ut legis, lege; addita- | que re syllaba his, omnia infinitiua efficiuntur, ut amare, docere, audire, que eadem imperatiua passiua sunt. | Itaque nisi dice, duce, face declinetur, infinitiuum esse non poterit dicere, ducere, facere et propter has | duas res salua regula apud ueteres dice, duce, face, sed hoc quod frequens melius est ut dicamus dic, | duc, fac. Imperatiua enim VIII litteris finiuntur hoc est a, e utraque, i, o, r, s, c; a, ut ama; e producta, ut doce; e correpta | ut lege; i, ut audi; o, ut cedo; r, ut fer, aufer; es, ut es uel sis; c, ut dic, duc, fac, sed facio in conpositis re- | dit ad analogiam ut diximus, sicut indicatiua uerba V litteris terminantur o, r, t, m, i; o, ut doceo; | r, ut doceor;et, ut tedet; m, ut sum; i, ut memini.

Da declinationem inchoatiuorum uerborum. Feruesco uerbum neutrale in- | dicatiuo modo temporis praesentis numeri singularis figurae simplicis persone prime coniugationis III quod declinatur sic : Feruesco, cis, cit rel...; praeterito | imperfecto feruescebam, bas, bat rel... ; futuro feruescam, ces, cet rel... Imperatiuo modo feruesce, feruescat, ferues- | camus, feruescite uel feruescatis, uescant; futuro feruescito uel uescas, uescat, feruescamus, fer- | uescito [te] uel uescatis, feruescant uel feruescunto uel feruescuntote. Optatiuo modo tempore praesenti et praeterito imperfecto utinam fer- | uescerem, res, ret rel..; futuro utinam feruescam, cas, cat rel... Coniunctiuo modo cum feruesoam rel..; praeterito imperfecto cum feruesce- | rem rel... Infinitiuo modo tempore praesenti feruescere. Inpersonali feruescit[ur], feruescebatur et cetera similia. Gerendi uel | partici-

12 utraque, *utroque* | 31 cetera similia (?), *cet si sint.*

2 imperatiua — s littera, cf. *Diom.*, p. 349, 34 | 4 sed in hoc — lege, cf. *id.*, p. 350, 2 | 6 addita — amare, cf. *id.*, p. 350, 5 | 8 Itaque — facere, cf. *Diom.*, p. 350, 7 | 9 salua regula — face, cf. *Diom.*, p. 349, 29.

palia feruescendi, do, dum; participium praesentis temporis, feruescens.

Sic declinanda sunt alia uerba in- | choatiua, ut albesco, pallesco, hebesco, caluesco, calesco, pertimesco, euanesco, terresco, hor- | resco, labesco, missereseo, tremesco, dormesco, dilitesco et similia; item a nomine appellatiuo ignesco, la- | besco, uesperasco, porporasco, senesco, egresco, iuuenesco, glisco et alia a proprio antonesco et similia. [f. 173v]. Haec omnia perfectum non habent, quia que inchoantur, praeteritum tempus non habent. Unde quidam solent decli- | nando inchoatiua praeteritis perfectorum suorum uti, quamuis inchoatiue declinent, ueluti horresco, | horrui quod horreo est, torpesco, torpui, quod fit torpeo et his similia; quae uero a nomine ueniunt, siue a proprio uel appellatiuo, perfectum non habent.

## (17) [De quarta coniugatione.]

Quarta que est? que indicatiuo modo tempore praesenti numero singulari figurae simplicis secunda persona uerbo actiuo | ac neutrali i productam habet ante nouissimam litteram, in passiuo, communi et deponenti ante nouissimam syllabam, ut audio au- | dis, uenio, uenis (*gl.* in actiua declinatione) minus una syllaba; audior audiris, (*gl.* pro communi) mencior, iris, ut ali[i], deponens, ut alii dicunt, metior, | metiris, similibus syllaba sed uerbum commune eius deponens eo quod mittunt participium in dus. Aliter querendum est quod me- | tior ... Et futurum tempus eiusdem modi in am et in ar syllaba[m] mittit, ut audiam, ueniam, audiar, metiar, | mentiar, quamquam licior, liciris, ar et abor, scio, am et bo, ordio, is, am et ordibo, ordior, or- | diris, ar et *ordibor telam* (*gl.* poete hec) et similia. Sed tamen

---

13 quod, *que* | 14 perfectum, *praesens* | 27 telam *iter*.

---

9 Haec omnia — horreo est, cf. *Char.*, p. 252, 15 | 13 quae uero — non habent, cf. *Char.*, p. 253, 4 | 15 Quarta — audis, cf. *Cons.*, p. 381, 23 | 20 minus — syllaba cf. *Prisc.*, II, p. 450, 22 | 23 Et futurum — audiar, cf. *Donat*, p. 382, 25 | 27 ordibor telam, cf. *Caper*, *de orth.*, p. 101, 11 | Sed tamen — quibor, cf. *Donat*, p. 382, 31.

uerba in hac coniugatione e ante o habentia prima persona indicatiui | modi temporis praesentis et futurum finitum in bo syllabam mittunt, ut eo, is, ibo, queo, quis, quibo et his composita et passiuo | queor, quibor (*gl.* deponens est). Sed haec supradicta (*gl.* .i. poetarum) liquentia in am et in ar inuentum est (*gl.* aliquae natura aliquae consuetudine canebant), ut eam pro ibo, quear pro qui- | bor et si quae sunt similia in aliis conpossitis, ut ueneo, nequeo, prodeo, re, in, ex, ab, prae, co, sub, per, ante, circum, | intro, intrans, praeter et similia; haec omnia in bo (*gl.* .i. futurum) mittunt, quod solam conpositionem simillimam uerbi secundae coniugationis habe- | ant, ut moneo, et ideo in am et in ar inueniuntur quod secunda persona in is syllaba faciunt sed proprium utriusque (*gl.* .i. forme) id est | seruio, (*gl.* simile quartae), aio (*gl.* simile tertiae) in hoc cognosci potest.

Da declinationem uerbi actiui et passiui. Audio uerbum actiuum et rel... Audio, is, it rel...; | inperfecto audiebam, bas, bat rel..., sed poete uel audibam et rel...; perfecto audiui, audiuisti et rel...; audii, au- | diisti, audiit, audiimus et rel... plusquamperfecto audieram, ras, rat, rel..., uel audieram ; futuro audiam, es, et, et rel... | Imperatiuo audi, audiat, plurali audiamus, audite, uel atis, audiant; futuro audito uel audias, audiat, uel to, | audiamus, tote uel audiatis, audiant, uel audiunto uel audiuntote. Optatiuo utinam audirem, res, ret rel...; praeterito | plusquamperfecto utinam audiuissem, ses, set rel... uel audiissem rel...; futuro utinam audiam rel... Coniunctiuo modo cum audiam rel...; imperfecto cum | audirem rel...; perfecto cum audiuerim uel audierim rel...; plusquamperfecto cum audiuissem uel audiissem rel...; futuro cum audiam rel..., cum audi[u]e- | ro et cum audiero rel... Infinitiuo modo tempore praesenti audire ; praeterito audiuisse uel audiisse ; futuro auditum ire uel auditurum esse. | Impersonali modo auditur, audiebatur, auditum est ulteriore fuit, auditum erat ulteriore fuerat; futuro audietur; audiatur, audiretur | [audi-

---

17 audibam, *audiebam*.

---

9 haec omnia — faciunt cf. *Char.*, p. 247, 18.

tum esset] ulteriore auditum fuisset; audiatur, audiatur, audiretur, auditum sit ulteriore fuerit, auditum esset ulteriore fuisset, auditum | erit ulteriore fuerit; audiri, auditum esse ulteriore fuisse, auditum iri. Sic declinantur et alia impersonalia huius ordinis, | ut itur et similia. Item uenit et similia. Gerendi uel participalia uerba sunt, ut audiendi, do, dum, tum, tu.

Duo participia a uerbo [f. 174] actiuo et neutrali praesentis, ut hic et haec et hoc audiens; futuri, ut hic auditurus, ra, rum. Sic declinantur et alia actiua et | neutralia huius ordinis, ut Aperio, aduenio, aborcio, amicio, ambio, arcio, Bullio, balbutio, Conuenio, | consentio, conperio, contrio, condio, custodio, calefio, coeo, cio, Dormio, dormiturio, definio, discuti- | o, discio, dicturio, depereo, Eo et ex eo conpositum est ut exeo, rel... essurio, eru- | dio, effugio, exinanio, exaurio, excutio, Ferio, finio, fartio, fastudio, fulcio, furio sed pri- | ma defecit persona. Glutio, gestio, garrio, grunnio. Hirrio, hinnio, h[a]urio, hostio, Inpe- | dio, impertio, inretio, insanio, insignio, ineptio, intereo, Lenio, ligurrio, labefio, lasciuio, | liquefio, Murrio, moenio, micturio, mollio, madefio, mansuefio, mallo, Nutrio, nescio, | nequeo, nolo, Operio, obsepio, obeo, Partio, peto, prodeo, punio, patefio, pereo, praesagio, partu- | rio, polio. Queo, Reperio, Sancio, sarcio, scio, seruio, salio, sopio, sentio, superbio, sepelio, stabilio, | sepio, sagio, Trio, tinnio, Venio, uagio, uolo.

Sed in his omnibus uerbis III[I] coniugationis praeterito tempore perfecto for- | me sunt quinque uel septem. Prima quae maxima est quae ui syllabam ad imperatiuum addit, sed consuetudo breuitatem appetens | u subtrahit et i geminat, ut audio, iui uel ii, seruio, seruiui uel seruii, monio, moniui uel ii; | sic

---

12 dicturio (?), *distruo* | 13 conpositum est ut exeo *iter* | 16 garrio, *garrieo.* | hostio, *hospitio* | 20 obsepio, *obsedio* | partio (?), *pretio* | prodeo (?), *praedeo* | 21 pereo (?), *pirrio* | sarcio, *saucio.*

---

24 *Nanc.*, f. 51ᵛ, 26 Quarte coniugationis praeteriti forme sunt V, ut alii VII,.. consuetudo u litteram subtrahens ii geminat, ut audio, audiui, [f. 52] uel audii, munio... uel munii, seruio... uel seruii et cetera quam plurima. IIᵃ est que in i uocalem desinit ... aperio, operio, uolo, nolo. IIIᵃ... o uel io deposita ... ut farcio, sarcio, fulcio, sepio, sentio, aurio. IIIIᵃ est ... in x conuersa ut sancio... Vᵃ... ueni. Sunt in ... ut fio et ex eo composita, facit] enim factus sum. Item communia et deponentia... | 25 quinque *Char.*, p. 246, 17 | 25 Primaque— reperio, cf. *Char.*, *id.* et 178, 19.

facit lenio, garrio, gestio, insanio, essurio, salio, ligurrio, parturio, praesagio, uestio, hin- | nio, mugio, sepelio, reperio; et pen[e] huic similis est ille modus qui ab aliis separatur, cum prima persona in | similitudinem secundi ordinis cadit i, tempus praeteritum perfectum ii duplici uel iui terminatur, ut eo ii uel iui, queii | uel iui et ex eis conposita, redeo, prodeo, coeo, peto, nequeo, trans, praeter, intro, sub, ex et rel... XII praepositiones tantum | huic uerbo in conpositis sunt; pro et re admittunt unam litteram d; omnia haec sine e praeterito imperfecto declinantur, ut ibam; et futurum | finitiuum in bo syllabam mittunt, ut diximus, cum hoc uerbum, id est eo, similitudinem secundi ordinis persona prima | obteneat. In participio tamen distat ab eo; in secundo enim ordine cum participia una syllaba deteriora sunt, eo uero iens | non ens facit quoniam genitiuum facit euntis et similiter ab eo conposita rel... Secundus est qui in uocalem dis- | sinit nulla duce consonante, io litera in ui uerse, ut aperio, aperui, operio, operui, sic et uolo, uolui | nolo, ui, malo, malui. Tertia est quae in si syllabam cadit, o deposita et praecidens consonans in s uersa, ut | farcio, farsi, sarcio, fulcio, lsi, reppio, repsi, sentio, aurio, ausi, cambio, cam[b]si, haec VII sunt. Quarta est que in xi syllabam | cadit o depossita et c in x uersa, ut alii, sancio, sanxi, uincio, nxi. Quinta est cum o amis[s]a et syllaba praecedens | producta declinatur uerbum, ut uenio, ueni et plusquamperfecto ueneram. Sunt et in hoc ordine mixta uerba quoniam instanti tempore ac- | tiuam habeant declinationem et praeterito perfecto passiuam, ut fio, fis, factus sum, fui, eram uel fueram et rel... et ab eo conposita, ut madefio, [f. 174 v] patefio, calefio, mansuefio, liquefio et rel... et cum omnia actiua declinatione infinitiuo e finiun- | tur, haec uero per i. Item coniugatione actiua II participia ostendunt nihilominus omnia que mixta dicimus, trea | ut fiens, fac-

---

2 uestio, *uestigo* | 11 cum, *et cum* | 20 sarcio, *sarsio* | 28 madefio, *mandefio*.

---

4 Cum prima — redeo, cf. *Char.*, p. 247, 13 | 9 omnia — ibam, cf. *Id.*, p. 173, 5 | 10 et futurum — obteneat, cf. *id.*, p. 247, 18 | 16 secundus — malui, cf. *Id.*, *id.*, 4 | 18 Tertia — camsi, cf. *Id.*, *id.*, 7 | 21 haec VII sunt. *id.*,13 | Quarta — uinxi, cf. *id.*, 10.

tus, facturus, et similia, (*gl.*. i. neutra passiua), ut in aliis ordinibus, et hi modi fieri VII possunt ut mihi uidetur. | Sunt haec omnia uerba quarti ordinis que tempore praeterito imperfecto i ante e habeant; secundum ueterum morem | u amittunt et circumflectuntur in ultima, ut punî, munî et similia qualiter et in tertio ordine | ut cupî, petî pro muniui, petiui, puniui, cupiui, sed libentius consuetudo ui syllabam uetat.

## (18) De de- | clinatione passiui

Audior uerbum passiuum et rel... Audior, ris uel re, itur, audimur, mini, diuntur; im- | perfecto audiebar, baris uel re, audiebatur, bamur rel...; perfecto auditus sum, es, est rel... ulteriore fui rel.., plusquamperfecto auditus | eram uel fueram; futuro audiar, eris uel ere rel... Imperatiuo modo audire, audiatur, mur, mini, antur; futuro auditor | uel audiris, uel audire, diatur, uel auditor, diamur, audiminor uel dimini, audiantur uel audiuntor. Optatiuo modo utinam audi- | rer, reris uel re, retur; plusquamperfecto utinam auditus essem uel fuissem; futuro utinam audiar, ris uel re. Coniunctiuo modo tempore praesenti | cum audiar rel...; imperfecto cum audirer, reris uel re; perfecto cum auditus sim ulteriore fuerim, plusquamperfecto cum audi- | tus essem, ulteriore fuissem; futuro cum audiar uel cum auditus ero ulteriore fuero. Infinitiuo modo tempore praesenti audiri; praeterito au- | ditum esse uel fuisse; futuro auditum iri. Duo participia trachuntur a uerbo passiuo : praeteriti, ut hic auditus, a um; futuri, ut | hic audiendus, a, um. Sic declinanda sunt alia passiua, communia, deponentia quarte coniugationis, ut operior, aperior, condior, | custodior, difinior, inuenior, nutrior, reperior, sancior, uincior, seruior et cetera quorum actiua prae- | scripsimus. Item mentior, metior, blandior, amicior, adsentior,

---

12 ere, *ire*, | 13 mini *iter*.

---

15 audiminor, cf. *Diom.*, p. 355, 33, *Cled.*, p. 20, 17 | 29 *Nanc.*, f. 52, 16 mentior,... b[l]andior, largior... languior, ordior, sortior, partior... quadripertior, conpartior, inretior, mollior, operior, uintior et interdum... potior.

largior, sortior, langior, parti- | or, bipertior, tripertior, quadripertior, inretior, molior, et interdum orior et potior et rel... Impersonali | modo mentitur, mentiebatur, mentitum est uel fuit, mentitum erat, ulteriore [fuerat] et cetera usque in finem. Participia que trachuntur a uerbo | communi IIII sunt, praesentis et praeteriti et duo futura : praesentis, ut hic et haec et hoc mentiens; futuri, ut mentiturus, a, um; praeteriti, ut hic | mentitus, a, tum; futuri ut hic mentiendus, da, dum. Sic nostri tradunt sed non confirmandum est, et a deponenti tria, ut | hic et haec et hoc metiens; praeteriti, ut hic mensus, a, um; futuri, ut hic mensurus, ra, rum.

Adiecta ad imperatiuum | modum bam syllaba faciunt praeteritum imperfectum ut eo, i, ibam; adeo, adi, adibam, redeo, redi, redibam quanquam Terentius dixe- | rit rediebam, quoniam scema secunde (*gl.* i. coniugationis) sequitur; ea uero que i ante o habent, non solum ad imperatiua bam | addunt sed etiam e productam preponunt, ut audiebam, nutriebam, | len[i]ebam, quod et ipsum ueteres breuitatis causa | sine e proferebant, ut ibam, exemplo superioris declinationis; uel in participio nominatiuus casus tantum i lit-[f. 175] tera[m] retinet, ut eo, iens, transeo, siens, praeter, ab et alia, ceteri uero casus e literam habent, ut euntis, abeun- | tis et rèl...

## (19) [De corruptis uerbis.]

Nunc de corruptis quae nulli ordini pa- | rere possunt, ut sunt haec : sum et ex eo conposita. Item fero et ex eo conposita. Item edo et ex eo conposita. Item uolo et ab eo con- | posita. Item odi, memini, noui, ex quibus pauca declinanda sunt hoc modo.

Sum uerbum neutrum indicatiuo modo dictum temporis praesentis | numeri singularis, figure simplicis persone primae nul-

13 i, *ii* | 16 addunt — nutriebam *iter.* | 18 ut ibam exemplo, *exemplo ut ibam* | 21 uero, après nominatiuus | 22 AC TENVS DE DECLINATIONE VERBORVM IV ORDINIBVS PARENTIVM | 23 ordini, *ordinem* | 25 edo, *cedo.*

5 Participia, cf. *Donat*, 387, 32 | 12 Adiecta — declinationis, cf. *Cons.*, p. 384, 2 | 19 in participio — abeuntis, cf. *id.*, p. 384, 11

lius coniugationis quod declinatur sic : Sum, es, est, sumus, estis, sunt ; praeterito imper-fecto eram rel... ; perfecto fui rel..., plusquamperfecto fueram ; futuro, ero. Imperatiuo modo sis uel es, sit, simus, sitis, sint ; futuro, esto uel sis, sit | uel esto, simus, estote uel sitis, sint uel sunto uel suntote. Optatiuo modo utinam essem, esses, esset, rel.. ; perfecto et plusquamperfecto | utinam fuissem rel...; futuro, utinam sim, sis, sit, simus, sitis, sint. Coniunctiuo modo cum sim, sis, sit, rel.. ; praeterito im- | perfecto cum essem rel.. ; praeterito perfecto cum fuerim rel... ; praeterito plusquamperfecto cum fuissem ; futuro cum fuero uel ero. Infinitiuo modo tempore praesenti | esse; praeterito, fuisse ; futuro, futurum esse. Participium praesens non habet ; futurum, hic futurus, a, um. Pene sic declinantur que ab eo | conponuntur, ut prosum, praesum, possum, ab, de, in, ob. Item contentus sum, secutus, satur, fretus, deten- | tus, notus, certus, ratus et cetera adiecta nomina ; sed possum in declinatione adiecit litteram t, | ut possum, potes, potest, poteram, potui, potueram, potero ; imperatiuum non habet, sed Flauianus dicit pos- | sis, possit, possimus, sitis, sint ; futuro, potesto, uel possis, possis uel potesto, possimus, potestote uel possi- | tis, possint et possunto et possuntote. Hoc non confirmo. Et cetera uerba (*gl.* i. praeterito possum) ut prosum usque in finem ; futurum infinitiuum et participium | utrumque non habet, licet quidam dicunt potens, sed nomen est. Item prosum [adicit] litteram d, ut prosum, prodes, prodest et cetera | usque in finem ; participium non habet praesentis sed facit profuturus, ra, rum. Item alia ex his conpositis participia faciunt instan- | tia, ut ab eo quod est praesum, praesens, et absum, absens, ut alii.

Est et fero uerbum corruptum actiui | generis indicatiui modi rel... Fero, fers, fert, ferimus, feritis, ferunt ; ferebam,

---

4 simus, *sumus* | 5 simus, *sumus* | 15 satur, *ratur*. 30 ferebam *iter*.

---

4 futuro — sint, cf. *Nanc.*, 48v, 16 | 16 sed possum — potest, cf. *Diom.*, p. 385, 8 | 19 Flauianus, *Char.*, p. 260, 29, potes possit | 22 Et cetera — habet, cf. *Diom.*, p. 385, 9 | 24 quidam — nomen, cf. *Char.*, p. 261, 3, *Diom.*, p. 385, 13 | 24 item prosum — prodest, cf. *Diom.*, p. 385, 6 | 29 Est — corruptum, cf. *Diom.*, p. 385, 23 | 30 feritis, cf. *Prob.*, p. 189, 27.

ferebas, fere- | bat; tuli, tulisti, tulit, tulimus; tuleram rel... ; futuro feram, feres, feret rel... Imperatiuo fer, ferat, fe- | ramus, ferte, ferant; futuro ferto uel feras, ferat uel ferto, feramus, fertote, ferant et ferunto et fe- | runtote. Optatiuo utinam ferrem, res, ret, rel...; utinam tulissem, rel...; futuro utinam feram, feras, ferat. Coniunctiuo cum fe- | ram rel..., cum fer[r]em rel...; cum tulerim rel...; cum tulissem rel...; futuro cum tulero rel... Infinitiuo modo tempore praesenti ferre; praeterito tulisse; | futuro latum ire uel laturum esse. Impersonali modo fertur; inperfecto ferebatur et rel...; latum est uel fuit; [erat] uel fuerat, feretur, [rel...] Imperatiuo | feratur et cetera usque in finem; ferendi, ferendo, dum, latum, latu; ferens, laturus, a, um. Sic declinantur ex eo conposita, ut | auffero, abstuli, defero, detuli, con, re, ad, in, pro, prae, ex, per et similia. Passiua uero declinatio redit [ad] analogiam ueluti | feror, fereris, fertur, ferimur rel.., latus sum et cetera his similia; fero significat uecho uel nuntio, | [f. $175^{v}$] uel susteneo et sic feror passiuum..... ut alii dicunt; haec tamen, si diximus nullius co[n]iugationis, omnia maxime signa terti- | ae coniugationis adferunt.

Est edo uerbum corruptum actiui generis indicatiuo modo dictum rel... Edo, es, est, edimus, edi- | tis, edunt; edebam, edebas, edebat, rel...; edi, edisti, edit, rel...; ederam rel...; edam, edes, edet. Imperatiuo ede | uel es, edat, edamus, edite uel este, edant; futuro edito uel esto, edat, edamus, estote uel editote uel edatis, edant | uel edunto uel eduntote. Optatiuo modo utinam ederem uel utinam edissem rel...; edam, edas, edat, rel... Coniunctiuo modo cum edam, rel..., cum ede- | rem, cum ederim rel..., cum edissem, rel..., cum edero, rel... Infinitiuo modo esse; similiter praeterito perfecto esse; futuro essum ire uel essurum [esse]. | Impersonali modo estur, edebatur, essum est uel fuit, erat uel fuerat, edetur; a ministe-

15 fereris, *fererit* | 17 nuntio, *muntio* | 23 ede, *ades* | 30 essum ire, *essurum iri.*

14 Passiua — analogiam, cf. *Diom.*, p. 386, 27 | 15 fereris, cf. *Prob.*, p. 190, 36, *Diom*, p. 361, 28 et 386, 26 (note) | 16 fero: nuntio, cf. *Exc. ex cod. Vat.* 1471 (Goetz, V, p. 534, 18) | 20 Est—corruptum, cf. *Diom.*, p. 386, 29 | 21 edo, cf. *Char.*, p. 261, 24, *Diom.*, p. 362, 1.

rio uerbi ad nominis minis- | terium, sopina edendi, do, dum, sum, su, edens, essurus, a, um; et ab eo conposita, ut comedo, ambedo, circum- | edo et horum passiua. Secundum analogiam ueteres declinant, ut edo, edis, edit, edimus, editis, edunt; edebam rel...; edi | rel..., quoniam edidi aliud est; ederam rel...; edam, es, et rel...; ede, edat, edamus, edite, edant; edito, at, edamus, edito- | te, edant, edunto rel... Infinitiuo edere, praeterito edisse; futuro essum ire uel essurum esse. Sic conposita intellegimus comede- | re et his similia.

Est et uolo corruptum uerbum neutrale, uolo, uis, uult, uolumus, uultis, uolunt; uolebam, uolebas, | bat rel...; uolui, rel..; uolueram rel...; uolam, les, let, lemus, letis, lent. Ali[i] dicunt uolet tantum et uolent. Imperatiuo ins- | tanti uelis, uelit, uelimus, uelitis uel te, uelint; futuro uelito, uelit, uelimus, uelitote, uelint. Optatiuo modo | utinam uel [l]em rel...; utinam uoluissem rel...; futuri uelim, lis. Coniunctiuo modo cum uelim rel...; cum uellem; cum uoluerim rel...; cum uoluissem rel...; cum uo- | luero rel... Infinitiuo modo praesenti uelle; praeterito uoluisse; futurum non habet, ut alii, duo uerba posteriora non habet, uolendi, do, dum. Sic | et nolo, non uis, non uult et cetera. Imperatiuo modo noli, nolit, sed melius nolis quoniam principale eius uelis facit, | non uelit, sed tamen in ussu non est et cetera usque in finem; sic et malo, mauis, mauult, malumus, mauultis | malu[n]t et cetera usque in finem; non mallo quoniam principale eius unum l habet. In conpositis enim uolo prima syllaba perit id est lo, | sequens non motatur. Inuenitur et mauolo. Imperatiua etiam in his uerbis secundum adno[ta]tionem praecedentem observare de- | bemus,

---

1 ministerio, *ministertio* | 10 uolumus, *uolimus* | 23 après in finem, *non malo* emprunté à la ligne suivante | 25 malumus, *malimus*.

---

3 ambedo, cf. *Diom.*, p. 362, 20, ambedo, *id.*, p. 387, 2, *Char.*, p. 261, 32, abedo | 3 passiua — analogia, cf. *Diom.*, p. 387, 4 | 4 ueteres declinant, cf. *Diom.*, p. 362, 21 | 10 Est — corruptum, cf. *Diom.*, p. 386, 9 | uolo ... *id.*, p. 359, 11 | 14 uelito — uelint, cf. *Diom.*, p. 359, 14 | 21 sed melius — facit, cf. *Diom.*, p. 386, 20 | 25 non mallo — motatur, cf. *Diom.*, p. 386, 14 | 27 Imperatiua — nolis, cf. *Diom.*, p. 359, 20, *Char.*, p. 260, 2.

ut ait grammaticus; sed sunt qui declinant ita malis, nolis et cetera usque in finem. Haec habent signa quartae coniugationis, | quamuis l ante o habeant et non i uel e quod erat proprium IIII coniugationis.

Sunt alia (*gl.* .i. uerba) temporibus (*gl.* praesentibus) confussa (*gl.* .i. littera) quae per i litteram dicuntur, ut est | odi, noui, memini, pepigi sed tantum odio, nosco apud ueteres legimus et ex his pauca declinanda sunt hoc modo (*gl.* .i. praesens) odisti, | odit rel...; imperfecti oderim; perfecti odi, odisti, odit rel...; oderam rel... Alii temptant, distinguendi tempora gratia, perfecto | exossus sum illum; plusquamperfecto exossus fueram; futuro odero rel... Imperatiuum non habet. Optatiuo odirem rel...; odisse[m] rel...; futuri oderim rel... | Coniunctiuo cum oderim rel...; cum odirem rel...; cum oderim; cum odissem rel... Infinitiuo praesentis et praeteriti perfecti, ut alii, odisse, sed alii temptant pe- | rossum futurum passiuum. Hoc uerbum significatione passiua aliter formari non potest quam ut si dicas odio sum illi (*gl.* non passiua sed habitur loquendi [genus]); ita decli- [f. 176] | natur. Simile huic noui, ti, it et rel... Alii temptant perfecto notum habui. Infinitiua nosse uel nouisse. Futurum | non habet nec participia. Simile his est memini isti, nit et rel...; meminerim; perfecto memini rel...; memineram. | Ali[i] idem instans et perfectum esse dicunt, memor sum, futurum meminero. Imperatiua instantis non habet; futuri memento | tu, ille, pluraliter mementote uos (*gl.* .i. illi) et cetera. Infinitiua praeteriti temporis meminisse uel praesentis et praeteriti meminisse; ut alius .i. Probus tes- |

---

3 quod erat, *querat* | 13 odirem (*Char.*, p. 257, 16), *oderam* | 14 odirem (*Char.*, p. 257, 19), *oderam* | 15 praesenti-perfecto, *praeterito praesenti et perfecto* | 17 aliter, *iter* | 18 sum, *iter* | illi, *illum* | 22 memineram, *meminerim* | 24 instantis, *instantia*.

---

1 grammaticus, *Diom.*, p. 359, 20, *Char.*, p. 260, 2 | 5 Sunt — confussa, cf. *Char.*, p. 257, 8 | 6 odi — pepigi *id.* | 9 conjugaison de odi, cf. *id.*, 12 | 10 Alii — non habet, cf. *Diom.*, p. 387, 11 | 16 alii — futurum, cf. *id.*, 20 | 17 Hoc uerbum — declinatur, cf. *id.*, 14 | 20 Alii — habui, cf. *id.*, p. 387, 23 | 21 Simile his — memini, cf. *id.*, p. 387, 16 | 23 Alii — memor sum, cf. *id.*, p. 387, 17 | 24 Imperatiua; — mementote, cf. *id.*, p. 358, 22 | 26 Infinitiua — meminisse, cf. *id.*, p. 358; 26, *Char.*, p. 259, 4 | 27 uel praesentis — meminisse, cf. *Diom.*, p. 387, 18.

tatur, futurum non habet; sed alii temptant memorem futurum; participia non habet.

## (20) [De corruptis deficientibus per coniugationem.]

Sunt alia coniugationi paren- | tia que sic declinanda sunt, ut est fio, fis, fit, fimus, fitis, fi[u]nt; fiebam rel ..; factus sum uel fui; factus eram ulteriore | fueram; futuri fiam, fies, fiet, fiemus; fietis, fient; fi, fiat, fiamus, fite, fiant, fito uel fias, fiat uel fito, | fiamus, fitote uel fiatis, fiant uel fiunto uel fiuntote. Optatiuo utinam fierem; praeteriti factus essem uel fuissem rel...; futuri | utinam fiam, fias, fiat rel... Coniunctiuo modo cum fiam rel...; cum fierem rel..., cum fierim rel...; cum factus sim ulteriore fuerim; cum fac- | tus essem ulteriore fuissem uel cum fiam, cum factus ero uel fuero. Impersonali fitur, fiebatur, factum est ulteriore fuit, factum | erat uel fuerat, fietur et rel... usque in finem. Sopina fiendi, do, dum; factum, factu. Participia III fiens, fac- | tus, facturus, a, um, sed alius dicit: fio non habet participium futurum, futurus enim a sum diriuatur; raro etiam instans | ut fiens dicamus et fientes; factus autem et facturus participia sunt sine origine, quoniam neutrale est uerbum (*gl.* .i. fio); legimus | tamen *ne fiar omnibus reprobus dirisu* et alibi *fiere illa sapientior* (*gl.* .i. deponenti et imperatiuo). Forsan uerbum deponens fior et uiuo | et uiuor unde infinitiuum uiui et ab eo conposita, est ut ante dixi patefio et alia sic et neutralia, passiua a secunda con- | iugatione. ut gaudeo, soleo, audeo et tertia coniugatione, ut fido, difido, confido. Haec tertiae coniugationis sunt.

Item eo, is, it, imus, | itis, eunt; ibam rel...; praeteriti perfecti ii, iisti, iit, iimus, ii[s]tis, ierunt uel iere, uel iui, iuisti, iuit rel...;

---

2 AC TENVS DE CORRVPTIS | 23 audeo, *gaudeo*.

---

1 Probus testatur, nous ne trouvons rien de semblable dans le texte que nous connaissons; ce passage a quelque ressemblance avec *Phocas* p. 437, 30 | sed alii — memorem, cf. *Char.*, p. 259, 4, *Diom.*, p. 387, 19 | 2 participia non habet, cf. *Diom.*, p. 358, 26 | 12 fitur, *Virg. gramm.*, p. 5, 18 | 15 sed alius — fientes, cf. *Diom.*, p. 381, 5 | 19 fiar, fiere, *Virg. gramm.*, p. 67, 1 | 25 eo, cf. *Diom.*, p. 360, 28; *Char.*, p. 261, 7.

plusquamperfecti ieram rel... ; in- | uenitur eam uel ibo. Imperatiuo i, eat, eamus, ite, eant; ito uel eas, eat, eamus, itote uel eatis, eant uel eunto | uel euntote. Optatiuo ierem rel .., uel iuerem rel..., iessem uel iuissem rel... ; futuri eam rel... Coniunctiuo modo cum eam, cum ierem uel | iuerem, cum ierim uel iuerim, cum iessem uel iuissem; futuri cum eam uel iero uel iuero. Infinitiuo ire, iisse, uel iuis- | se, itum ire uel iturum esse. Inpersonali itur, ibatur, itum est, itum fuit rel..., ut diximus. Gerendi iendi, | iendo, iendum, itum, itu. Participia iens, euntis; futuri iturus, a, um. Sic declinantur et ea que a se conposita ut prae- | diximus, ut queo, nequeo, ueneo, pro, re, ex, circum, prae, per, ab, in, sub, intro, ad, inter, trans, prop- | ter, ante et similia, que omnia motant literam conjugationis, ut iens, quiens pro eens, queens et genitiuo eun- | tis pro eentis et rel..., pro[pter] eufoniam, sic et omnia conpossita.

Sunt item alia id est secundum morem coniugationis uerba que decli- | nari rite non possunt ut cedo, aue, salue, fore, infit, sis, sodes, fer[i]t, amabo (*gl* i. amor specialis ali[cuius] rei), inquam, aio, meio, quesso, | cesso, coepi, faxo, pando, sisto, soleo, uescor, medeor, et his omnibus similia. Cedo enim secunda tantum persona [f. 176v] imperatiui modi est, ut cedo illi, id est dic illi et plurali numero inuenitur in Plauto (*gl.* poeta) cet[t]e patri meo, id est dicite | patri meo, et alii dicunt cedo aliud neutri generis quod significat recedo secundam non habere personam ut | cedo, cedit; non ita, aliud cedo actiui generis ut cedo, dis, dit, sed hoc, ut puto, de summo errore nostrorum. Item, | aue, salue. Sic declinantur secunda tantum persona imperatiuo, ut aue, salue et plurali auete, saluete, et futuro aueto, sal- | ueto tu, ille, et infinitiuo praesentis auere (*gl.* .i. uolo) te et uos et illos

---

7 itum ire, *iturum ire* | 11 circum, *cis cum* | 12 ab, *abeo* | 22 poeta, *poete* | 22 illi, *illo*.

---

1 eam uel ibo, cf. *Cons.*, p. 384, 10; cf. une fausse interprétation d'un passage de Térence dans Cledonius, p. 57,28, | 13 motant literam, cf. *Cons.*, p. 384, 13 | 16 Sunt item — cedo, aue, faxo, sis, amabo, infit, inquam, quaeso, aio, cf. *Donat*, p. 383, 16 | 20 cedo — est, cf [*Serg.*], p. 551, 32 | 21 cedo — patri meo, cf. *Pomp.*, p. 240, 19. | 27 Sic declinantur — aduerbium salue, cf. *Char.*, p. 254, 18, *Diom.*, p. 348, 30.

et saluere, et aduerbium salue; hoc tantum; haec habent | secundae coniugationis signa. Fore pro esse, foret pro esset inuenitur et forent pro essent, cetera non habet. Infit tertia | tantum persona, id est dicere incipit. Sis secunda tantum persona, id est si uis. Sodes similiter secunda tantum persona, id est si audis. Ferit | tertia persona est, id est percutit, et fit ferio, ris, rit. Et amabo forsan prima persona in futuro indicatiui et blan- | dientis sensum habet. Omnia haec, id est cedo, aue, fore, infit, sis, sodes, ferit, amabo, modis, | temporibus, personis, coniugationibus numerisque deficiunt.

Item inquam uel inquo huius declinationis est quamuis | sit tota plena, prima tantum persona longe desimilis est; est enim inquam, inquis, inquit, inquimus, | inquitis, inquiunt, et imperatiuo inque et cetera; uerbum quarti ut nolo, uolo, ordinis est. Item aio | et meio uerba defectatiua sunt et tertiae coniugationis quedam signa habentia. Meio enim mei[e]re facit | infinitiuo. Item aio, ait, sed ais legi, aimus, aitis, aiunt. Imperfecto aiebam uel melius aibam, bas, bat et rel..., | et nostri doctores perfecto ai, ais[ti], ait et similia; futuro aiam uel aibo, aibis enim legitur; de imperatiuo ambigu- | itur utrum aui an ai, sed Consentius testatur imperatiuum non habere; aiens legitur et similia. Item quesso, is | defectiuum est unde quessumus et infinitiuum quessere et similia inuenias lege. Cesso, is, it non facit | cessas et similia. Cepi praeteritum tantum legitur quamuis adiunctum est alii uerbo, ut incipio, coepi et | incipi analogiae recessit, et sic declinatur cepi, pisti, pit, mus, tis, runt uel re, ceperam et rel... In omni modo tantum | praeteriti et passiuo uerbo ceptus sum et rel..., unde coniunctiuo cepta sit rel... Item faxo, faxis (*gl.* produc), secunda persona faxitis |

---

2 signa, *signi* | 18 ai, *iter* | 27 coniunctiuo (?), *aco.*

---

2 fore — non habet, cf. *Diom.*, p. 379, 29 | 3 Infit — incipit, cf. *Cled.* p. 59, 26 et *Phocas*, p. 436, 6 | 8 blandientis sensum, cf. *Cled.*, p. 59, 25, *Pomp.*, p. 231, 37 | 11 huius — dissimilis, cf. *Diom.*, p. 379, 26 | 13 inque, cf. *Phocas*, p. 436, 10, | 14 uerbum quarti, cf. *Diom.*, p. 379, 28 | Item aio — infinitiuo, cf. *Eutych.*, p. 476, 22 | 18 doctores, *Probus*, p. 35, 31 | 20 ai, cf. *Diom.*, p. 374, 2 | 20 Consentius, p. 377, 12,

largior, sortior, langior, parti- | or, bipertior, tripertior, quadripertior, inretior, molior, et interdum orior et potior et rel... Impersonali | modo mentitur, mentiebatur, mentitum est uel fuit, mentitum erat, ulteriore [fuerat] et cetera usque in finem. Participia que trachuntur a uerbo | communi IIII sunt, praesentis et praeteriti et duo futura : praesentis, ut hic et haec et hoc mentiens; futuri, ut mentiturus, a, um; praeteriti, ut hic | mentitus, a, tum; futuri ut hic mentiendus, da, dum. Sic nostri tradunt sed non confirmandum est, et a deponenti tria, ut | hic et haec et hoc metiens; praeteriti, ut hic mensus, a, um; futuri, ut hic mensurus, ra, rum.

Adiecta ad imperatiuum | modum bam syllaba faciunt praeteritum imperfectum ut eo, i, ibam; adeo, adi, adibam, redeo, redi, redibam quanquam Terentius dixe- | rit rediebam, quoniam scema secunde (*gl.* i. coniugationis) sequitur; ea uero que i ante o habent, non solum ad imperatiua bam | addunt sed etiam e productam preponunt, ut audiebam, nutriebam, | len[i]ebam, quod et ipsum ueteres breuitatis causa | sine e proferebant, ut ibam, exemplo superioris declinationis; uel in participio nominatiuus casus tantum i lit-[f. 175] tera[m] retinet, ut eo, iens, transeo, siens, praeter, ab et alia, ceteri uero casus e literam habent, ut euntis, abeun- | tis et rel...

## (19) [De corruptis uerbis.]

Nunc de corruptis quae nulli ordini pa- | rere possunt, ut sunt haec : sum et ex eo conposita. Item fero et ex eo conposita. Item edo et ex eo conposita. Item uolo et ab eo con- | posita. Item odi, memini, noui, ex quibus pauca declinanda sunt hoc modo.

Sum uerbum neutrum indicatiuo modo dictum temporis praesentis | numeri singularis, figure simplicis persone primae nul-

---

13 i, *ii* | 16 addunt — nutriebam *iter.* | 18 ut ibam exemplo, *exemplo ut ibam* | 21 uero, après nominatiuus | 22 AC TENVS DE DECLINATIONE VERBORVM IV ORDINIBVS PARENTIVM | 23 ordini, *ordinem* | 25 edo, *cedo.*

---

5 Participia, cf. *Donat*, 387, 32 | 12 Adiecta — declinationis, cf. *Cons.*, p. 384, 2 | 19 in participio — abeuntis, cf. *id.*, p. 384, 11

lius coniugationis quod declinatur sic : Sum, es, est, sumus, estis, sunt ; praeterito imper-fecto eram rel... ; perfecto fui rel..., plusquamperfecto fueram ; futuro, ero. Imperatiuo modo sis uel es, sit, simus, sitis, sint ; futuro, esto uel sis, sit | uel esto, simus, estote uel sitis, sint uel sunto uel suntote. Optatiuo modo utinam essem, esses, esset, rel.. ; perfecto et plusquamperfecto | utinam fuissem rel...; futuro, utinam sim, sis, sit, simus, sitis, sint. Coniunctiuo modo cum sim, sis, sit, rel.. ; praeterito im- | perfecto cum essem rel.. ; praeterito perfecto cum fuerim rel... ; praeterito plusquamperfecto cum fuissem ; futuro cum fuero uel ero. Infinitiuo modo tempore praesenti | esse ; praeterito, fuisse ; futuro, futurum esse. Participium praesens non habet ; futurum, hic futurus, a, um. Pene sic declinantur que ab eo | conponuntur, ut prosum, praesum, possum, ab, de, in, ob. Item contentus sum, secutus, satur, fretus, deten- | tus, notus, certus, ratus et cetera adiecta nomina ; sed possum in declinatione adiecit litteram t, | ut possum, potes, potest, poteram, potui, potueram, potero ; imperatiuum non habet, sed Flauianus dicit pos- | sis, possit, possimus, sitis, sint ; futuro, potesto, uel possis, possis uel potesto, possimus, potestote uel possi- | tis, possint et possunto et possuntote. Hoc non confirmo. Et cetera uerba (*gl.* i. praeterito possum) ut prosum usque in finem ; futurum infinitiuum et participium | utrumque non habet, licet quidam dicunt potens, sed nomen est. Item prosum [adicit] litteram d, ut prosum, prodes, prodest et cetera | usque in finem ; participium non habet praesentis sed facit profuturus, ra, rum. Item alia ex his conpositis participia faciunt instan- | tia, ut ab eo quod est praesum, praesens, et absum, absens, ut alii.

Est et fero uerbum corruptum actiui | generis indicatiui modi rel... Fero, fers, fert, ferimus, feritis, ferunt ; ferebam,

---

4 simus, *sumus* | 5 simus, *sumus* | 15 satur, *ratur*. 30 ferebam *iter*.

---

4 futuro — sint, cf. *Nanc.*, $48^v$, 16 | 16 sed possum — potest, cf. *Diom.*, p. 385, 8 | 19 Flauianus, *Char.*, p. 260, 29, potes possit | 22 Et cetera — habet, cf. *Diom.*, p. 385, 9 | 24 quidam — nomen, cf. *Char.*, p. 261, 3, *Diom.*, p. 385, 13 | 24 item prosum — prodest, cf. *Diom.*, p. 385, 6 | 29 Est — corruptum, cf. *Diom.*, p. 385, 23 | 30 feritis, cf. *Prob.*, p. 189, 27.

ferebas, fere- | bat; tuli, tulisti, tulit, tulimus; tuleram rel...; futuro feram, feres, feret rel... Imperatiuo fer, ferat, fe- | ramus, ferte, ferant; futuro ferto uel feras, ferat uel ferto, feramus, fertote, ferant et ferunto et fe- | runtote. Optatiuo utinam ferrem, res, ret, rel...; utinam tulissem, rel...; futuro utinam feram, feras, ferat. Coniunctiuo cum fe- | ram rel..., cum fer[r]em rel...; cum tulerim rel...; cum tulissem rel...; futuro cum tulero rel... Infinitiuo modo tempore praesenti ferre; praeterito tulisse; | futuro latum ire uel laturum esse. Impersonali modo fertur; inperfecto ferebatur et rel...; latum est uel fuit; [erat] uel fuerat, feretur, [rel...] Imperatiuo | feratur et cetera usque in finem; ferendi, ferendo, dum, latum, latu; ferens, laturus, a, um. Sic declinantur ex eo conposita, ut | auffero, abstuli, defero, detuli, con, re, ad, in, pro, prae, ex, per et similia. Passiua uero declinatio redit [ad] analogiam ueluti | feror, fereris, fertur, ferimur rel.., latus sum et cetera his similia; fero significat uecho uel nuntio, | [f. 175v] uel susteneo et sic feror passiuum..... ut alii dicunt; haec tamen, si diximus nullius co[n]iugationis, omnia maxime signa terti- | ae coniugationis adferunt.

Est edo uerbum corruptum actiui generis indicatiuo modo dictum rel... Edo, es, est, edimus, edi- | tis, edunt; edebam, edebas, edebat, rel...; edi, edisti, edit, rel...; ederam rel...; edam, edes, edet. Imperatiuo ede | uel es, edat, edamus, edite uel este, edant; futuro edito uel esto, edat, edamus, estote uel editote uel edatis, edant | uel edunto uel eduntote. Optatiuo modo utinam ederem uel utinam edissem rel...; edam, edas, edat, rel... Coniunctiuo modo cum edam, rel..., cum ede- | rem, cum ederim rel..., cum edissem, rel..., cum edero, rel... Infinitiuo modo esse; similiter praeterito perfecto esse; futuro essum ire uel essurum [esse]. | Impersonali modo estur, edebatur, essum est uel fuit, erat uel fuerat, edetur; a ministe-

15 fereris, *fererit* | 17 nuntio, *muntio* | 23 ede, *ades* | 30 essum ire, *essurum iri.*

14 Passiua — analogiam, cf. *Diom.*, p. 386, 27 | 15 fereris, cf. *Prob.*, p. 190, 36, *Diom*, p. 361, 28 et 386, 26 (note) | 16 fero: nuntio, cf. *Exc. ex cod. Vat.* 1471 (Goetz, V, p. 534, 18) | 20 Est—corruptum, cf. *Diom.*, p. 386, 29 | 21 edo, cf. *Char.*, p. 261, 24, *Diom.*, p. 362, 1.

rio uerbi ad nominis minis- | terium, sopina edendi, do, dum, sum, su, edens, essurus, a, um; et ab eo conposita, ut comedo, ambedo, circum- | edo et horum passiua. Secundum analogiam ueteres declinant, ut edo, edis, edit, edimus, editis, edunt; edebam rel...; edi | rel..., quoniam edidi aliud est; ederam rel...; edam, es, et rel... ; ede, edat, edamus, edite, edant; edito, at, edamus, edito- | te, edant, edunto rel... Infinitiuo edere, praeterito edisse; futuro essum ire uel essurum esse. Sic conposita intellegimus comede- | re et his similia.

Est et uolo corruptum uerbum neutrale, uolo, uis, uult, uolumus, uultis, uolunt; uolebam, uolebas, | bat rel...; uolui, rel..; uolueram rel...; uolam, les, let, lemus, letis, lent. Ali[i] dicunt uolet tantum et uolent. Imperatiuo ins- | tanti uelis, uelit, uelimus, uelitis uel te, uelint; futuro uelito, uelit, uelimus, uelitote, uelint. Optatiuo modo | utinam uel [l]em rel...; utinam uoluissem rel...; futuri uelim, lis. Coniunctiuo modo cum uelim rel...; cum uellem; cum uoluerim rel...; cum uoluissem rel...; cum uo- | luero rel... Infinitiuo modo praesenti uelle; praeterito uoluisse; futurum non habet, ut alii, duo uerba posteriora non habet, uolendi, do, dum. Sic | et nolo, non uis, non uult et cetera. Imperatiuo modo noli, nolit, sed melius nolis quoniam principale eius uelis facit, | non uelit, sed tamen in ussu non est et cetera usque in finem; sic et malo, mauis, mauult, malumus, mauultis | malu[n]t et cetera usque in finem; non mallo quoniam principale eius unum l habet. In conpositis enim uolo prima syllaba perit id est lo, | sequens non motatur. Inuenitur et mauolo. Imperatiua etiam in his uerbis secundum adno[ta]tionem praecedentem observare de- | bemus,

---

1 ministerio, *ministertio* | 10 uolumus, *uolimus* | 23 après in finem, *non malo* emprunté à la ligne suivante | 25 malumus, *malimus*.

---

3 ambedo, cf. *Diom.*, p. 362, 20, ambedo, *id.*, p. 387, 2, *Char.*, p. 261, 32, abedo | 3 passiua — analogia, cf. *Diom.*, p. 387, 4 | 4 ueteres declinant, cf. *Diom.*, p. 362, 21 | 10 Est — corruptum, cf. *Diom.*, p. 386, 9 | uolo ... *id.*, p. 359, 11 | 14 uelito — uelint, cf. *Diom.*, p. 359, 14 | 21 sed melius — facit, cf. *Diom.*, p. 386, 20 | 25 non mallo — motatur, cf. *Diom.*, p. 386, 14 | 27 Imperatiua — nolis, cf. *Diom.*, p. 359, 20, *Char.*, p. 260, 2.

ut ait grammaticus; sed sunt qui declinant ita malis, nolis et cetera usque in finem. Haec habent signa quartae coniugationis, | quamuis l ante o habeant et non i uel e quod erat proprium IIII coniugationis.

Sunt alia (*gl.* .i. uerba) temporibus (*gl.* praesentibus) confussa (*gl.* .i. littera) quae per i litteram dicuntur, ut est | odi, noui, memini, pepigi sed tantum odio, nosco apud ueteres legimus et ex his pauca declinanda sunt hoc modo (*gl.* .i. praesens) odisti, | odit rel...; imperfecti oderim; perfecti odi, odisti, odit rel...; oderam rel... Alii temptant, distinguendi tempora gratia, perfecto | exossus sum illum; plusquamperfecto exossus fueram; futuro odero rel... Imperatiuum non habet. Optatiuo odirem rel...; odisse[m] rel...; futuri oderim rel... | Coniunctiuo cum oderim rel...; cum odirem rel...; cum oderim; cum odissem rel... Infinitiuo praesentis et praeteriti perfecti, ut alii, odisse, sed alii temptant pe- | rossum futurum passiuum. Hoc uerbum significatione passiua aliter formari non potest quam ut si dicas odio sum illi (*gl.* non passiua sed habitur loquendi [genus]); ita decli- [f. 176] | natur. Simile huic noui, ti, it et rel... Alii temptant perfecto notum habui. Infinitiua nosse uel nouisse. Futurum | non habet nec participia. Simile his est memini isti, nit et rel...; meminerim; perfecto memini rel...; memineram. | Ali[i] idem instans et perfectum esse dicunt, memor sum, futurum meminero. Imperatiua instantis non habet; futuri memento | tu, ille, pluraliter mementote uos (*gl.* .i. illi) et cetera. Infinitiua praeteriti temporis meminisse uel praesentis et praeteriti meminisse; ut alius .i. Probus tes- |

---

3 quod erat, *querat* | 13 odirem (*Char.*, p. 257, 16), *oderam* | 14 odirem (*Char.*, p. 257, 19), *oderam* | 15 praesenti-perfecto, *praeterito praesenti et perfecto* | 17 aliter, *iter* | 18 sum, *iter* | illi, *illum* | 22 memineram, *meminerim* | 24 instantis, *instantia*.

---

1 grammaticus, *Diom.*, p. 359, 20, *Char.*, p. 260, 2 | 5 Sunt — confussa, cf. *Char.*, p. 257, 8 | 6 odi — pepigi *id.* | 9 conjugaison de odi, cf. *id.*, 12 | 10 Alii — non habet, cf. *Diom.*, p. 387, 11 | 16 alii — futurum, cf. *id.*, 20 | 17 Hoc uerbum — declinatur, cf. *id.*, 14 | 20 Alii — habui, cf. *id.*, p. 387, 23 | 21 Simile his — memini, cf. *id.*, p. 387, 16 | 23 Alii — memor sum, cf. *id.*, p. 387, 17 | 24 Imperatiua; — mementote, cf. *id.*, p. 358, 22 | 26 Infinitiua — meminisse, cf. *id.*, p. 358; 26, *Char.*, p. 259, 4 | 27 uel praesentis — meminisse, cf. *Diom.*, p. 387, 18.

tatur, futurum non habet; sed alii temptant memorem futurum; participia non habet.

## (20) [De corruptis deficientibus per coniugationem.]

Sunt alia coniugationi paren- | tia que sic declinanda sunt, ut est fio, fis, fit, fimus, fitis, fi[u]nt; fiebam rel ..; factus sum uel fui; factus eram ulteriore | fueram; futuri fiam, fies, fiet, fiemus; fietis, fient; fi, fiat, fiamus, fite, fiant, fito uel fias, fiat uel fito, | fiamus, fitote uel fiatis, fiant uel fiunto uel fiuntote. Optatiuo utinam fierem; praeteriti factus essem uel fuissem rel...; futuri | utinam fiam, fias, fiat rel... Coniunctiuo modo cum fiam rel...; cum fierem rel..., cum fierim rel...; cum factus sim ulteriore fuerim; cum fac- | tus essem ulteriore fuissem uel cum fiam, cum factus ero uel fuero. Impersonali fitur, fiebatur, factum est ulteriore fuit, factum | erat uel fuerat, fietur et rel... usque in finem. Sopina fiendi, do, dum; factum, factu. Participia III fiens, fac- | tus, facturus, a, um, sed alius dicit: fio non habet participium futurum, futurus enim a sum diriuatur; raro etiam instans | ut fiens dicamus et fientes; factus autem et facturus participia sunt sine origine, quoniam neutrale est uerbum (*gl.* .i. fio); legimus | tamen *ne fiar omnibus reprobus dirisu* et alibi *fiere illa sapientior* (*gl.* .i. deponenti et imperatiuo). Forsan uerbum deponens fior et uiuo | et uiuor unde infinitiuum uiui et ab eo conposita, est ut ante dixi patefio et alia sic et neutralia, passiua a secunda con- | iugatione. ut gaudeo, soleo, audeo et tertia coniugatione, ut fido, difido, confido. Haec tertiae coniugationis sunt.

Item eo, is, it, imus, | itis, eunt; ibam rel...; praeteriti perfecti ii, iisti, iit, iimus, ii[s]tis, ierunt uel iere, uel iui, iuisti, iuit rel...;

---

2 AC TENVS DE CORRVPTIS | 23 audeo, *gaudeo*.

---

1 Probus testatur, nous ne trouvons rien de semblable dans le texte que nous connaissons; ce passage a quelque ressemblance avec *Phocas* p. 437, 30 | sed alii — memorem, cf. *Char.*, p. 259, 4, *Diom.*, p. 387, 19 | 2 participia non habet, cf. *Diom.*, p. 358, 26 | 12 fitur, *Virg. gramm.*, p. 5, 18 | 15 sed alius — fientes, cf. *Diom.*, p. 381, 5 | 19 fiar, fiere, *Virg. gramm.*, p. 67, 1 | 25 eo, cf. *Diom.*, p. 360, 28; *Char.*, p. 261, 7.

plusquamperfecti ieram rel...; in- | uenitur eam uel ibo. Imperatiuo i, eat, eamus, ite, eant; ito uel eas, eat, eamus, itote uel eatis, eant uel eunto | uel euntote. Optatiuo ierem rel .., uel iuerem rel..., iessem uel iuissem rel...; futuri eam rel... Coniunctiuo modo cum eam, cum ierem uel | iuerem, cum ierim uel iuerim, cum iessem uel iuissem; futuri cum eam uel iero uel iuero. Infinitiuo ire, iisse, uel iuis- | se, itum ire uel iturum esse. Inpersonali itur, ibatur, itum est, itum fuit rel..., ut diximus. Gerendi iendi, | iendo, iendum, itum, itu. Participia iens, euntis; futuri iturus, a, um. Sic declinantur et ea que a se conposita ut prae- | diximus, ut queo, nequeo, ueneo, pro, re, ex, circum, prae, per, ab, in, sub, intro, ad, inter, trans, prop- | ter, ante et similia, que omnia motant literam conjugationis, ut iens, quiens pro eens, queens et genitiuo eun- | tis pro eentis et rel..., pro[pter] eufoniam, sic et omnia conpossita.

Sunt item alia id est secundum morem coniugationis uerba que decli- | nari rite non possunt ut cedo, aue, salue, fore, infit, sis, sodes, fer[i]t, amabo (*gl* i. amor specialis ali[cuius] rei), inquam, aio, meio, quesso, | cesso, coepi, faxo, pando, sisto, soleo, uescor, medeor, et his omnibus similia. Cedo enim secunda tantum persona [f. 176v] imperatiui modi est, ut cedo illi, id est dic illi et plurali numero inuenitur in Plauto (*gl.* poeta) cet[t]e patri meo, id est dicite | patri meo, et alii dicunt cedo aliud neutri generis quod significat recedo secundam non habere personam ut | cedo, cedit; non ita, aliud cedo actiui generis ut cedo, dis, dit, sed hoc, ut puto, de summo errore nostrorum. Item, | aue, salue. Sic declinantur secunda tantum persona imperatiuo, ut aue, salue et plurali auete, saluete, et futuro aueto, sal- | ueto tu, ille, et infinitiuo praesentis auere (*gl.* .i. uolo) te et uos et illos

---

7 itum ire, *iturum ire* | 11 circum, *cis cum* | 12 ab, *abeo* | 22 poeta, *poete* | 22 illi, *illo*.

---

1 eam uel ibo, cf. *Cons.*, p. 384, 10; cf. une fausse interprétation d'un passage de Térence dans Cledonius, p. 57,28, | 13 motant literam, cf. *Cons.*, p. 384, 13 | 16 Sunt item — cedo, aue, faxo, sis, amabo, infit, inquam, quaeso, aio, cf. *Donat*, p. 383, 16 | 20 cedo — est, cf [*Serg.*], p. 551, 32 | 21 cedo — patri meo, cf. *Pomp.*, p. 240, 19. | 27 Sic declinantur — aduerbium salue, cf. *Char.*, p. 254, 18, *Diom.*, p. 348, 30.

et saluere, et aduerbium salue; hoc tantum; haec habent | secundae coniugationis signa. Fore pro esse, foret pro esset inuenitur et forent pro essent, cetera non habet. Infit tertia | tantum persona, id est dicere incipit. Sis secunda tantum persona, id est si uis. Sodes similiter secunda tantum persona, id est si audis. Ferit | tertia persona est, id est percutit, et fit ferio, ris, rit. Et amabo forsan prima persona in futuro indicatiui et blan- | dientis sensum habet. Omnia haec, id est cedo, aue, fore, infit, sis, sodes, ferit, amabo, modis, | temporibus, personis, coniugationibus numerisque deficiunt.

Item inquam uel inquo huius declinationis est quamuis | sit tota plena, prima tantum persona longe desimilis est; est enim inquam, inquis, inquit, inquimus, | inquitis, inquiunt, et imperatiuo inque et cetera; uerbum quarti ut nolo, uolo, ordinis est. Item aio | et meio uerba defectatiua sunt et tertiae coniugationis quedam signa habentia. Meio enim mei[e]re facit | infinitiuo. Item aio, ait, sed ais legi, aimus, aitis, aiunt. Imperfecto aiebam uel melius aibam, bas, bat et rel..., | et nostri doctores perfecto ai, ais[ti], ait et similia; futuro aiam uel aibo, aibis enim legitur; de imperatiuo ambigu- | itur utrum aui an ai, sed Consentius testatur imperatiuum non habere; aiens legitur et similia. Item quesso, is | defectiuum est unde quessumus et infinitiuum quessere et similia inuenias lege. Cesso, is, it non facit | cessas et similia. Cepi praeteritum tantum legitur quamuis adiunctum est alii uerbo, ut incipio, coepi et | incipi analogiae recessit, et sic declinatur cepi, pisti, pit, mus, tis, runt uel re, ceperam et rel... In omni modo tantum | praeteriti et passiuo uerbo ceptus sum et rel..., unde coniunctiuo cepta sit rel... Item faxo, faxis (*gl.* produc), secunda persona faxitis |

---

2 signa, *signi* | 18 ai, *iter* | 27 coniunctiuo (?), *aco*.

---

2 fore — non habet, cf. *Diom.*, p. 379, 29 | 3 Infit — incipit, cf. *Cled.* p. 59, 26 et *Phocas*, p. 436, 6 | 8 blandientis sensum, cf. *Cled.*, p. 59, 25, *Pomp.*, p. 231, 37 | 11 huius — dissimilis, cf. *Diom.*, p. 379, 26 | 13 inque, cf. *Phocas*, p. 436, 10, | 14 uerbum quarti, cf. *Diom.*, p. 379, 28 | Item aio — infinitiuo, cf. *Eutych.*, p. 476, 22 | 18 doctores, *Probus*, p. 35, 31 | 20 ai, cf. *Diom.*, p. 374, 2 | 20 Consentius, p. 377, 12,

faxiunt (*gl.* pro fatiunt); faximus nemo dicit; apud ueteres faxo pro fatio et faxiunt pro faciunt, ut est hoc.

... *ego federa* | *faxo* (*gl.* .i. facio)
*firma manu.*

Item pando, is praeteritum imperfectum in modo indicatiuo non habet ut faceret pandebam. | Sic et edo ederam plusquamperfectum non habet, ut Consentius, licet Flauianus dicit. Item sisto praeteritum perfectum et plusquamperfectum non habet, | sed tantum ex proximis steti aut statui quod futuro participio caret. Item soleo solebo et soliturus non habet. Item | uescor, nemo dicit uescitus sum, pastus sum, quod uenit a pascor. Item medior, medi, ut mereor, | merui actiuae declinationis. Diximus de diffectione per accidentia et de ali[i]s huius intellectus sed nunc breui- | tatis causa in ordine ponimus. Vt Donatus dicit, sunt uerba defectiua alia per modos, ut cedo, alia per formas, ut facesso,[f. 177] alia per coniugationes, ut adsum; alia per genera, ut soleo, alia per numeros, ut faxo, alia per figuras, ut impleo, | alia [per tempora], ut fero, alia per personas, ut cedo; in his multiplex sensus.

## (21) [De his quae binas uel ternas coniugationes continent.]

Nunc econtra de his que binas coniugationes continent uel ter- | nas deferentie causa, ut dico, is, dico, cas; indico, cis, indico, as; praedico, cas, praedico, cis; | educo, cis, educo, cas; mando,

---

6 faceret, *faciret iter* | 17 soleo, *caleo* | 19 HVC VSQUE DE CORRVP- | TIS DEFICIENTIBVS PER CONIVGATIONEM | 20 econtra tra ajouté d'une autre main.

---

1 faximus nemo dicit, cf. *Pomp.*, p. 240, 33 | apud ueteres—fatio cf. Isid., *Etym.*, 19, 12. | 3 Ego — manu Virg., *Aen.*, XII, 316, 17 | 5 pando, cf. *Cons.* (*Cod Monacensis*) p. 378, 9 pando praeteritum imperfectum..., (les autres mss.) perfectum | 7 Consentius, p. 382, 32 | Flauianus = Charisius, p. 261, 26, Diomede, p. 362, 2 | 8 sisto— habet, cf. *Cons.*, p. 378, 10 | 9 steti aut statui, cf. *Diom.*, p. 380, 10 | quod—caret, cf. *Cons.*, p. 378, 12 | 10 soliturus, cf. *Diom.*, p. 381, 8 | uescor — a pascor, cf. *Char.*, p. 249, 10, *Diom.*, p. 380, 24 | 14 Donatus — ut cedo, p. 385, 4.

dis, mando, das ; fundo, dis, fundo, das ; pando, dis, pan- | do, das ; lego, is, lego, as ; pello, pellas, unde et conpello, as et pello, is unde et inpello ; uolo, | as, uolo, uis. Item pinso, sis, as et pinseo, es. Item manente significatione eadem, iugo, as, is ; | fugio, is, as ; sedeo, sedes et sedo, as. Suntque aliam actiuam et [a]liam passiuam habentia, ut labo, as (*gl.* .i. neutrali), | labor uero deponens est, laberis et similia ; lauo enim as et lauis (*gl.* neutrali et actiua) ; item lauor, lauaris et eris (*gl.* deponenti et passiua). Sunt alia | que diuersos sortiuntur ordines una littera addita uel deposita, ut metor, aris, metior, | iris ; pendo, as et pendeo, des ; seruo, as et seruio, uis ; sano, as, insanio, is ; apto, as, inep- | to, tis et alia licet uetustatis [auctoritate], ut maturo, ras, matureo, ęs ; denso, sas, denseo, denses. | Composita, siue cum uerbis uel cum praepositionibus, suorum simplicium coniugationem seruant eadem scilicet manente | similitate, ut facio, tepefacio, calefatio, liquefatio et rel... cum praepositionibus facio, inficio, afficio, | di, per, de, capio, incipio. Item fero, praefero, in, per, de, af, sub, rel... ; turbo, proturbo ; scribo, pro, in, di, rel... ; neco, | eneco ; uinco, conuinco ; fraudo, defraudo ; fundo, infundo ; cedo, discedo, sub ; halo, exhalo ; | clamo, in, re, de ; emo, coemo ; scando... ; pono, re, cum, ex ; crepo, is, discrepo ; repo, ad, in ; uoco, | in, e, re ; aro, ex ; curro, in, per, de, dis ; canto, decanto ; mitto, in, sub ; curuo, in ; soluo de ; | duco, deduco ; ut diximus, sensus causa motatur coniugatio, educo, as et similia, sed sapio sapere, | et adiecta praepositione resip[i]o, resipire facit ; do, dare, addo, addere, perdo, perdere et similia,... nam et | manduco quod cum nomine compositum,... ut edifico, sacrifico, magnifico, significo, amplifico, terri- | fico, letifico et similia. Haec enim siue a nominibus ueniant siue cum nominibus composita fue- | rint prime coniugationis ; omnis

---

1 pando, *parando* | 5 sedo, *sedeo* | 24 motatur, *motetur* | 27 quod *quam* | 28 amplifico, *implifico.*

---

3 pinso — as, cf. *Diom.*, p. 373, 2 | 8 Sunt alia — metiris, cf. *Diom.*, p. 378, 7 | 12 uetustatis ... matureo ... denseo, cf. *Eutych.*, p. 486, 25 | 13 Composita — et similia, cf. *id.*, p. 466, 18 | 25 sapio — resipere, cf. *Diom.*, p. 378, 18 | 26 do — addere, cf. *Diom.*, 378, 20 | 27 manduco — compositum, cf. *Eutych.*, p. 486, 8 | ut edifico — letifio, cf. *id.*, p. 486, 35.

enim compositio (*gl.* .i. uerbi) cum nomine uel diriuatio a nomine consonantem ante o uel or s fini- | alem habens prime est coniugationis, nisi tantum as uel es uel is ante cor habuerit; tunc enim tertiae | coniugationis siue primitiua siue diriuatiua, ut irascor, uescor, ulciscor; sed | excludunt i quam in semplici uerbo habuerint, etiamsi cum praepositionibus componantur, motant | coniugationem, id est primae [fiunt], ut anticipo, occupo, et similia. Sunt alia uerba que eodem sensu binas coniugationes con- [f. 177v] nextim continent, ut orior et potior; dubium est enim utrum orīris et potīris an orĕris et potĕ- | ris; item orītur (*gl.* IIII) an orĭtur III, potitur III et potitur (*gl.* III[I]) dicatur; utrumque habet analogiam et ceteram connexionem per totam uerbi de- | clinationem, sed tantum imperatiuo tertii ordinis remanserunt, ut orere, potere, sicut infinitiuo IIII ordinis, ut o- | riri et potiri, sic et exorior; et ueteres dixerunt moriri licet tertiae coniugationis et adgre- | diri pro mori, adgredi.

## (22) De his quae prima persona deficiunt.

Sunt quedam quae primam [non] admittunt personam, | ut ouas, ouat; raro ovo dictum. Item furis, rit, raro furio; faris, fatur, raro for, sed in compositione (*gl.* .i. non deficit) | effor; roras, rorat, et pluis, it, raro roro et pluo, quoniam hoc proprium Dei; daris, datur, raro dor; | inquis, inquit, quoniam inquam longe desimilis est. Item (*gl.* .i. deficiunt) foret, ferit, infit, sodes, et his similia.

## (23) [De his quae secunda persona deficiunt.]

Sunt | item alia, ut dixi, quibus secunda deest, ut cesso, cessat, aio, ait, cedo (*gl.* .i. recedo), faxo, amabo, inquam, fit et similia. |

5 sed, *sed autem* | 7 anticipo, *anticipio* | 12 connexionem (?), *cōmixom* | 19 effor, *et for* 21 | daris, *datis*.

1 compositio — uescor, cf. *Eutych.*, p. 488, 15 | 5 sed — coniugationem, cf. *Eutych.*, p. 486, 34 | 7 primae — occupo, cf. *id.*, p. 487, 12 | 15 moriri, cf. *Cled.*, p. 61, 18 | 17 Sunt — rorat, cf. *Diom.*, p. 379, 21 | 21 daris — inquit, cf. *id.*, p. 379, 25 | 22 longe dissimilis — foret, cf. *id.*, p. 379, 27.

## (24) [De his quae participiis deficiunt.]

Sunt item alia, ut dixi, que participiis deficiunt, cum interdum solitam habeant declinationem, qua- | le est timeo; timiturus non facit; item infinito futuro. Item meo meaturus. Item fio fiturus; futurus e- | nim a sum, fiens tantum. Item tollo non facit tolliturus. Item soleo solilurus, uel oleo olilurus non | facit. Item studeo, studiturus; Item sisto sisturus non facit. Item uolo et ex eo composita futurum participium non | habent. Item omnia inchoatiua participium praesens tantum habent, ut orrescens, feruescens; et in breui | dicam, haec difectio ostenditur IIII rebus: aliquando enim praesentis temporis, | ut orre[n]s, studens; aliquando praeteriti, | ut solitus; uix enim solens inuenitur; aliquando a defectiuo uerbo participia difectiua | sunt, ut a lauor, lotus, si enim natura lauatus. Aliquando nullius temporis sunt, ut odi, noui, memini. | Contrarium est si fuisset uerbum quod potuisset hab[e]re IIII participia, ut scrutor; ab impersonali non ueniunt | nisi usurpatiua, penitens enim nomen est, non participium.

## (25) [De his quae praesenti tempore uel praeterito perfecto deficiunt.]

Sunt uerba quae non habent praesens tempus sed regula praeteriti de- | clinantur, ut est hoc quod diximus odi, noui, memini. Haec enim quanquam in praesenti dicuntur propria tantum praeteriti sunt di- | cenda; sunt econtra alia praeteritum perfectum non habentia, ut uerto, meto, uerso sed mersui legitur, non est | tamen in ussu, ut a[i]t quidam.

---

3 meo, *neo* | 12 a, *an* | 13 lauor, *labor* | 15 IIII (?), XII.

---

1 Sunt item — timiturus, cf. *Diom.*, p. 381, 2 | 4 item fio — fiens, cf. *id.*, p. 381, 4 | 5 item tollo — soliturus, cf. *id.*, p. 381, 7.

## (26) [De his quae ex se non habent perfecta.]

Sunt alia que ex se non habent perfecta sed ex proximis suscipiunt, ueluti | ferio ; feri non dicitur sed percussi, Item furis, rit ; furi non dicitur sed insanii. Item sisto sisti non facit sed | steti aut statui, quoniam duplici sensu fungitur. Item fero, tuli, a tollo uel consuetudine sustulli. | Item tollo, sustulli quod apud ueteres instans sustulo. Item attuli ab adfero, quanquam uete- | res a tulo dicebant et similia actiua declinatione. Item passiua declinatione reminiscor non facit reminitus sum sed | recordatus sum, a uerbo recordor, daris. Item uescor, pastus sum a pascor, eris ; uescitus nemo dicit [f. 178]. Item arguor conuictus sum facit ab eo quod est conuincor ; antiqui dicebant argutus sum et artus sum. | Item (*gl.* quod non accipiunt perfectum a proximis) alio intellectu angor non ansus sum sed anx[i]us sum, id est so[l]licitus, anxius enim nomen est et similia.

## (27) [De his quae ex diuersa positione et significatione eadem admittunt praeterita perfecta.]

Sunt alia | uerba quae ex diuersa positione et significatione eadem admittunt praeterita perfecta, ueluti acio et acuo, acui ; frigeo | et frigo, frixi ; luceo et lugeo, luxi ; fulgeo et fulceo, fulsi ; cerno et cresco, creui ; et paueo et | pasco, paui ; sic dicerno, dicresco, dicreui, di[s]cerno discreui ; sto et sisto, steti ; resto et resis- | to, resteti ; consto et consisto, consteti, ob ; tullo et fero, tuli et sustuli ; pendo et pende[o], pependi, re- | tico et reticeo, reticui ; et passiua declinatione patior et pandor, passus sum, nemo

---

11 conuincor, *conuictor* | 13 ansus, *ausus* | 14 anxius, a *xi* | 16 praeterita, *praeteriti* | 17 frigo, *fringo* | 21 pendeo, *pando.*

---

1 sunt alia — dicebant, cf. *Diom.*, p. 380, 8 | 5 quod — sustulo, cf. *id.*, p. 372, 5 | 8 reminiscor — dicit, cf. *id.*, p. 380, 24 | 10 Item — argutus sum, cf. *id.*, p. 380, 25 | 14 item — nomen, cf. *id.*, p. 380, 26 | 16 acio — pependi, cf. *id.*, p. 371, 27 | 17 fulceo, cf. *id.*, p. 371, 29 (*Paris. 7494 et Monac.*) | 20 consteti, cf. *Char.*, p. 247, 17 (*Cod. Bob.*) | 22 patior — uersus sum, cf. *id.*, p. 377, 22, *Char.*, p. 247, 29.

dicit pansus; uertor | et uerror, uersus sum et similia utraque declinatione.

## (28) [De his in quibus dubia perfecta ostenduntur.]

Sunt alia uerba in quibus dubia perfecta | ostenduntur, duplicia enim uel usurpantur quanquam in pari conditione rationis conueniunt, ut pun- | go, pupungi et punxi; pango, panxi et pepigi; parco, peperci et parsi, melius parsi quod parsimo- | niam non parcimoniam dicimus; uello, uelli et uulsi, sic et auelli et reuelli; sorbeo, sorbui et sorb- | si; fero, tuli ueteres, detuli, tollo, tuli et sustuli; necto, nexi et nexu[i], hereo, hessi et hessus sum; | caleo, calui, calidus sum; sancio, sanci[i] et sanxi, unde sancitum est nec minus sanctum est; salio, sa- | liui et salii et salui; sino, sinui et siniui et sii; explico, explicui et explicaui; neglego, neglexi et neglegi; neco, necui et necaui, unde et necem cedem appellamus, et (*gl.* passiua) nectus et necatus ; | occino (*gl.* cano), occini et occan[u]i, cano enim cecini, et adsumpta syllaba oc[ce]cini facit; purgeo, purxi | et pursi pono, possui et possiui; cado, cecidi et cessi; incipio, cepi et cospi ut ueteres; con- | pello, compulli uel compulsi; metior, messus sum non metitus, contra declinandi morem, messura enim est non | metit[i]o; metor uero metatus facit; emo, emi uel empsi rel... et passiua declinatione alor, alitus sum et altus; | fruor, fructus et fruitus;

---

10 nexui, *nectu* | 11 sanctum, *cantum* | 15 occan[u]i, *occanus* | 17 et, *et uel.* | 21 fructus, *fretus.*

---

1 uertor — uersus sum, cf. *Diom.*, p. 377, 25 | 3 Sunt — dicimus, cf. *id.*, p. 372, 11 | 5 pupungi, cf. *Diom.*, p. 372, 12 (*Cod. Monac.*), *Exc. Char.*, p. 565, 2 | 7 uello — auelli, cf. *Diom.*, p. 372, 11 | 8 sorbeo — sorbsi, cf. *id.*, p. 367, 26, *Char.*, p. 244, 4 | fero — sustuli, cf. *Diom.*, p. 372, 2 | 9 necto, cf. *id.*, p. 369, 16 | haero — haesus, cf. *id.*. p. 367, 6 | 10 sancii, cf. *Prisc.* I, p. 538, 28-9 | sanxi, cf. *Char.*, p. 247, 10 | 11 salio, salii salui, cf. *Diom.* p. 374, 5 | saliui, cf. *Prisc.*, I, p. 541, 15 | 13 neglego — xi, cf. *Diom.*, p. 369, 15 | neco — necatus, cf. *Diom.*, p. 366, 3 | 14 occino — facit, cf. *Diom.*, p. 373, 23 | 15 occanui, *id.*, p. 374, 1 et *Prisc.*, I, p. 529, 5 | 16 oc[ce]cini, cf. Neue, *Formenlehre*[3], III, p. 372 | pono — possiui, cf. *Char.*, p. 244, 26 | 17 cado — cessi, cf., *Nanc.*, f. 51, 22 | 18 metior — metitus, cf. *Diom.*, p. 378, 10.

fatigor, fatigatus sum, non fessus sum ut alii; fessus uero per se ut lassus; | figor, fixus et fictus; sallior, salsus sum et salitus sum ut alii, salio, alii sallo, sic et passiuo sallior | et sallior; abscondor absconditus et absconsus, melius absconditus quoniam simplex condor, conditus; | ostentor, ostentus et ostensus, sed melius ostentus, quoniam tentor, tentus sum, et ostenturus | non ostensurus facit. Fere enim [omnia] futura participia actiui generis a praeteritis passiuis diriuantur, exceptis | paucis, quanquam in tali genere declinationis Horatius (*gl.* i. poeta) incompetenter declinauit :

*A*[*s*]*t ubi me fes-* | *sum sol* [*acrior*] *ire lauatum*
*Admonuit...*

pro lotum, quoniam lauor lotus sum et loturus facit. Item expergiscor, | experrectus et expergitus et expergefactus, ut in Actibus Apostolorum : *expergefacti sunt*; fit tamen expergor et expergitur [f. 178v] et expergiscor et experrectus sum et expergefio et expergefactus sum; nitor, nisus sum sed ueteres nixus | sum. Virgilius dicit :

*nixus ab aggere telum...*,

idem : (*gl.* .i. nauigantes)

*adnixi torquent spumas*,

item :

*adnixus uiribus* [*hastam*],

idem :

*obnixus latis humeris*,

Accius (*gl.* poeta) :

*illum defendere nixi sunt*;

---

9 incompetenter, *incompendenter* | 19 nixus, *nixus est* | 23 adnixus, *adnixus est* | 25 obnixus, *obnixus est.*

---

1 fatigor — lassus, cf. *Diom.*, p. 376, 17 | 2 figor, cf. *Diom.*, *id.*, 12 | 2 sallior — salsus sum, cf. *id.*, p. 375, 16 | 3 abscondor — conditus, cf. *id.*, p. 375, 25 | 5 ostentor — facit, cf. *id.*, p. 376, 2 | 9 Horatius, *Sat.*, I, 6, 125 ap. *Eutych.*, p. 485, 2 | 14 expergiscor — expergefactus, cf. *Diom.*, p. 376, 11 | 15 Actibus, 16, 27 : Expergefactus... est | 17 nitor — ut sit...enixa, cf. *Diom.*, p. 374, 23 | 19 *Aen.*, IX, 769, (*conixus... dexter*) ap. *Diom.*, p. 375, 2 | 21 *Id.*, III, 208 | 23 *Id.*, IX, 744 (*id.*) | 25 *Id.*, IX, 725 (*id.*, 6). | 27 Accius, nous n'avons pu retrouver ce fragment.

melius autem dicimus nisus, a, um a ni- | tendo. Item anisus, a, um, enixa enim appellatiuum nomen et accipitur proprie in partu, ut cum dicimus geminos enixa | est. Vergilius :

*XXX capitum foetus enixa*,

ut sit enisa uiribus, | enixa in partu et his similia. Item Isidorus dicit *puerpere dicuntur quae primum* | *enixae sunt*.

## (29) [De differentia IIII coniugationum.]

De differentia IIII (*gl.* dicemus) coniugationum ex prima persona. Omnia uerba romana | quae secundum analogiam declinantur in his terminacionibus conspiciuntur : aut enim in eo aut in eor aut in io aut in ior aut in uo aut | in uor aut consonante precedente o uel or... In prima et tertia inueniuntur, exceptis tribus f, k, q... A | enim ante o, aut o ante o in latino sermone.... Haec inuenies igitur quecumque uerba in eo dissinen- | cia siue primitiua, ut habe[o], taceo, maneo, stupeo, scaleo, sorbeo, areo, candeo, timeo, doleo, | pateo, caueo, calleo, floreo, luceo, frondeo, et similia, una syllaba [tam] in uerbo quam in nomine (*gl.* .i. crescunt), sicut communia et | deponentia ut uereor, polliceor, liqueor, mereor. Fit enim reris et mereris id est secundae coniugationis reor ut | alii, medeor, fateor, profiteor, infiteor, tueor, intueor et similia ; excipiuntur pauca primae con- | iugationis primitiua beo, creo, meo, com[m]eo. nauseo, nucleo, enucleo, laqueo, in, galeo, screo, calce- | o XII ; quartae uero (*gl.* .i. productae) eo et queo et que tam ex his quam ex illis conponuntur. Sicut u vocalem ante o uel | or finalem habentia uerba primitiua tertiae sunt coniugationis, ut inbuo, tribuo, acuo, induo, arguo,

---

1 enisus, *anisus* | 5 ut sit — similia, *après item — sunt* | Isidorus, *Essiodus* | ACTENUS (?) | 17 uerba, *uerbo* | 19 reris, *rearis* | 22 creo, meo ; *cretimeo* | 23 productae, *pcep* | 24 queo, *ex queo*.

---

4 *Aen.*, III, 391 et VIII, 44 (*Diom*,, p. 375, 13) | 5 Isidorus, *Diff.*, I, 448 | 13 Quecumque — similia, cf. *Eutych.*, p. 449, 24 | 14 habeo — scaleo, cf. *id.*, p. 449, 30 (note) | 15 areo — doleo. cf. *id.* | pateo, caueo, cf. *id.* | 18 communia — screo, cf. *id.*, p. 449, 32. *Prisc.*, *Part XII Vers. Aen.*, 2, p. 469, 27 | 23 calceo, cf. *Prisc. id.*, 29 | quartae — polluo, cf. *Eutych.*, p. 450, 2.

fluo, | polluo, luo, adluo, nuo, innuo, minuo, spuo, ruo, suo, metuo, statuo et similia (*gl.* .i. tertiae coniugationis), sic in[d]uor; primitiua, ut | fruor, liquor, loquor, sequor, sed u post q nec uocalis nec consonans. Alia a nomine uenientia primae sunt | uacuo, statuo, instatuo, uiduo, sinuo, insinuo, tenuo, fluctuo, estuo. Item motuor, tumultu- | or et similia a nominibus uacuus, statuus, sinus, tenuis, fluctus, estus, motus, tumultus, una | syllaba crescentia sequs nomina quartae declinationis, ut u non amittant. I uero ante o habentia trium sunt coniugationum | id est prime et tertiae et quarte. Sed illa primae sunt quae a nominibus non minus trisyllabis i puram peneultimam habentia | semper nulla sequente consonante in omni genere ueniunt, ut nuntius, nuntii, nuntio, nuntias; | radius, radii, radio, as; lanius, nii, lanio, as; socius, socii, socio, as; saucius, cii, saucio, as. Item rabi- | es, rabiei, rabio, as; luxories, riei, luxorio, as; glacies, ei, glacio, as; minus (*gl.* .i. quam genitiuo) una syllaba. Item 'curia, riae, | curio, as uel decurio; linia, ae, linio uel delinio, as; furia, ae, furio, as; fiducia, ae, fiducior, fiduciaris. Item | repudium, dii, repudio, as; tripudium, dii, tripudio, as; consilium, lii, consilio, as; folium, lii, folio, as uel de-[f. 179] folio; spolium, spoli[i] spolio, as; somnium, somnii, somnio, as; corium, rii, corio uel decorio, as; bassium, sii, bassio, bassias; pretium, pretii, pretio uel depretio, as; initium, initii, initio, as; uitium, tii, uitio, uitias. Item | auxilium, lii, auxilior, auxiliaris; negotium, tii, negotior, aris; gratia, gratiae, gratior, aris et | similia. Excipiunt[ur] hio, as, pio, as, amplio, as, satio, as, crutio, as,

---

10 sed, *sunt* | 23 pretium, *praetium.*

---

1 adluo, cf. *Eutych*, p. 450, 5 | innuo — metuo, cf. *id.*, p. 450, 6 | 3 fruor — loquor, cf. *id.*, p. 450, 6 | loquor — sequor, cf. *id.*, p. 498, 15 | 5 uacuo, uiduo — estuo, cf. *id.*, p. 462, 28; uacuo, cf. *id.*, p. 450, 8 | instatuo, cf. *id.*, p. 450, 9 (note) instituor | uiduo — estuo, cf. *id.* | 6 motuor, cf. *id*, p. 450, 9 | tumultuor, cf. *id.*, et *id.*, p. 464, 11 | 7 fluctus, aestus, sinus, una syllaba — amittant, cf. *id.*, p. 464, 10; uacuus sinus — tumultus, cf. *id.*, p. 462, 30 | 9 I uero — cf. quarte, cf. *id.*, p. 450, 9 | 10 Sed illa — radias, cf. *id.*, p. 450, 9 | 14 lanius, cf. *id.*, p. 451, 1 | 15 socio — saucias, cf. *id.*, p. 450, 16 | rabies — glacies, cf. *id.*, p. 459, 8 | 17 curia — auxiliaris, cf. *id.*, p. 450, 16 | 27 Excipiuntur — satio, cf. *id.*, p. 450, 25.

calcio, as et similia, quoniam hio primi- | tiuum est, pio uero a dissillabo uenit; dubium unde oritur, ideo exceptio est. Amplio ab amplior nomine uel | amplius aduerbio; satio a nomine satias uel satietas; non habet hic i puram in peneultima; crutio a nomine | crux; calceo a nomine calceus. Alia uero omnia in io dissinentia quarte sunt; aut enim primitiua et carent ori- | gine aut diriuatiua sunt (*gl.* non) a nominibus cum supradictis prepossitis obseruationibus : primitiua, ut ambio, | is, santio, farcio, is, [prae]sagio, is, salio, sepelio, dormio, uenio, hinnio, tinnio, grinnio, sapio, | ferio, disperio, garrio, ligurrio, aurio, sentio, gestio, e[f]futio, fastidio, condio, erudio, obe- | dio, nutrio. Item ordior, assentior, operior, exorior, potiorque et similia; diriuatiua, ut est bul- | lio, is, superbio, bis, uagio, insanio, murio, et munio uel moenio, redio, custodio, seruio, las- | ciuio, balbutio licet non balbio, inpedio, expedio, mollio, stabilio, finio, exinanio, in- | signio, sepio, sitio, gestio, uestio. Item mentior, metior, dimetior, partior, bipertior, | tri, quadri, sortior, amicior, blandior, inretior, mollior, largior que omnia a nomine | uenientia una sillaba crescunt ut secunda crescit a nomine ueniens. Notantur pauca primiti- | ua, quae cum debuerint esse quarte, ad tertiam tamen pertinent. Sunt autem a uel i breuem ante cio haben- | tia et a et u ante pio, ut iacio, facio, aspicio, interficio, pellicio, officio. Item capio, sapi- | o, rapio, cupio, et praeterea fodio, fugio, effugio, refugio, pario, quatio, concutio, coniecio | adiecio, ob, sub, incipio, refitio. Item morior et patior, gradior et interdum orior et potior et | his similia, Haec tamen secunda persona indicatiuo et imperatiuo et media sillaba infinitiuo a quarta coniugatione distinguntur. | Alia uero omnia, que uoca-

---

9 farcio, *fascio* | 17 sitio, *sistio* | 27 orior, *oritur*.

---

1 calcio, cf. *Eutych.*, p. 463, 18 | 3 amplio — satietas, cf. *id.*, p. 450, 27 | 5 crutio, cf. *id.*, p. 463, 17 | 5 calceo — calcius, cf. *id.*, p. 463, 19 | alia uero — uestio, cf. *id.*, p. 451, 4 | 17 metior, partior, amicior, blandior, mollior, largior, cf. *id.*, p. 465, 28 | 20 Notantur — pertinent, cf. *id.*, p. 451, 17 | 22 Sunt autem — sapio, cf. *id.*. p. 451, 19 | 24 cupio — fugio, cf. *id.*, 451, 22 | 25 pario — concutio, cf *id.*, 22 | 26 morior, cf. *id.*, 22 | 27 et interdum — potior, cf. *id.*, 23 | 29 Alia — tertiae, cf. *id.*, p. 451, 24.

lem o uel or. finialem, duarum tantum modo coniugationum, id est prime et tertiae. Nam tertia | si non in uo uel in io, ut dixi, dissinant, consonantes omnes, exceptis III, ante o uel or in primitiuis tantum | habebit, nisi as uel es uel is ante cor inueniatur, in quibus solis terminationibus habet et diriuatiua, | ut supra irascor, uescor, ulciscor, nascor, nanciscor, [a]piscor, expergiscor, comminiscor, | adepiscor, obliuiscor et similia; omnia consonantia, ut lambo, duco, uado, lego, tracho, aio, uiuo, | soluo, haec duo tantum; alo, gemo, cano, scalpo, linquo, curro, uiso, scato, peto et similia. Prima uero coniugatio, [f. 179v] quanquam sepe habet primitiua, ut amo uel do, tamen diriuatiua, ut dono, et hec si non dissinat in | eo uel in uo uel in io uel in oo, omnes consonantes, exceptis supradictis, ante o uel or finalem sus- | cipit, ut ante retuli, ut libo, placo, sedo, propago, triumpho quamuis grece, [h]alo, amo, no, usurpo | liquo, lasso, lacto, seruo, curuo, et omnia huiusmodi, laxo et similia.

Omnia uerba diriuati- | ua consonantem ante o uel or finialem habentia, nisi in sco uel in scor dissinant, a quacumque par- | te orationis ueniant, siue a quacumque terminatione, in quinque declinationibus exceptis paucis, prime tantum sunt con- | iugationis. Veniunt enim ab aduerbio : intro, intro, as; temere, temero, as; a uerbo : uello, | is, uellico, as. Item a nomine omnibus consonantibus pene antecedentibus, ut turba, bae, turbo, bas; spica, | ae, inspico, as et rel...; probus, probi, probo, as; amicus, amici, amico, cas et rel...; a fixis: locus, ci, loco, | as et rel...; libum, bi, libo, as; sacer, sacri, sacro, as; satur, ri, saturo, as; ir (*gl*. .i. deest) et eus a tertia; os, | oris, oro, as; ros, roro, as et rel...; multa a quarta: fluctus, us, fluctuo, as; gelu,

---

22 intro *iter*.

---

4 nisi as — inueniatur, cf. *Eutych.*, p. 466, 19 et 470, 19 | 5 in quibus— deriuatiua, cf. *id.*, p. 466, 33 | 6 uescor — obliuiscor, cf. *id.*, p. 466, 21 et 470, 33 | 18 Omnia uerba, cf. *id.*, p. 462, 2 et 457, 1 | 22 intro, cf. *id.*, p. 462, 15 | 23 temere — temero, cf. *id.*, p. 462, 16 | uello, uellico, cf. *id.*, p. 462, 6 | Item a nomine — inspicas, cf. *id.*, p. 457, 13 | 25 probus, amicus, *id.*, p. 457, 26 | 26 a fixis — locas, cf. *id.*, p. 458, 1 | 27 libum — libas, cf. *id.*, p. 458, 6 | sacer — saturas, cf. *id*, p. 458, 11 | 28 os — roras, cf. *id.*, p. 458, 30 | 29 a quarta — rabias, cf. *id.*, p. 459, 7.

gelo, as ; | a quinta, ut rabies, ei, rabio, as ; hoc pro ordine non pro consonante, liquet sunt pauca harum duarum | declinationum exempla ; incorporalia enim sunt magna ex parte et genitiua pluralia seruantia, nisi a quar- | ta et a quinta ueniant et nisi in his tantum terminationibus fiant qualia sunt in co uel to uel lo uel lor | uel cinor uel cito uel uo : a quarta, ut uello, uellico ; fodio, fodico ; nutrio, nutrico ; albus, al- | bico ; claudus claudico ; faber, fabrico ; alter, altercor ; frons, frondico et rel.. ; debilis, debi- | lito ; nobilito ; periclitor ; pollulo ; uentulo ; gratulor ; latrocinor ; febricito ; aestus, us, | estuo rel... Haec autem omnia et his similia diriuatiua ab omnibus tam declinationibus quam clausulis, ex- | ceptis tribus rebus ; aut si propria greca et si romana, et si incorporalia adiectis nominibus corpo- | ralibus uenientia, iustus, iustitia, primam solam coniugationem generali regula sed conpossita cum | nomine, ut manduco, cas, idonea obseruatione meruerunt ; anto- | nesco enim inchoati- | uum est, lentulizo frequentatiuum est, proprias coniugationes meruerunt, supradicta uero de forma perfecta retuli grammaticum. |

## (30) De similitudine uer- | borum et nominum.

Sunt alia quae eadem sunt et nomina : formido, caligo, propago, indago, palpo, come- | do, cupido. Item libo, uerbero, sed in hoc distant : si tempus habuerint, uerba sunt ; si casum, nomina sunt, | et quoniam syllabis genitiui nominum non respondent, merito uidentur [magis] nomina de uerbo tulis- | se,

---

6 uello, *uellio* | 12 quam, *quod* | 19 HVC VSQUE DE DIFFERENTIA CONFVSSIONIS IIII CONIVGATIONVM.

---

2 liquet — parte, cf. *Eutych.*, p. 459, 10 | 4 genitiua — seruantia, cf. *id.*, p. 465, 5 | 5 qualia in eo — uel uo, cf. *id.*, p. 462, 3 et 465, 6 | 6 uello — febricito, cf. *id.*, p. 462, 6 | 12 quam clausulis, cf. *id.*, 462, 5 | aut si — uenientia, cf. *id.*, p. 457, 4 | 15 compossita — manduco, cf. *id.*, p. 486, 8 | 17 lentulizo, cf. *Cons.*, p. 376, 33 | 20 formido — palpo, cf. *Eutych.*, p. 459, 31 | 21 comedo, cf. *Cled.*, p. 37, 20 | 23 quoniam — fieri, cf. *Eutych.*, p. 459, 34.

quam de nominibus ipsa fieri, excepto libo et uerbero quae respondent genitiuo si a nomine [f. 180] quod est uerber et libum uenit.

## (31) De uaria uerborum positione.

Sunt uerba que prima persona aput | ueteres diuersa, ut est uerbi causa annuo, is, apud ueteres abnueo. Item attingo, gis, | apud ueteres attigo sine n dicebant et similia. Hortor, aris, ueteres horitur quasi specie ite- | ratiua ; sallio, is, ueteres sallo ; excelleo, crebro dicimus excello et antecello ; necto, is uulgo | dicimus, ueteres nexo, is ; intueor crebro dicimus, ueteres intuor ; plaudo, frequens est aput uete- | res plodo ab ea consuetudine qua au sillaba cum o littera commercium habet, ut in nomine cla[u]s- | trum uel clostrum, cauda et coda ; pario ex hoc parire infinitiuo dicimus, ueteres parere ; rideo, ueteres | rido, is ; incendo, incendis, ueteres occendo ; obsepio uulgo dicimus, ueteres obsipio ; horreo, horres, | ueteres horrio, horrire dicebant ; nosco, is, ueteres gnosco, is. Aliter accipiendum est ignosco, cognosco, | agnosco, denosco, et rel., addita prepositione ; possedeo, ueteres possido dixerunt. Item grunnio dicimus, ueteres grundi- | o et inde grundilis uel le. Itemque nos dicimus amplector, ueteres amploctor inde amplecti, et amplocti | inuenitur et amploctens pro amplectens. Itemque amplexens pro amplexans figurauit, nam am- | plector, eris perfectum est, amplexor uero, amplexaris iteratiuum est et similia.

---

1 quam, *quod* | 10 intuor, *intueor* | 20 amploctor, *amplector* | 21 amplectens, *amploctens* | 23 Ac TENVS DE HIS.

---

5 annuo — abnueo, cf. *Diom.*, p. 382, 10 | attingo — attigo, cf. *id*, p. 382, 14 | 6 hortor — iteratiua, cf. *id.*, p. 382, 21 | 7 sallio, cf. *id.*, p. 375, 19 | 8 excelleo — antecello, cf. *id.*, p. 374, 17 | 10 plaudo — coda, cf. *id.*, p. 382, 26 | 12 pario — parire, cf. *id.*, p. 383, 4 | 13 rideo — rido, cf. *id.*, p. 383, 7 | 14 obsepio — obsipio, cf. *id.*, p. 383, 10 | 16 nosco — gnosco, cf. *id.*, p. 383, 17 | 18 grunnio — grundilis, cf. *id.*, p. 383, 20 | 20 amplector — iteratiuum, cf. *id.*, p. 384, 7.

## (32) De consuetudine antiquitatis.

Alia sunt uerba que per liquentiam ueterum aliter tunc declinantur et nunc, ut dixit Terrentius *nihil est dictum....prius*, sed iniecit postera aetas mundi ut disciplinam | pristini seculi, ita et sermonem fastidire cepit et noua parturire uerba quae *iu- | uenum ritu modo florent et uigent*, sicut per phissicam similitudinem, Oratius ait :

*Vt | siluae flores pronos motant[ur] in annos,*
*prima cadunt; ita uerborum uetus interit ae | tas,*
*et iuuenum ritu florent modo nata uigentque.*

plurima enim uerba quae uulgo passiuo | more declinamus, apud ueteres diuersa reperiuntur denunciata declinatione, ut est frustro, patio, | moro, auxilio, populo, digno, augoro, ulcisco, uocifero, tuto, modero, medito, percunc- | to, modolo, meridio, amplecto, largio, horto, alterco, demolio, lucto, titubo, gratu- | lo, contemplo, asperno, auspico, adulo, arbitro, reminisco, cuncto, contemplo ; item consentio et | consentior, uerto et uertor ; nam si peto, repeto, posco, reposco, quare non potius diximus | uerto et reuerto et similia, pro frustror, patior, moror et cetera que supra | diximus. Item ueteres ponebant passiua pro actiuis, ut nutrior pro nutrio, expo- | lior pro expolio.

---

2 prius, *primus* | 4 parturire, *fasdurire* | 8 prima, *et prima* | interit, *iteratur* | 13 modero, *medero* | 14 horto, *hortio*.

---

1 Alia sunt — digno, cf. *Diom.*, p. 400, 3 | 2 Terrentius, *Eun. prol.*, 41 Nihil est dictum quod non sit dictum prius | 3 postera — similitudinem, cf. *Excerpta ex codice Lauantino*, 24 K. V., p. 326, 1 les mots postera — uigent y sont attribués à Probus, cf. Keil, I, p. LIV ; per phissicam similitudinem, seulement dans les *Excerpta* | 7 Oratius, *de Arte Poet.*, 60 ; cf. *Excerpta ex codice Lauantino*, 24 (K. V, p. 326, 5) | 12 augoro, cf. *Cons.*, p. 360, 14 | ulcisco, cf. *Prisc.*, I, p. 396, 24 | 13 uocifero, cf. *id.* | tuto, cf. *id.*, p. 396, 22 | 13 modero, cf. *id.*, p. 396, 13 | percuncto, cf. *id.*, p. 396, 16 | modolo, meridio, cf. *id.*, p. 396, 12 | 14 amplecto, cf. *id.*, p. 393, 7 | largio, horto, cf. *id.*, p. 392, 21 | alterco, cf. *id.*, p. 392, 24 | demolio, cf. *Diom.*, p. 400, 18 | lucto, cf. *Cons.*, p. 369, 14 et *Prisc.*, I, p. 392, 14 | titubo, cf. *id.*, p. 378, 13 | 15 contemplo, cf. *id.*, p. 392, 9 | auspico, cf. *id.*, p. 392, 11 | adulo, cf. *Cons.*, p. 369, 14 | reminisco, cf. *Prisc.*, I, p. 396, 20 | 16 cuncto, cf. *id.*, p. 392,8 | 20 nutrior, cf. *Prisc.*, I, p. 393, 15.

## (33) De uaria significatione uerborum.

Plurima uerba ueteres [f. 180 v] diuersa sensus significatione usurpauerunt, ut est uerbi causa grassor uerbum deponens | primae coniugationis uulgaris sensu pro eo quod est latrocinor accipitur. Item pro eo quod est incedo ut | sit specie iteratiua ex eo quod est gradior, graderis; sic et sisto, sistis significat sta- | tuo, ideo duplex praeteritum facit steti aut statui. Item augoro, auguror apud ueteres indistinc- | te est relatum; nonnulli tamen defferentiam induxerunt, ut sic augoro, as, quasi coniecturam capio, | augoror uero in auspici[i]s proprie sit dicendum. Item in uno uerbo diuersis declinationibus diuersos | sensus accipimus. Item asculto pro eo quod est pareo accipitur, et pro audio ut est hoc poetae

*Dixisti multa*, | *ego ascultaui nihil*,

id est audiui nihil. Item lacesso et facesso uerba que ex primitiuis lacero et fatio | adieccionem litterarum capiunt et nihilominus idem significant; interdum uariantur; | lacessere enim concitare, facessere uero discedere intellegitur. Eodem modo est sis ex corrupto trac- | tum quod est sum; sub [h]ac positione apud ueteres multa significat; accipitur pro si uis et pro ipsum et pro | suis et pro suus et pro his et pro eos et pro eas et pro eum et pro imperatiuo et optatiuo et pro coniunctiuo, sed hoc totum liquen- | tia poetarum legitur non prosali, praeter III significationes, id est significatio imperatiui, et optatiui et cun- | iunctiui et si qua alia sunt.

---

De varia significatione nvnc referemvs | 4 specie, *speciae* | 5 graderis, *gradieris* | 14 audiui, *non audiui* | 16 uariantur, cf. *Char.*, p. 256, 5 *Nanc.* f. 49,13, *non uariantur.*

---

5 sic et sisto — statui, cf. *Diom.*. p. 380, 10 | 14 Item lacesso — intelligitur, cf. *Char.*, p. 256, 3; *Diom.*, p. 379, 6. *Nanc.*, f. 49, 10 Sunt uerba quae apocopa appellantur quae ex primitiui uerbi declinatione et adiectionem litterarum capiunt et nihilominus idem significant; interdum uariantur uelut lacesso ex eo quod est lacero, sed hic uariatur; lacessere enim concitare est, facesso atque hic facessere discedere intellegitur.

## (34) De similitudine IIII coniugationum inuicem.

Omnia que in as secundas faciunt personas, | cuiuscumque sint temporis uel modi uel coniugationis, secundum praesens tempus primae coniugationis declinantur, id est omne praeteritum | imperfectum et plusquamperfectum in omni coniugatione et futurum optatiui et praesens coniunctiui secundae coniugationis et tertiae et quartae; in es quoque pro- | ductam desinen-[tia] secundum praesens tempus secundae coniugationis, id est praesens et imperatiui et optatiui et perfectum et plusquamperfectum eiusdem et imperfectum et | plusquamperfectum coniunctiui modi in omnibus coniugationibus et futurum optatiui et praesens coniunctiui primae coniugationis, futurumque indicatiui tertiae et | quarte in io dessinentis, si s productam habeat; in is uero dissinentia secundum praesens tempus tertiae con- | iugationis; sed tamen defert in tempore IIII a III, id est futuro indicatiui prime et secundae et quartae dissinentis in | eo ut ibo, ibis, et praeterito perfecto et futuro modi cuniunctiui in omnibus coniugationibus; sed notandum est quod i in u non con- | uertitur et quod sis et uellis producuntur. Aparet igitur omnes coniugationes absque imperatiuo et absque | praeterito perfecto infinitiuoque trifarie declinari secundum praesens tempus trium coniugationum. In declinatione quoque passiua hoc similiter | potest obseruari.

## (35) De ratione ultime in uerbo.

Omnia uerba in a dissinentia | nouissima syllaba longa sunt,

---

4 et (futurum). *in*.

---

18 Omnia... *Nanc.*, f. 52, 21 Apparet autem omnia tempora in omnibus coniugationibus absque praeterito perfecto et imperatiuo in omnibus modis trifarie declinari secundum praesens tempus trium coniugationum, et omne quidem praeteritum inperfectum et plusquamperfectum secundum primae coniugationis praesens tempus declinatur, et futurum optatiui modi et presens coniunctatiui in secunda et tertia et quarta coniugatione [f. 52v], ut amabam, bas, amaueram, ras, docebam, bas, docueram, ras, legebam, bas...

ut ama; in e dissinentia brebia sunt, ut lege, | legere, legisse, excepto uerba secundae personae imperatiuo modo a secunda coniugatione, ut doce et similia; | in i dissinentia longa sunt sine exceptione, ut audi; in o dissinentia breuia sunt, ut amo, amato, amanto, [f. 181] quanquam o uariatur poetico more exceptis monosyllabis, ut sto, do, flo, no. In u dissinentia | longa sunt, ut amatu, lectu, et rel... Item in as uel es dissinentia longa sunt, exceptis monosyllaba | sum et quaeque ex hoc figurantur, ut possum rel... In is uel us dissinentia breuia sunt [exceptis uerbis] | quartae coniugationis, ut audis et a uerbo nolo, uolo, uis, non uis, malo, mauolo, faxis. In t uel i[n m] | uel in r dessinentia breuia sunt, ut amat, amem, amer, legor. Hic adiungitur passiua declina tio | et in ali[i]s, in i, uel in e, uel in m, uel in es, uel in is, uel in us; alicuius declinationis in c dissinentia longa sunt, ut | dic, duc, fac, et ab eis compositum est ut addic, produc: facio enim in compositis redit ad analogiam ut dixi. In nt dissinentia natura breuia sunt, ut amant, docent, sunt et similia, sed positione longa. Sic [de] ultima[e] arte collegitur in uerbo.

## (36) De clausula et ortu participii.

Participium sane dicitur appellationem et uim ex greco trachens; duarum | partium quae sunt principales in toto sermone eximias sibi uindicat leges, | uerbi scilicet ac nominis; habet ex nomine genera et casus, a uerbo tempora et significa- | tionem, ab utroque numerum et figuram. Omne participium praesentis temporis in ans uel in ens dissinit. In pri- | ma quidem et secunda coniugatione fit interposita n secundae personae

---

6 monosyllabis, *monosyllaba* | 11 in t, *in te* | 19 participium, *participia* | trachens, *trachentia* | 21 uindicat, *uindicant* | 25 coniugatione, *coniunctiuo.*

---

1 in e — doce, cf. *Seru.*, p. 454, 5 | 5 exceptis — no, cf. [*Max. Victor*,] p. 236, 21 (note); *fragm. Bob. de uers.* p. 626,7 | 6 In u — lectu, cf. *Seru*, p. 454, 11 | 9 In is — uis, cf. *Seru*, p. 454, 6; exceptis... uis, cf. [*Max. Victor*], p. 237, 2 11 In t — breuia sunt, cf. *Seru*, p. 454, 4 | 19 sanc..., duarum partium — principales, cf. *Prisc.*, I, p. 551, 9; *Diom.*, p. 401, 12 | 21 uindicat, cf. Isidore, *Etym.*, I, 1; [*Serg.*], p. 513, 9 capit | 23 habet — figuram, cf. [*Serg.*], p. 513, 10; *Seru* [*Serg.*], p. 440, 17.

singularis praesentis tempore indicatiui modi, ut amas, a- | mans, doces, docens. In tertia uero et quarta coniugatione primae personae o finiali in ens conuersa fit, | ut lego, legens, audio, audiens; excipitur eo et queo quod euphoniae causa pro | eens, iens et pro queens quiens faciunt et genitiuo littera i coniugationis motatur, ut fit euntis et pro | ientis et deinceps et ab eis compositum, ut pereo, ineo et cetera similia de quibus diximus. Omne | participium praeteriti temporis perfecti in tus uel in sus uel in xus desinit, ut amatus, lessus, amplexus, excepto | uno mortuus quod u ante us habet, et fit conuersa rus sillaba futuri participii actiui | in s litteram, ut amaturus, amatus; docturus, doctus; lecturus, lectus; auditurus, | [audit]us. Item lessurus, lessus; amplexurus, amplexus, exceptis his mortuus et natus et paucis | huiusmodi, quod non moriturus et nascitus faciunt, cum moriturus et nasciturus participia | futuri temporis sunt. Omne participium futuri temporis actiui et neutri in rus syllabam dissinit et fit a participio passiuo | praeteriti temporis dempta s litera et accepta rus syllaba, ut amatus, amaturus; staturus; | docctus, docturus; lectus, rus; auditus, auditurus, exceptis supradictis, ut mor- | tuus, natus, quoniam non faciunt mortuurus, naturus, sed moriturus, nasciturus et his [f. 181v] similia participia forte V que dissentiunt ab ali[i]s participiis. Sunt nomina his participiis similia in rus sillaba[m] | desinentia, ut ignarus, ilarus, sed hoc inter haec differt, quoniam si conuertas rus in s quicquam non | [...] nomini, non ita participium. Omne participium passiuum futuri temporis in dus syllabam dissinit | [et] fit a participio praesentis temporis perdita s littera et accepta dus sillaba, ut amans, docens, legens, au- | diens, dus, dus dus, sed inuenies alia figura ueterum in dus syllaba[m] euntia [quae] non habent | originem uerbi congrue, ut sequendus, luctandus, detestandus, uigelandus, quoniam hec | deponentia sunt et neutralia, non commonia. Haec sunt nomina similia participiorum habentia et non supra- | dictam regulam sequi possunt, ut est moribundus,

9 lessus, *lassus* | 25 [...] déchirure dans le ms.

10 Et fit, cf. [*Serg.*], p. 513, 32 | 22 forte V [*Serg.*], p. 514, 14 uix quinque | 27 fit — legendus, cf. [*Serg.*], p. 513, 30 | 31 uigelandus, cf. *Max. Vict.* p. 201, 7 | 33 moribundus, cf. *Donat*, p. 388, 21.

nitibundus, furibundus, saltabundus, uita- | bundus, ludibundus, quoniam moriens si perdat s et accipiat dus non facit nisi moriendus quod | nemo dicit, quoniam morior depônens verbum quanquam intellectu passiuum sic et alia similia ; ideo participia non | sunt quoniam tempora non habent. Sunt participia passiua que originem non habent uel nomina speciem participiorum ha- | bentia, ut iratus, cenatus, pransus, potus, tonicatus, togatus, galiatus, astatus ; | hoc tamen deferunt : nam licet pransus, prandeor tamen prandeo facit et similia ; tonicatus | uero nullum uerbum facit et similia fere simul ; nomina sunt haec. Sunt participia eadem et nomina, ut | passus, uisus, cultus et similia, sed quando participia, secundam declinationem habent, ut uisus, si et rel... quando uero nomina, | quarte declinationis, ut uisus, sus et rel... ; primo enim tripliciter participium a nomine discernitur, sig- | nificatione, comparatio[ne], declinatione et aliis tam multis. In hac similitudine scire debes quod | fit participium purum, ut legens, docens et fit nomen purum, ut potens, et fit utrumque continens, ut a- | mans, cupiens et similia. Apud Graecos actiua participia III tempora habent, totidem et passiua ; apud | nos vero non sic : actiua declinatio II tempora, praesentis et futuri, passiua similiter II tempora, praeteriti perfecti et futuri ; communis declinatio [participia] actiua et passiua IIII ; | deponens declinatio III ; praesentis et perfecti et futuri, ut diximus supra, sed ueteres ussurpant aliter. De difectione autem parti-

1 nitibundus, *nitabundus*.

1 furibundus, cf. *Donat*, p. 388, 20 | 5 participia—habent, cf. *Diom.*, p. 396, 7 | 6 nomina — habentia, cf. *Donat.*, p. 388, 12 | 7 cenatus, pransus, cf. *Donat.*, p. 388, 15 | potus, cf. *Prisc.*, I, p. 558, 28 | tonicatus, galiatus, cf. *Donat*, p. 388, 12 ; cenatus, pransus, potus, cf. *Diom.*, p. 402, 6 | tonicatus, togatus, galeatus, hastatus, cf. *Prisc.*, I, p. 562, 14 | 10 Sunt participia — cultus, cf. *Donat.*, p. 388, 20 | 12 sed quando — uisus, us, cf. [*Serg.*], p. 515, 7 ; *Diom.*, p. 402, 26, *Cominianus* dans *Char.*, p. 180, 23, *Prob.*, p. 25-7, 3, etc... | 15 significatione, cf. [*Serg.*], p. 515, 22 ; comparatione, cf. [*Serg*], p. 517, 17 ; declinatione, cf. *id.*, 20 | 20 actiua declinatio — ut diximus, cf. *Donat*, p. 387, 28 | 22 communis... actiua et passiua, cf. *Pomp.*, p. 260, 21.

cipii | ante retulimus; dixissem plura sed ne nimis longum huc usque sufficiat. Finit congregatio Salcani filii de verbo.

---

2 On lit après de uerbo : psal lego (ligo) id est uinculo ; lego : mando ; ede, de essu, ede de iudicando, edo de scribendo, edo de parturiendo. Cur praesens prius et post praeteritum declinatur et non praeteritum prius, post praesens et futurum ? Ideo id est a causa (*ms. accusa*) principalitatis quod praeteritum praeteriit et futurum non aduenit, ut dicitur, quando dicitur le futurum est go, quando go. praeteritum est le.
En bas de la page et d'une autre main : Alea dicitur ab aleano duce eo quod alii aspitienter et ille trahens ius alearum.

Vu :
Le 1er mars 1905.
*Le Doyen de la Faculté des Lettres*
*de l'Université de Paris*,
A. Croiset.

Vu et permis d'imprimer :
*Le Vice-Recteur de l'Académie de Paris*,
L. Liard.

# ADDITIONS ET CORRECTIONS

Page VII, note 1, au lieu de *Table Huemer*, lire Table dans Huemer.
Page IX, note 4, au lieu de *Now.*, lire *Nouv.*
Id., ligne 11, au lieu de *Malzchanus*, lire *Malschanus.*
Id., ligne 18, au lieu de *Malzachanus*, lire *Malrachanus.*
Page x, note 4, au lieu de *Écloge*, lire *Ecloge.*
Page XII, note 3, au lieu de *secuudum*, lire *secundum.*
Page XVI, ligne 4, avant etc., ajouter : il confond *meto* et *metior* (p. 59, 18).
Page XVII, ligne 18, au lieu de *ego*, lire *geo.*
Page XVIII, ligne 3, au lieu de *uego*, lire *uegeo.*
Page XXIII, ligne 21, au lieu de id., lire Keil, *Gramm. lat.*, V.
Page XXIII, ligne 26, au lieu de *codiciis*, lire *codicis.*
Page 5, 4, au lieu de *solum*, lire *suorum* (id., note, supprimer : solum (?) *sorum*).
Page 23, 7, au lieu de *mugito* (ms.), lire *mugilo* (?).
Page 23, 15, note, ajouter : pubero, cf. *Gloss. Ampl. sec.* (Goetz, V, p. 325, 54) : puberat.
Page 23, 28, au lieu de *tritino* (ms.), lire *tritilo.*
Page 27, 22, au lieu de *gratior* (ms.), lire *grator.*
Page 27, note, l. 11, au lieu de *mori[gero]or*, lire *mori[ger]or.*
Page 28, 2, au lieu de *prestulor* (ms.), lire *presulor.*
Page 28, 6, au lieu de *trixor* (ms.), lire *tricor* (?)
Page 37, 10, au lieu de *meto, tui* (ms.), lire *necto, tui* (?)
Page 38, 8, au lieu de *linui* (ms.), lire *llui.*
Page 39, 10, note, au lieu de *ret* (*rit*), *rel*, lire (*rit*) *rel.*
Page 41, 14, après ueniunt, ajouter | .
Page 50, 15, note, au lieu de *praesenti-perfecto*, lire *praesentis-perfecti.*
Page 50, 24, note, supprimer : instantis, *instantia.*
Page 56, 25, au lieu de *fit*, lire [in]fit.

Page 59, 16, au lieu de *purgeo* (ms.), lire *porceo.*

Page 60, 5, au lieu de *ostentor* (ms.), lire *ostendor.*

Page 63, 10, au lieu de *grinnio* (ms.), lire *grunnio.*

Page 68, 2 ajouter en note: *grassor : latrocinor*, cf. *Gloss. cod. vat.* 3321 (Goetz, IV, p. 83, 53).

Page 68, 20, ajouter en note : *sis : suis*, cf. *Exc. ex cod. Vat.* 1468 (Goetz, V, p. 514, 10).

# TABLE DES AUTEURS[1]



1. Nous n'avons fait figurer dans cette table que les auteurs classiques et les citations de l'Écriture.

# TABLE ALPHABÉTIQUE[1]



1. Ne figurent sur cette table, en dehors des matières traitées et des formes peu usuelles, que les mots rares, exceptionnels ou inconnus et ceux qui peuvent aider dans la recherche des sources et dans les rapprochements de l'*Ars Malsachani* avec d'autres ouvrages de grammaire.

## D



## E



## F

## M



## N



## O



## P

# TABLE DES MATIÈRES

MACON, PROTAT FRÈRES, IMPRIMEURS.

MACON, PROTAT FRÈRES, IMPRIMEURS

Chicago 8/4/36
Chicago 7/10/39